

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto XIX.

1906.

Štev. 2.

VSEBINA.

	Stran
Pavel Perko: Mrakov Tomaž. Z naših gora	65
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem. (Dalje)	77
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. (Dalje)	81
Milan Pugelj: Maksima. 1., 2.	91
Anton Medved: Rendez-vous. Gluma v treh dejanjih	92
Dr. Andr. Pavlica: Poezija s Siona. Misli o hebrejski metriki	102
Evgen Jarc: Ljudske knjižnice. (Dalje)	106
Griša: Romančica	110
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski. (Dalje) . .	111
Književnost	114
To in ono	122

Na ovitku: Strune in strele.

SLIKE.

Aleksander Sergejevič Borisov. Kapelica ob Jugovskem Šaru. — Naselbina ob Murmanu. A. S. Borisov. — Samojed v šotoru. A. S. Borisov. — Na obisku pri Samojedu na Novi zemlji. A. S. Borisov. — Štirje reliefi na novi cerkvi sv. Štefana v Budimpešti. Edvard Mayer. — Iz dežele faraonov: Felahinja pri studencu. — Draždani: Kraljeva palača. — Josip Stritar. — Spomenik cesarice Elizabete v Pulju. — Korošica. — Iz strašnih dni v Moskvi: Razdejanje na ulici. — Avgusta Cerar-Danilova. — Finsko glavno mesto Helsingfors. — Ljubjanka v Moskvi. — I. Betetto. — Grof I. I. Tolstoj. — G. S. Petrov. — Knez Trubeckoj. — A. Fallières. — V restavraciji hotela „Union“ v Ljubljani.

P. n. naročnikom.

Drugo številko smo poslali tudi vsem tistim p. n. gospodom, ki so prejeli na ogled poslano prvo številko in nam je niso vrnili. Kdor nam ne pošlje obeh številk nazaj, mu bomo list redno naprej pošiljali in ga smatrali za naročnika. Opozarjamo, da dobé novi naročniki, ki plačajo celo naročnino, letnik 1894 ali 1895 zastonj.

Lastništvo in upravnništvo „Dom in Sveta“.

Listnica uredništva. Gospode ocenjevatelje prosimo, da navedejo pri knjigah, ki jih ocenjujejo, vedno popolni naslov prve strani, obseg knjige in ceno!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v „Marijanišču“

ALEKSANDER SERGEJEVIČ BORISOV.
KAPELICA OB JUGOVSKEM ŠARU.

PAVEL PERKO :

MRAKOV TOMAŽ.

Z NAŠIH GORA.

olgčas mu ni bilo. Ne, stvari, ki se ji pravi dolgčas, Mrakov Tomaž ni poznal.

Kolikrat ga je vprašal kdo: „Tomaž, ali ni pusto tako življenje, kot je tvoje? Vedno si na potu, poleti in pozimi! In celo ponoči in sam kolovratiš po samotni cesti v mesto in nazaj . . . Ali ni dolgčas?“

„Ni dolgčas!“ je odgovarjal Tomaž. Pri tem se je smejal prijazno in odkrito. Smeh in pogled sta bila pri Tomažu bolj zgovorna ko besede. „Ni dolgčas ne! Čemu naj bi mi bilo dolgčas?!“

Hotel je reči, da mu je taka vožnja celo v zabavo in kratek čas. Hotel je reči, a čemu? — Kako naj bi bil tudi dopovedal z besedami, zakaj ga pravzaprav veseli taka vožnja v mesto in nazaj? To je bilo treba občutiti! Seve, ko bi peljal s konjičkom in

vozičkom gori in nazaj — enkrat! Za enkrat, sevé, bi človek še ne občutil, da je prijetno voziti takole . . . A če bi vozil že izmlada, kakor Mrakov Tomaž, če bi poznal vsak grm ob cesti ter malone vsako ribo in ribico, ki se suče po vrju doli v Brodeh: tedaj bi občutil, da take vožnje niso dolgočasne . . . In ko bi človek, ki se je privadil takim vožnjam, moral kar naenkrat prenehati — recimo, da bi zbolel — o, kako bi si človek želel zopet nazaj na cesto; nazaj med gore in hribe; nazaj v prah, v kamenje, v vročino, mraz — kar hočete!

Mrakovega Tomaža življenje je teklo in potekalo skoro samo na cesti. Konjiček in voziček sta mu bila družčina, pa misli in spomini njegovi so mu delali kratek čas. Med to družbo in v teh spominih je bil srečen ter si ni želel ničesar drugega. Da, čim manj ljudi je srečaval na potu in čim

bolj nakratko so ga pozdravljali, tembolj ga je veselilo.

„Gé, gé!“

In Tomažev Pram, dasi že star, je vlekel, da je bilo veselje. Navadno je zadostoval samo kratki „gé, gé“. Vendar ne vselej; včasih je moral peti tudi bič. Bič in pa hitri „gé, gé“ sta se menjavala med seboj, in to tembolj pogosto, čimbolj je šlo v klanec. No, močno ni tepel. Saj je bil bičev ročaj silno kratek in jermen še krajši. Tomaž se je vselej moral daleč stegniti, da je zadel. Zato pa ni bolelo. In Pram je čutil, da ne boli. Tako sta vozila včasih po štiri ure, ko bi kdo drugi to pot z dobro živino bil prevozil v dveh.

In vendar Mrakov Tomaž ni maral, da bi kdo njegovega Prama imel za slabejšega, kot je bil v resnici. Res da žival ni bila več mlada; lepa tudi ne. Vsled starosti se je bil ubogi Pram porastel z dolgo dlako, da so ljudje obstajali in gledali za njim, češ: „Ali je medved?“ Suhih reber, ki so prešerno naven molela, pa tudi gosta dlaka ni mogla zakriti... Lep res da ni bil; a močan in trpežen je bil. In to je nekaj! Dasi nad dvajset let star, je vozil še dobro. In to je več vredno kakor lepota.

Tomažev rajni oče — kdaj že počiva v grobu — je tudi vozil. Seveda imel je drugega konja in drug voziček. A vozil je. In ko bi vožnja ne bila takorekoč udomačena pri hiši, bi bil Tomaž morda rekel: „E, konj je star, jaz tudi: bom pa pustil!“ Tako pa je hotel voziti še dalje, dokler bo mogel, in dokler bodo ljudje marali zanj.

Takrat, ko je vozil rajni oče, je bila neke vrste posebnost, če je imel kdo zatoje konja in voz, da si je upal ž njima v mesto. Tomažev oče pa je vozil v mesto celo gospode. In na to čast je bila ponosna vsa Mrakova hiša.

Tomaž, ki je po očetu prevzel vožnjo, pa gospodov ni vozil. Zakaj Štefnak izpod Skale si je bil napravil nov koleselj in on je poslej vozil gospode. Tomaž pa je vozil le bolj moko, meso, koruzo, sladkor, kavo, itd. v raznih vrečah in zabojih. Kaj se hoče!

Pa če ga že niso najemali gospodje, bi bili pa drugi ljudje Tomaža tem težje pogrešali. Bilo je že kar v navadi, da je vozil vsaj dvakrat ali trikrat na teden v mesto in nazaj. In čudno bi se bilo zdelo vsakomu, ko bi kak navaden dan — recimo v soboto — Tomaž ne bil šel v mesto. Reklo bi se bilo, da je ali zbolel, ali pa da je prišlo kaj posebnega in nenavadnega, da ga je zadržalo. —

„Tomaž, kdaj pojedete zopet?“ so ga vpraševali, kadar že par dni ni bil šel. Par dni, to je bilo že veliko.

„Kdaj pojdem? Čakaj: jutri pa pojdem.“

In kmalu je vedela vsa vas, da jutri Tomaž zopet pojde. —

Tisto jutro, kadar je imel iti, so že zgodaj hodili naročat, kaj naj pripelje. Tomaž si je vse dobro zapomnil. Vrečo ali posodo si je zapomnil — in takoj je vedel, koliko ima pripeljati temu, koliko onemu. Ni se primerilo zlepa, da bi se bil kaj zmotil ali kaj pozabil.

Pa še po poti, ko je vozil mimo hiš, so ga pričakovale gospodinje na pragih z vrečami in posodami in denarjem in naročilom. — Vse je vedel, vse si je zapomnil.

„To bo za meso. Že dobro. Že vem. To pa za moko, in to za koruzo. Ali naj vzamem moko pri Krevsu ali pod mostom? Kaj pa meso? Tone na trgu bo danes klal: ali naj vzamem pri njem?“

Tako in enako je govoril Tomaž. Rajši je poprej poprašal, kot da bi bil storil po svoje in morebiti napačno.

Ko pa se je popoldne ali proti večeru vračal iz mesta, so ga zopet čakale gospodinje na pragih in ga že oddaleč popraševale, ali je dobil tako, kot so naročile.

„Dobil, dobil! Na, to je tvoje, čakaj, da ne zamenjaš, ta vreča je tvoja!“

„Koliko sem dolžna?“

„Dva krajcarja.“

„Premalo bo. Ná, tu imaš tri.“

„Ne, ne! Dolžna si samo dva. Vzemi nazaj. Samo dva sem zaslužil!“

Tomaž nikdar ni vzel ne več ne manj, kot je zaslužil.

In ženske so jemale posode in vreče raz voz in vsem je bilo ustrezno. Voziček in konjiček sta trpela tem manj, čim bolj so se bližali domu.

Doma v Tomaževi hiši pa je bilo zopet vse živo. Otroci in gospodinje so čakali tudi tu, da hitro raznesó, kar je pripeljal Tomaž. Kakor so bile naložene vreče, v tem redu so morali jemati in odhajati. Nereda ali zmešnjave Tomaž ni trpel.

Oh, to je bilo živahno življenje! In to, kakor rečeno, vsaj trikrat na teden; včasih še večkrat.

„Pa bi bil rajši doma in na polju“, je včasih omenila Tomaževa mati. Po očetovi smrti sta namreč ostala pri hiši sama z materjo. Obdelovati je bilo treba polovico posestva. Oženiti se Tomaž ni hotel, vožnje pustiti pa tudi ne.

„I, saj bo Jerica kmalu dorastla!“

Jerica je imela tedaj šele osem let. A rastla je hitro in videti je bilo, da bo močno dekletce. Tomaž jo je bil vzel po smrti svojega brata v hišo. Oče njen — Tomažev brat — je bil umrl pred par leti; mati pa že prej. Kam so torej hoteli s siroto!

„Enkrat, ko doraste, je lahko še v korist pri hiši. In če bo dekle pridno, ne bo pogrešalo ljubezni.“

Tomaž in mati Tomaževa sta jo imela čezdalje rajši.

In ko je v tistih letih ta ali oni prigoovoril Tomažu, češ: „Pa bi se oženil!“ — je Tomaž mislil na Jerico, ki bi se ji potem pač ne moglo tako goditi pri hiši, kakor se ji.

„Ko Jerica doraste, bo ona pomagala pri hiši. Do takrat bom pa z vožnjo zaslužil toliko, da plačam deklo in delavce.“ Morebiti si je na tistem tudi mislil: „Z žensko pridejo skrbi v hišo.“ — In res: ali je mar ženske manjkalo pri Mrakovi hiši? Kdo drugi se pač ženi ter pravi: „Ženske ni pri hiši; moram se!“ In zato se oženi. In ljudje pravijo potem: „Res, ženske ni bilo pri hiši; oženiti se je moral.“ — Pri Mraku pa tega ni. Mrakovca, dasi že v letih, je bila žena, ki bi se za gospodinjstvo ne bila ustrašila

nobene dvajsetletne. Ali se mar posestvo ni obdelovalo, kakor se mora? Ali je sploh česa manjkalo pri hiši? Ali se je kdaj kdo kregal in prepiral pri Mrakovih? — Čemu potem žensko k hiši?

In res se Tomaž ni oženil. Ko je bilo poleti veliko dela, je šel zgodaj v mesto, tako da je bil že pred nočjo doma. In še preden so prišle ženske in otroci, je zvozil raz njivo, kar sta bili čez dan naželi dekla in mati.

Po takem se je vselej pohvalil, češ: „Ali mar delo zastaja, ker hodim v mesto? Vse je obdelano, vse pospravljeno. In če hočete, zvozim vam raz njivo še več!“

Zvečer pa, ko so ženske odšle in je bilo vse zadovoljno in vsem ustrezno, se je Tomaž lahko oddahnil od skrbi in sedel k večerji. Takrat je vzel Jerico v naročje in ji pravil, kako je v mestu, kaj se vse vidi, in kako dolga je pot v mesto, itd. Ob takih prilikah ji je moral vselej obljubiti, da jo enkrat vzame seboj in da ji pusti, da bo sedela spredaj na vozu z bičem v roki in bo sama vodila konja in voz.

O, to so bili lepi časi takrat!

In še v poznih letih se jih je domislil Mrakov Tomaž. Ko je takole na vozu sedel in venomer priganjal svojega Prama, in je kolo mlelo in malinilo kamenje po cesti, in se je lahek prah vzdigoval za vozom, in nobenega človeka ni bilo na cesti in nobene hiše daleč naokrog — : tedaj so rade ušle Tomažu misli nazaj v tista srečna leta...

Ah, ko so tako hitro minila tista srečna leta! Bila so, to je res! Vendar Tomažu se zdi, kadar se jih spominja, da jih vidi v neki silni daljavi. Med tistimi leti in pa med sedaj se je zgodilo toliko novega, toliko posebnega! Tako je, kakor da so vsi ti dogodki, ki so sledili potem, prenaradili Tomaža v drugega človeka. In ko bi ne bilo spominov, ki ga vežejo s prejšnjimi leti, bi mislil, da je one vesele dogodke doživel kdo drugi, ne pa on — Mrakov Tomaž. In vendar jih je on doživel. Kako bi se jih sicer mogel spominjati tako natančno!

Jerica naprimer — kako se je spomni, kot da jo vidi živo pred seboj! Jerica je doraščala, da je bilo veselje. Vsak dan, ko je prišel iz mesta, se mu je zdela večja. Pa tudi vedenje in obnašanje njeno je bilo vsak dan bolj resno in modro. Izprva, ko jo je vzel v hišo, je bila še čisto otrok. Tedaj mu je vselej pritekla nasproti, kadar je vedela, da pride domov še za dne. Včasih je prišla prav doli do Cvelfarjevega klanca. In skobacala se je na voz in sama odprla skrinjico, kamor je stric Tomaž spravljaj kolače za njo... Pozneje, ko je nekoliko odrastla, je to seve ponehalo. Takrat je morala delati in ni bilo časa za take otročarije. Dekletce je menda tudi že čutilo, da je za to že preveliko. Pa če svoje ljubezni ni pokazalo na ta način, jo je pa na drugi. Zvečer, ko je pripovedoval o mestu in mestnih ljudeh in navadah — kako je to z veseljem in zanimanjem poslušalo! In ravno ta pozornost, to zanimanje je Tomaža veselilo. „Nedolžno je in ima svoje veselje tudi na malih in neznatnih stvareh.“ Od dne do dne jo je imel rajši. Res, ko bi je kdaj doma ne bilo, in bi nikogar ne bilo, ki bi mu pomagal nositi v hišo razne zavoje in zavojčke — : takrat bi jo pogrešal prav gotovo.

Dekle je zrastle in se je čvrsto razvilo, Tomaž sam ni vedel kdaj. Kdo bi mislil na leta, ki tekó tako hitro?! Enkrat, neko nedeljo, ko se je oblekla in odpravila k maši, se je vprašal: „Hm! Koliko pa mora biti že stara?“

— Osemnajst!

„Osemnajst... I, seveda!“

In Tomaž je moral priznati, da so leta prešla, kot bi bil pokonci pogledal. Osemnajst... Saj je še kakor včeraj, ko je prišla k hiši.

Ta ali oni se je radovedno ozrl za njo, ko je hodila praznično oblečena v cerkev; malo gosposka, a vendar popolnoma dostojna:

„Glejte, glejte! Mrakova! Kako čedno in močno dekle!... In gosposko! Seveda... Amerikanka!“

Njen oče — Tomažev brat — je bil namreč umrl v Ameriki.

Kako se je to dobro zdelo Mrakovci — ko je čula, da je Jerica čedna in gosposka. Sicer je to vedela že sama; a kaj lepega človek rad sliši tudi od drugih

„Ženina bo lahko dobila“, je pripomnil kdo.

„I, kaj bi tisto! Kdo se bo zdaj še menil o ženinu!“

In vendar je bila Mrakovca preračunila, da bi utegnila biti Štefnakov France in pa Jerica lep par. Seveda — kadar bo čas za to!

O, da bi pač bil prišel kdaj tisti čas! A ni... In to je žalostno, da ni.

Vzdih, ki se je Mrakovemu Tomažu izvil iz prsi, vselej kadar se je domislil Franceta in Jerice, je bil najtežji, kar se mu jih je sploh kdaj izvilo. Vzdihi, globoki in težaki! In ko bi bil kdo opazoval Mrakovega Tomaža ob tem, bi bil videl, da mu je ta vzdih iztisnil vselej tudi dve debeli solzi na lica. Tomaž se je vselej sramoval teh dveh debelih solz, a ubraniti se jih ni mogel. Ozrl se je okrog sebe, če ga nihče ne vidi. In če je bilo ponoči, ali pa če nobenega človeka ni bilo na cesti, si jih je hitro obrisal in udaril po konju.

Da bi kdo videl njegovo bolečino, tega ni maral. Sam je hotel trpeti! In čim bolj tiho in neopaženo, tem bolje. Nič bi mu ne bilo bolj neprijetno, kot da bi ga ob takem trenutku kdo srečal in ga prijazno nagovoril. Takrat bi Tomaž celo na prijazen nagovor odgovarjal le kratko in pretrgano. „Grda pot, Tomaž, grda!“ bi ga bil recimo kdo nagovoril. In če bi bil Tomaž dobre volje, bi mu bil pritrdil, da je pot res grda; zraven bi bil pa še pristavil, da je kremita in razorana, in to najbrž vsled zadnjega deževja... Tako bi bil Tomaž odgovoril, če bi bil dobre volje. Drugače pa ne. Drugače bi bil samo potrdil in rekel: „Grda!“ — in nič drugega. Če bi ga bil pa srečal; recimo, Štefnak, bi bila pa prišla Tomažu izkušnja, da bi mu ne odgovoril niti toliko. Res, niti toliko! Zakaj Štefnak že celo ni smel vedeti za njegovo bolečino.

Štefnak izpod Skale je namreč tudi vozil; pa saj to je znano. Vozil je s kolesjem in vozil je gospode in gosposke ljudi. Ali je bil na to ponosen ali ne, se ne ve. Tomažu se je zdelo, kadar ga je ogovarjal Štefnak na cesti, da tiči v Štefnakovih besedah veliko zasmeha in poroga. „Kaj bodeš ti, ki voziš vreče in mehove!“ In če je bil Tomaž takrat, ko ga je ogovarjal Štefnak, slučajno slabe volje, tedaj se mu je zdelo, da zveni ta zasmeh še veliko huje. --

Začelo se je med njima takrat, ko je stari Štefnak — oče sedanjega — umiral in zapuščal posestvo sinu. Sedanji Štefnak je bil namreč edini sin pri hiši. In takoj, ko je stari umrl, se je reklo: „Oženiti se bo moral, ker brez ženske ne more biti pri hiši.“ Ljudje so pa tako hitro sodili in obsodili, da ne bo vzel nobene druge kakor Jerico. Jerico —. Tomaž je čul to takrat vprvič. Jerico . . . In glejte: res je prišel, kmalu po starega smrti, in poprašal po Jerici.

„Hm... Pravzaprav res... Jaz ne vem --“

Kako in kaj je vse odgovarjal Tomaž, tega niti sam ne ve. Prišlo je vse prehitro. Nato ni bil pripravljen.

„Sicer pa ne vem, kaj misli dekle. Bom še z dekletom govoril . . . Potem — zavoljo mene . . .“

V resnici je pa Tomaž želel, da bi Jerica kar odklonila in odrekla. Še več, v tistem trenutku mu je prišlo, da bi kljuboval in zaviral, če bi tudi dekle in Štefnak hotela, da se vzameta.

„Štefnaku jo bomo dali? A! Bežite, bežite!“

„Zakaj pa ne,“ je ugovarjala mati.

„Štefnaku —. Ali je ne potrebujemo doma?“

„To pač . . . A doma vendarle ne bo mogla vedno ostati. Dekle je sicer še mlado, ampak prilika je lepa; Štefnak tudi ni napačen —“

„Štefnak, Štefnak!“ je ugovarjal Tomaž in nekaj trpkega mu je vstajalo v srcu vedno bolj. „Štefnak — ta, ki mi hoče vožnjo prevzeti! Vožnjo mi hoče prevzeti, pa bi mu Jerico dajali . . . Njemu ne!“

In s trdimi koraki je odšel, pa sam sebi si je prav dal. „Njemu ne, Štefnaku ne!“

„Ali res misliš, da bi ga vzela? Povej mi, Jerica!“ je vprašal Tomaž, ko sta bila z Jerico sama. Hotel je pristaviti: „— tega ošabneža, ki misli, da bo vozil gospode.“ Pa tega ni pristavil ker se je premislil. In prav je bilo, da se je premislil.

Sicer je pa Jerica itak odgovorila tako, da je Tomaž videl, da ljudje več vedó, kot je res . . . In to je bilo dovolj.

„Ne bo je imel! On že ne!“

In Mrakov Tomaž se je čudil samemu sebi, kje je dobil toliko samovolje in odločnosti. Če je bil sam in ga nihče ni videl, recimo, ko je ponoči vozil iz mesta in počival pod klancem, je celo roko dvignil in s pestjo zapretil proti Podskali, češ: „Ne boš je imel! Ti že ne!“

Ah kako so čudno škripala kolesa! Lestve pri vozu, na katerih je bilo naloženo vreč in mehov, so ječale pod težo. Vivi, s katerimi je vlekel Pram, so se natezale. Bič je pel vedno bolj pogosto . . . In vendar neka misel le ni hotela preiti, misel, ki ga je tlačila kakor mōra.

Tomaževo lice je bilo sicer že po naravi nagubano. Pri misli na Jerico in Štefnaka pa so se gube, ki so bile sicer naokroglo zavite okrog ust, čudno podaljšale in nenavadno izpremenile. Oko, iz katerega je sicer sijala sama pohlevnost in postrežnost, se je hotelo svetiti v nekem čudnem blesku . . .

In vendar Štefnak ni bil kriv tega, kar je prišlo! Kriv je bil oni — ona glista podolgasta, oni Lah!

Glista je bil; suh in bled ter vsiljiv s svojo prijaznostjo, blebetav in netečen.

A vseeno — kje je neki morala imeti oči — vseeno se je zagledala vanj — v onega Laha!

In kar je bilo najhuje — Tomaž, stric njen, je bil slep in gluh pri tem. Gledal je, pa ni videl; poleg je bil, pa ni zapazil!

„Tomaž, tole ne bo čisto prav! Pazen bodi in oprezen! Takim-le gosposkim ljudem ni veliko upati!“

„Haha! Bežite, bežite!“

In prepričan je bil, da ga opominjajo sosede iz gole zavisti, zato ker si je bil izbral Lah Toni, „žolnir“, stanovanje pri njem in ne drugje.

In kdo ga je še opomnil takrat? Štefnak! Mladič, ki komaj ve, kaj so take stvari — njega, ki je izkušen in previden. „Haha! Imel bi jo rad, zato govoriš!“

A ljudje so prav imeli. Kar Tomaž ni hotel zapaziti in česar menda tudi mati ni vedela — to je bilo res!

Žolnir je meril po naših hribih in risal in zapisaval v svoje mape. Ljudje so rekli, da bo vojska. In z občudovanjem so se ozirali za njim ob nedeljah, kot da ima v svojih mapah moč in oblast, da prepodi sovraga, preden se je še prikazal. Ni čuda! S kako samozvestjo je pa tudi razgrinjal svoje popirje in postavljaj kole in stojala tam po poljih in bregovih! Kako bi si naj potem ne bil štel v čast Mrakov Tomaž, da se je nastanil žolnir ravno pri Mrakovih. Mrakovi so imeli pod streho lepo svetlo sobico z razgledom na vas. Tomaž si je večkrat rekel: „Nihče v vasi, niti sam župan, nima take sobice pod streho.“ V tej sobici se je nastanil žolnir. Seveda je bil ponosen Tomaž, če so ga ob nedeljah takole po maši, ko so stali pred Zrimčevo hišo, izpraševali o žolnirju: kaj kaj dela, kadar je doma; čemu meri; koliko časa misli ostati, itd.

— Nihče v vasi, niti sam župan, nima take sobice po streho, ki bi bila pogodu gospodu žolnirju.

„Haha! Pa tudi nihče v vasi nima takega dekleta pri hiši, kot ga imajo pri Mrakovih“, so mislili drugi.

O, da bi tistih časov nikdar ne bilo! Ko bi mogel Tomaž narediti, da bi se izbrisali iz spomina ti dogodki! Zastonj! Ti dogodki so bili ...

In prišlo je do tega, da jo je zapeljal in vničil!

Jerica — kakšno dekle je bilo! Prva v vasi; najbolj priljubljena, najbolj spoštovana. Vpričo nje so bili tiho celo klafači in kvantači; neki strah, neko spoštovanje je zavládalo v družbi, če je bila ona zraven.

In če se je reklo: „Mrakova Jerica je poleg“, je vsak vedel, da ni nič nepoštenega.

Tedaj pa pride oni Lah in jo vniči! —

Prišlo je kakor strela. Prišlo je kakor hudournik, ki pridere izpod Blegoša; nihče ne ve kdaj; nihče se ga ne nadja — in vendar pridere in pokonča in vniči!

Jerica je ostala v sramoti ... Žolnir je prešel ... Štefnak pa se je oženil in dobil nevesto pri sosedu. Ženiti se je moral, ker ženske ni bilo pri hiši. In se je oženil pri sosedu.

Tisti dan, ko je bila Štefnakova svatba, je izginila tudi Jerica; bila je komaj iz otročje postelje. Rekli so, da je šla za svojim žolnirjem. V resnici je pa pobegnila v Ameriko, menda res z žolnirjevim denarjem. Od tam je pisala samo enkrat in rekla, da je nesrečna, da prosi odpuščanja, pa da naj za Tilko skrbé. Po tistem se ni čulo o Jerici nikdar več. —

Tilka pa je bilo slabotno dekletce, o katerem je prerokovala Dobenska Maruša že pri rojstvu, da ne bo živelo eno leto!

Tako je bilo! Hudo se je bilo storilo.

In tako so Tomaža postarala leta. Pravzaprav ne leta, ampak dogodki. Kako je to glodalo na duši neprestano! In kakor krt, ki pravijo da izpodjeda korenine, nazadnje vse razjé, tako, se je bal Tomaž, bo tudi ž njim. Ene vesele, proste misli ni skoro več imel. Vse, karkoli mu je prišlo na pot, ga je spominjalo Jerice. Štefnak, ki ga je srečaval; vozniki, ki so ga nagovarjali; ljudje v mestu, ki so prijazno govorili ž njim, so mu klicale v spomin pretekle dogodke. Četudi je govoril z ljudmi najnavadnejše stvari, govoril in obgovoril je hitro, kot bi se bal, da nazadnje pride na vrsto vprašanje o Jerici. Pa četudi v pogovoru ni nihče omenjal Jerice — Tomaž je menil, da bere v očeh tistih, s katerimi je govoril, poleg družega tudi očitaje. Vsak pogled, vsaka obnaša, ga je globoko ranila v dušo. Kadar je bil sam — naj je bilo že ponoči, ko so drugi spali, ali pa kadar je samotni vozil po cesti iz mesta — so se mu misli vrtele samo okrog zadnje nesreče. In četudi

je izkušal, da se vzdrži na površju drugih misli in tako vsaj za trenotek pozabi Jerice — ni šlo. Iz vsake najnavadnejše misli je prešel zopet na ta predmet. Niti ene mirne in pametne misli ni bil več zmožen. In to, čutil je, ga je staralo bolj kakor pa njegova leta.

Kaj let je pa takrat imel Mrakov Tomaž? Petdeset — kaj je to! In vendar, kdor ga je pogledal od strani, ko je šel vpognjen poleg voza in je opiraje se ob ročico pri vozu, pomagal v klanec, bi bil morai vsak reči: To je starec pri sedemdesetih letih. Glava mu je bila sklonjena, noge so se šibile, oči so bile udrte in lice razorano in izsušeno . . .

To so prinesli dogodki. Dogodki, ki so prišli, kakor pride hudournik izpod Blegoša!

Še celo vožnja mu je postala dolgočasna. Poprej se je vselej veselil, kadar je imel peljati v mesto. Že dan poprej je bilo vse tako praznično in slovesno okrog doma. Ljudje so hodili ter naročali. Tomaž je zapisaval in skladal prazne vreče in mehove na kup. Mazal je voz in gladil Prama, češ: jutri zopet greva na pot. In Pram, se mu je zdelo, ga razume. Tako ga je gledal vdano ter strigel z ušesi . . .

Zdaj pa nič tega! Zdaj mu je bila vožnja v mesto prava muka. Srečavati je moral Štefnaka, ki je vozil z novim konjem in novim kolesljem. In zdelo se mu je, da ga gleda Štefnak z nekim čudnim pogledom, kot bi hotel reči: „Zakaj me nisi poslušal? Zdaj imaš!“ In drugi ljudje — Tomaž jim je bral z obraza — so govorili in mu očitali: „Vse vemo, vse vemo! Revež! Premalo skrben si bil pa preveč si zaupal na njeno poštenje . . . Štefnaka si sovražil; a glej: Štefnak ima novega konja, nov koleselj, ima pridno ženo in bo imel poštene otroke . . .“ Ah — vse to in morda še več, so si mislili ljudje, četudi mu tega niso povedali v obraz!

Že se je bil poprijel misli, da bi začel sovražiti ljudi in da bi opustil svoje vožnje. Poizkusil je, a ni šlo. In kako tudi! Če je ostal doma, ali je bilo doma bolje? V zibelki je jokalo dete. Mati je gledala s čudnim pogledom, kot bi hotela nekaj reči. A tudi

Tomažev pogled je bil nekam tuj. Čemu otrok! In celo do mater mu je prihajalo v srce nekaj trpkega. Zakaj ni ona bila bolj pozorna? Ženske oči hitreje vidijo. Tista slepa ljubezen! . . . In najrajši bi bil vso krivdo zvalil na mater.

Doma ni dobil miru; v mestu med ljudmi ga tudi ni bilo. Najbolj potolažen je bil še tedaj, ko sta sama s Pramom vozila po samotni cesti proti domu. Takrat je luna sijala in je bilo slišati le lajanje lisjaka in pa šumenje vode, ki je drvila po strugi. Takrat se je vsaj mogel prepustiti mirno svojim mislim . . .

Ob takem je za hip celo zadel ob misel, da bi se vsa stvar, kolikor je že zagrešena, vendarle dala kako popraviti . . .

Popraviti, toda kako —?

Spoznal je pač, da sam ni brez krivde. Jerica . . . žolnir . . . Štefnak . . . sosedge . . . Verjetno se mu je zdelo, da tista očitanja, ki misli, da jih bere raz obrazov ljudi, pravzaprav niso tolika v ljudeh kakor v njem samem . . . Kaj ko bi bila to njegova lastna vest, ki mu očita in ga priganja do tega, da stvar, ki jo je zagrešil, kako popravi . . .

Popravi —. Toda kako popraviti, kar je enkrat zamujeno in se popraviti ne dá?!

In bil je zopet v vrtincu dvomov in obupov, ki so se drčili okrog njega kot nočne pošasti in ga motili in begali.

Enkrat se je ustavil na cesti in se naslonil ob držaj. Bil je ves obupan. Mirna noč je bila in luna je obsevala površino vode, ki se je vrtela v vrtincu in požirala smeti in lesene odpadke. Valovi so pljuskali ob skalo. Neki prijeten mir je začutil v srcu, ko je poslušal, kako enakomerno pljuskajo valovi in se voda vrti v vrju . . .

— Ne, ne! To je grešna misel! Tega ne!

In zdramil se je Tomaž in udaril po konju. In takrat šele je začutil, kako divje je tulil lisjak v hosti in kako grozno je šumela voda doli v vrju . . .

Ne, tega ne! Res da so bili to boji; res da to ni bilo navadno trpljenje: to je živ pekel! A vendar — mogoče je pa, da se mu vendarle še zaceli rana, ki so mu jo vsekali dogodki. —

In res: iz vrtincev dvomov in obupa ga je kar naenkrat potegnila misel na Tilko...

Kako je prišla ta misel? Odkod je prišla? Zakaj je prišla? Prišla je in zablestela mu je pred dušo, in v tej misli je zaslutil rešitev, četudi se za prvi hip ni zavedel, kako in kaj!

— Tilka...

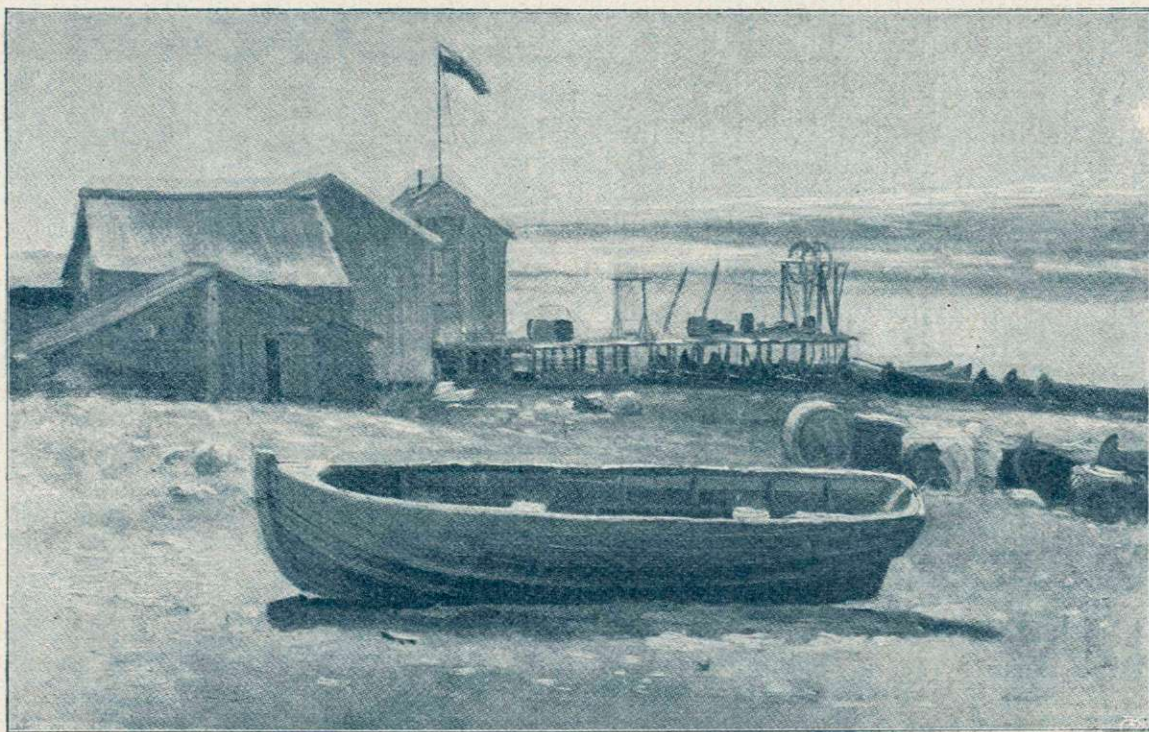
Ah, da! Tilko hoče izrediti drugače... Vse drugače kakor Jerico! Ako bo dekletce živelo — saj bo živelo? — bo pazil nanjo kakor na punčico svojega očesa. In ko bo dekle prišlo enkrat v tista nevarna leta, he, in Tomaž se je tesneje oklenil svoje misli,

Tisoč misli in načrtov se mu je porodilo v glavi.

— Ako bo Tilka zdrava in bo živela, bo enkrat vse zopet popravljeno, vse izbrisano, vse pozabljeno. In prejšnji mirni časi se bodo zopet vrnili in vsa drugačna bo zopet vožnja v mesto in nazaj.

Gorko mu je postalo pri srcu. In iz ponižne želje, naj bi Tilka živela, se mu je porodilo trdno prepričanje, da bo žvela — da mora živeti...

— Živela bo. In zdrava bo. In močna bo, kakor je bila močna Jerica. In ko bo prišla v tista leta, tedaj bo tudi Tilka prva

NASELBINA OB MURMANU.

A. S. BORISOV.

tedaj bo šele pazil nanjo. Pazil bo nanjo bolj kakor na punčico svojega očesa... In tako bo na Tilki popravil to, kar je zamudil pri Jerici!

Ta misel — lepa in svetla — mu je prišla tisti večer, ko se je vračal iz mesta. Ta misel, lepa in tolaživna, ga je kar hipoma zopet postavila v življenje. Zdelo se mu je, da je naenkrat zopet oživel okrog njega, kar se mu je zdelo, da je poprej umiralo, ali pa že izumrlo.

— Ako bo dekle živelo... Ako bo Tilka zdrava in bo živela — —

v vasi, in vse bo gledalo za njo. A Tomaž, Mrakov Tomaž, bo pazil nanjo bolj kakor na punčico v svojem očesu...

Dozdaj se ni brigal za otroka; vso skrb za to je prepustil materi. Od tega hipa dalje pa je bilo drugače.

Z neko hlastjo, kot da ga čaka doma kaj posebnega, je hitel iz mesta proti domu. Lep večer je bil, ker je luna sijala in je voda šumela. Mrakov Tomaž je pač zapazil in občutil, da je lep večer; vendar se ni brigal za luno niti za šumenje vode. On je hitel in neprestano priganjal Prama; na

lastne oči se je moral prepričati, ali je dekletce zdravo, ali bo živelo ali ne.

In pristopil je k zibeli, kjer je ležala Tilka. In z okorno roko, varno, kakor je mogel, je odgrnil zagrinjalo. Izpod odeje je molela drobna glavica s suhim, bledim obličjem. Otrok je dihal s malce odprtimi usti. Oči je imel zaprte; le na lahko je potrepavala trepalnica, ko se je Tomaž približal z lučjo. — Tistikrat je zrl prvič Tilki v obraz tako blizu in tako pozorno.

„Mati, ali je zdrava? Ali bo živela? Kako mislite, mati?“

Tako so tekli dnevi. Otrok je živel in jokal. Jok je bil slaboten in hripav; včasih je bilo bolj ječanje nego jok; in še to pretrgano od kašlja. Tomaž je često postal na pragu in poslušal. Jok se mu sicer ni zdel naraven, a tolažil in potolažil se je, češ: „Naj le joka; z jokom, pravijo, se okrepe pljuča. In ko si Tilka okrepi pljuča, hej, potem bo jokala, da nas bodo ušesa bolela!“

Vendar se docela ni mogel potolažitl. Na dnu srca mu je še vedno ostala neka skrb: kaj če bi bila Tilka vendarle preslabotna in bi umrla . . .

SAMOJED V ŠOTORU.

A. S. BORISOV.

Mati se je seveda silno začudila. Doslej tega ni bila vajena. Odgovorila je pa čisto nakratko in mignila z ramami:

„Ne vem.“

Morda je mislila: „Ako smrt pobere otroka, bo itak najbolje.“

Tomažu pa se je zdelo, da mora izsiliti dovoljen odgovor.

„Jaz pa mislim, da otrok še lahko živi . . . Koliko otrok je, ki so izprva blede in slabotni, pa vendarle živé.“

„Nemara. Slabotno je res in božjastno je tudi.“

Kaj bi bil dal, da bi prešla ta skrb in bi mogel z zaupanjem gledati v prihodnost! Včasih je za kaj časa samega sebe pregovoril, da je verjel, kar je upal. A navadno le za malo časa. Takoj je bil zopet na vrsti dvom: kaj pa, če bi bila Maruša iz Dobja vendarle uganila?!

Sosede so hodile večkrat v hišo in se pogovarjale o Tilkinem zdravju. Nasvetovala je ta to, druga drugo; ena je prerokovala otroku smrt, druga zdravje, kakor je to sploh navada med ženskami. Tomaž je vlekel na ušesa vsako besedo; potem pa je

živel pod vtisom zadnje besede, ki jo je čul. Če je bila ta beseda ugodna, je bil vesel in poln upanja. Če je pa čul manj povoljno sodbo, je bil za par dni ves potr in obupan . . . Kolikrat je pristopil k zibelki, ako ni bilo matere v hiši, in dolgo in pozorno opazoval vsako mišico in vsako potezo na otrokovem obrazu! Bili so upi, ki jih je preživel tiste čase; bil je pa tudi strah in bila je skrb, ki ga je morila. Kadar je prevladalo zaupanje, ej, takrat je bila pot iz mesta silno kratka. Tedaj ni čul koles, ki so trla kamenje; lisjaka ni čul, ki je lajal, in vode ne, ki je šumela. In Pram se je dobro godilo. Počival je pod vsakim klancem, kolikor se mu je poljubilo. Gospodar Tomaž, prišedši domov, celo ni vedel, ali je bilo kaj klancev med potjo in ali sta s Pramom sploh kaj počivala.

Ob takih nočeh je popolnoma prosto delovala Tomaževa domišlija ter snovala misli in načrte.

Takole je imelo biti. Tilka bo šivilja; zakaj taki, nekoliko slabotni otroci, niso za težko poljsko delo. In zakaj bi se imela ubijati na polju, ko pri Mrakovih ni pomanjkanja in se na polju tudi s tujimi delavci lahko obdela. — Šivilja bo! Ko bo stara kakih petnajst let, takrat še ne bo v tistih nevarnih letih. Tedaj se bo šla učiti šivat. Remškova iz Grape jo bo izučila. Ali se bo Tilka hodila k njej učiti, ali bo pa Remškova prišla k Mrakovim, o tem še ni bil Tomaž popolnoma na jasnem. Pravijo, da se rada dobi slaba družčina pri šivanju; to je Tomaža skrbelo. Ko dekleta šivajo pozno v noč in se ne ve, kdo prihaja v vas . . . No sicer je pa Remškova na glasu, da je poštena. In Tilka bi zvečer — pravzaprav že v mraku — itak prihajala domov . . . V enem letu, recimo v dveh, bi se popolnoma izučila. Potem ji bo kupil stroj. Golob iz Podlpe ga bo naročil na Dunaju, in s Pramom ga bosta pripeljala neki večer. Dekle tisto noč samega veselja ne bo moglo zaspati. — Potem bo drdralo in ropotalo po sobi, da bo veselje; polno življenja bo v hiši. Tomaž bo že od daleč, ko bo prihajal iz mesta,

slišal drdranje in ropotanje in govorico in smeh. Ženske in dekleta namreč, ki bodo hodile čakati na vreče in mehove, bodo imele priliko pri Tilki izbirati blago in vzorce in kar je še treba . . . Zvečer pa, ko bodo ljudje odšli, bo Tilka še sedela pri stroju in šivala. Tomaž bo prisedel in pravil o vsem, kar je doživel na potu . . . „Le doma bodi!“ ji bo priporočal, „zunaj v svetu ni dobrega.“ In da ji ne bo dolgčas, ji bo pripovedoval podrobno in natančno, kaj se vse doživi na potu v mesto in kaj se vse vidi v mestu. To se ve, da ji bo govoril samo o stvareh, ki jo bodo zanimale. Naprimer, kako in po čem izpozna vsakega voznika že oddaleč, preden ga zagleda. Tomažkove konje, recimo, pozna po tem, ker nepravilno stopajo. Izpozna jih po glasu kopit, preden privozijo izza ovinka. „Pek - pek, pek - pek - pek, pek!“ Ali ni to nekaj posebnega? Ali pa ob sobotah, ko je v mestu tržni dan! Takrat ji bo vedel natanko povedati, kakšno živino je kupil na semnju ta, kakšno oni; kdo je bil na semnju iz te hiše, kdo iz one; koliko se je prignalo te vrste živine, koliko one. In Tilka bo sedela ob šivalnem stroju ter poslušala z zanimanjem. Tako bo vse izvedela, kako je po svetu, ne da bi ji bilo treba hoditi v svet. In ko ji bo on rekel, da je svet goljufiv, lažnjiv, zapeljiv — ne bo sicer na jasnem, kaj naj si misli pri tem, vendar bo zaslutila, da mora imeti neki strah, neko bojazen pred svetom. Tako bo prav! In tako bodo prešla tista nevarna leta . . .

A Tomaž, kaj pa to? Ali bo tista nevarna leta Tilka sploh kdaj doživela?

Zdelo se je, da je Tilka od dne do dne slabotnejša. Prekašljala in prestokala je vse noči, tako da je bil kašelj že votel in suh. Mati je porabila že vsa zdravila, ki so jih svetovale sosede, toda pomagalo je toliko kot nič. Naposled je rekla:

„Oglasi se enkrat pri Urbanački v predmestju. Nemara ona pomore...“

Tomaž se je zatekel še k Urbanački. In glejte, dala mu je zdravila, ki je bilo videti, da bodo pomagala. Dete je nekoliko utihnilo, je mirno dihlo in se redilo. Tomaž je upal . . .

Pa bilo je zopet huje — in Tomaž je zopet romal v predmestje po zdravila in po tolažbo. Kolikokrat ga je bilo videti, ko je hodil čez Puštalski most! Tja je šel upognjen, star in poln skrbi, nazaj ves vesel in poln upanja in za pet let mlajši.

In zopet — vsaj Tomažu se je zdelo — so zdravila pomagala: otrok se je popravil in poredil . . .

Včasih pa, ko je otroka zopet napadlo in se je zvijal v krčih in jokal in vil oči in bil bled, je tudi Tomaž za nekaj časa popolnoma izgubil upanje. Pa bilo je zopet bolje, in Urbanačka je dala novih zdravil, in ga iznova zagotovila, da otrok lahko doživi trideset, štirideset, petdeset let . . . In zopet mu je predla domišljija novih, pisanih slik za prihodnost.

Nekam mehko, skoro bi rekel slovesno mu je vselej prišlo pri misli, kako bo čez toliko in toliko let zopet popravljeno, kar je bilo zagrešenega. Pri tej misli se je mudil najrajši. Zdelo se mu je, kakor da se bo takrat zasipalo nekaj, kar je dotlej zijalo kakor črn prepad. In takrat bo izginjalo in polagoma popolnoma izginilo iz duše tisto, kar ga zdaj moti, peče in grize ter mu ne da miru . . . O, kje so tisti časi! Kje je tisti mir, ki bo zavladal v duši! Mir . . . mir . . .

In potem, ko bo miren in vpokojen in potolažen, potem — naj bo! — potem bo šel celo k Štefnaku — sam iz svoje volje bo šel — in mu podal roko, rekoč: „Ná, Štefnak, saj sovražila se nisva, a od danes naprej bodiva prijatelja!“ In Štefnak ga bo razumel. Štefnak bo ginjen in bo morda rekel: „Glej, vedno sem ti bil dober in vedno ti bom; kar pa je bilo, tisto pa pozabiva!“ — O, takrat bodo zopet časi. Takrat bo mir . . . mir . . .

Neko popoldne se je vračal iz mesta ves poln upov in veselja. Bilo je v soboto. Ob sobotah se je Tomažu zdelo vedno najbolj veselo in svečano. Naložil je bil veliko in v svesti si je bil, da je izvršil vse natanko po naročilu. Nihče se ne bode mogel pritoževati; vsem bo ustrezno. Danes ta večer ali pa jutri po zjutranji maši bodo prišli iskat,

kar so naročili. Vsak bo naglas hvalil dobljeno blago. Ponujal bo krajcar ali dva več, kot je Tomaž zaslužil — iz samega veselja. Tomaž pa se bo branil in ne bo maral vzeti. In če mu bo kdo nazadnje vsilil, bo sicer vzel, a pristavil: „Bom pa prihodnjič računal toliko manj.“

V soboto je torej bilo. Po dolinah se je delal mrak. Bilo je jeseni; jesenska megla, ki na večer lega v doline, stori okolico še bolj mračno. Po nekaterih hišah so že kurili. Iz dimnika se je dvigal dim in se mešal med meglo in mrak. Vsa okolica se je zavila v neko vlažno, precej gosto tančico.

Iz daljave se je oglasil zvon.

„Ali sem že tako blizu?“ se je začudil Tomaž in je bil vesel, da se pot tako hitro odseda. „No, pol ure po zdravamariji bom pa doma.“

In odkril se je, ustavil in počival. Molil je nekam lahko. Ob sobotah zvečer, ko je vse praznično in slovesno, človek moli vse drugače kakor druge večere . . . Tomaž je molil za srečo, za zdravje, v čast sv. Florijanu, za dobro misel, za odpuščanje grehov : kakor je bil naučen izmlada. In ko je vse to odmolil, je še vedno zvonilo.

„Hentaj“, si je mislil, „stari Jakob ima veliko moliti, da tako dolgo zvoni!“

Na spomin mu je prišlo, da je tudi on včasih, ko je zvonil mesto Jakoba, če je bil ta zadržan, zvonil dolgo, tako da so ljudje rekli: „He, Tomaž, ti bi ne bil za cerkovnika: ti bi nas prehitro spravil v nebesa!“ Tomaž pa se je nasmehnil in zavrnil: „Veste, boter, v nebesa ni nikdar prezgodaj!“

— Toda, saj pravzaprav ne zvoni Mariji . . .

Tomaž je poslušal. In res, slišal je razločno, da pojeta poleg velikega zvona tudi srednji in mali . . .

„Z vsemi tremi zvonovi! Pa kako; saj ni delopust.“

Pogledal je na uro; bila je šest.

„Mrliču zvoni!“

Mrliču zvoni . . . In Tomažu se je čudno zdelo, kdo neki bi bil umrl. Zadnje čase ni bil nihče nevarno bolan . . .

„Ti, Cvelfar, kdo je pa umrl?“

Cvelfar je stal na pragu svoje gostilne pod klancem in čakal Tomaža. Tomaž mu je vozil sodček piva iz mesta; vsako soboto so namreč prišli drvarji iz Lisičnice in so pili. Zato se je Cvelfarju mudilo.

„Kdo da je umrl? Ali še ne veš? Pa seveda, kako bodeš vedel. Jaz tudi ne vem. — Koliko je pa računal za pivo?“

„Po navadi. Dva in pol.“

„Dobro.“

In Cvelfar je plačal.

„Veš Tomaž, mudi se mi. Drvarji iz Lisičnice so notri in zahtevajo piva; takoj ga moram nastaviti.“

V veži je pa Cvelfarica pošepnila Cvelfarju:

„Ali si mu povedal? Ali že vé —?“

„Nič ne vé. Kako bo vedel...“

„Revež. Pa saj izvedeti mora.“

In stopila je za njim in ga poklicala:

„Tomaž, čakaj... Pa nikar se ne ustraši... Izvedel bi prej ali slej. — Tilka je umrla! Drvarji, ki so šli skozi vas, so rekli, da so slišali ko so se ljudje menili, da je umrla Tilka.“

„Kako —?! Da je Tilka... Da je —“

Tomaž je hotel še nekaj spraviti iz grla, pa mu je zmanjkalo sape. Usta, ki so se odprla za vprašanje, so ostala odprta. To, kar je mislil izreči, je bilo pretežko, prežalostno.

„Hudo ti je, Tomaž, to vem, da ti je hudo. Pa izvedel bi bil tako ali tako.“

„Ali Tilka? Ali je —? Kdaj, kako —? Ali so kaj rekli —?“

„Opoldne, ko je zvonilo, je umrla.“

Opoldne —. In ravno opoldne je bil Tomaž pri Urbanački v predmestju — —

Tomažu se je zdelo, da se nekaj podira... In vse se sesipa na kup, tako da je na tistem mestu, kjer je pred kratkem stalo nekaj velikega in mogočnega, naenkrat kup razvalin in nič drugega... Sesipalo se je in se sesulo... In Tomaža je bilo groza, ko se je sesulo; saj ni mogel misliti, da se bo...

In temnilo se mu je in tako mu je bilo, kot da se je tista mreža iz jesenske megle pogostila in ga s strahovito težo ovila in zavila v sé. In v tem ovoju se čuti tako brez moči kakor malo dete, ki ga mati trdo povije v plenice.

Še tisti večer je šel k Štefnaku. Šel je, podal mu je roko in tesno in milo mu je bilo pri srcu. V očeh je čutil nekaj mokrega in roka se mu je tresla, ko jo je podal Štefnaku.

„Nesreča me je zadela. Huda in velika nesreča je to.“

Tudi Štefnak je bil ginjen:

„Hudo ti je, Tomaž. Verjamem ti.“

Tomažu je bilo lažje. A nekaj je vendar še imel na srcu.

„Štefnak, jaz sem te sovražil. Sovražil sem te!“

„A, kaj še —!“ se je branil Štefnak — „nič me nisi sovražil. Ti mene ne, in jaz tebe ne. Kaj bi tisto! Pustiva to!“

„In vendar sem te sovražil, Štefnak! In krivico sem ti storil... In jaz sem zakrivil... Pa Bog ve, da sem hotel poravnati vse... In vse bi poravnal, ko bi mi bilo dano.“

Takrat šele je Tomaž zajokal. Razjokal se je, kakor se razjoka otrok — —

Potem so pa zagrebli Tilko. In s Tilko so zagrebli tudi del Tomaževega življenja. Tisti del, ki si ga je bil naslikal Tomaž za prihodnjost. Ostala mu je le še zavest, da je hotel poravnati, ako bi mu bilo dano; pa mu ni bilo dano. —

In tako je Mrakov Tomaž še vedno vaški pot. Vedno je na cesti in točen je kakor ura. Redko redko se zgodi, da bi kaj pozabil ali drugače opravil, kakor mu je naročeno. Vse zapiše, vse premisli, vsem postreže po svoji najboljši moči. Isti voziček, isti konj, isto opravilo, isti Tomaž! Ne, Tomaž ni isti. Tomaž je upognjen in postaran; komaj je še podoben nekdanjemu. Dogodki so ga upognili in skrbi so ga postarale.

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

spne se v sedlu gospod Turen,
konj mu glasno zarežeče,
pa dostavi s krepkim glasom:

„Tudi meni v glavo neče,
kaj da hodimo na Turško.
Res da je Ljubljana bela
nam postala dolgočasna,
da Ljubljanke so prevzetne,
res imamo slabe čase,
malo sreče pri dekletih ...
Da zidovje je junaku,
kar je ptiču tesna kletka,
da bogovi kaznovali
so okolico ljubljansko,
ko ji niso dali vina,
ki nam srca naj ogreje,
vse to, bratje moji, res je ...
A zakaj na teh gorica
grozdje nam je dozorelo,
nego da junaki hrabri
napojé si žejna grla.
Jaz ostal bi in počival
tu najrajši cele tedne:
z vincem sladkim si tolažil
srca žalost, grla žejo,
in po vseh gradovih hodil
Turen bi, bogati ženin ...“

Dogovoril je besedo.
Glasno vitez se posmeje,
na prijatelja junaka
vsprašujoče le pogleda,
uzde konju nateguje,
sklep se v svitu mu leskeče,
v misli se zamisli svoje,
na gradove in na čaše,
na veselo ob njih petje
in na pisane majolke.

(DALJE.)

Pa nasmehne se Sebasta,
dobro on poznal je Turna,
ki se rad pri mizi smeje
in vesele pesmi poje
in z majolkami napiva,
ki od slave bolj in deve
ljubi vina rajsko čašo.
Še bi hotel eno reči
stari Lamberžan Sebasta,
pa ga tare v srcu jeza,
na srce junaku pada
misel težka vedno težja ...

Že četrta zarja vstaja
na rdečem vzhodnem nebu,
kot da turška vojska dolga
na krvave gre posete,
ko se bliska ji orožje,
in vsa zemlja je v plamenu.
Ko spet jasno vali Save
so po polju zašumeli,
jezdi še ponosni Ravbar —
za vso jezo se ne meni,
ves zamišljen konja zbada,
temno dalj s pogledi meri,
kot da bi pušice z loka
na sovražnika letele,
kot da gore bi gorjanske
hotel zmagati s pogledi.
Nihče blizu si ne upa,
vsi gredó mu v sled pokorno,
četa spet je oživljena,
ki je celo noč prečula
na konjičih osedlanih ...

Pa prikaže se ob cesti
vinski hram, napolnjen s sodi,
in pred njim postava kmeta ...
Klanja kmet se bojzljivo

pol smehljaje, pol boječe,
da bi glave mu ne vzeli,
kot jo vzamejo Turčini,
kadar pridejo na gôsti.

Vstavi konja gospod Ravbar
govori besede četi:

„Tukaj bomo si počili
vina dosti, sena dosti,
doli s konj junaška četa,
počivajte in krmite,
pir junaški zdaj začnemo ...“

Bila prva, kar govoril
je na poti tej, beseda,
ko je štiri dni premolčal ...
Lice se jasni mu resno,
smeh na licu se pokaže,
vsa razveseli se vneta
za gospoda hrabra četa.
Kakor kamen mož pri možu
so obstali, obsedeli.
Črnil ni besede žale
Janko Kisel in Sebast
niti Turen. Vsi polegali
so ob konjih hlapci trudni,
vmes so z vinom se pojili
in zaspali sladko spanje.

Solnce šlo je že čez poldne,
kar je spala trudna četa.
Mož pri možu — kot da smrti
vsi so pesem že odpeli.
Solnce pada že za gore,
nihče ni se še prebudil,
spé junaki vsi presrečni
po tridnevni dolgi ježi.
Ravbar sam zaspal je v sanjah
v sredi med junaki tremi.
Konjev truma krog polega,
pase se po suhi travi,
dokler da večer odene
trudne čete prenočišče.

Prvi vzdrami se Sebast,
skrb je starcu spanje vzela,

morda tudi da navajen
stari je junak bedenja.
V sladkem spanju še počiva
Janko Kisel na tapeti.
Turen tudi menda sanja
o majolkah in o pesmih.
Gospod Ravbar se za četo
in za boje nič ne meni ...

Govori gospod Sebast:
„Hej, junaki, pravo delo
menda že ste dovršili,
da počivate sladkeje
nego v vtrjenih zidovih,
na gradovih domačije.
Čudo pravo, da zalotil
ni sovražnik nas nešteti:
lahko bilo bi junake
sredi spanja mu ujeti.
Drugič že budé med nami
spečimi se tihe zvezde,
hej, junaki, ustajajte,
da popotnik ne poreče
da ob cesti od lenobe
videl je ležati četo ...“

Čuje speči gospod Ravbar,
kar Sebast jim besedi,
vstane urno, kliče hlapce:
„Hej junaki, konec leže!
Urno dveri otvorite
in odprite vinske kleti
vina sode privalite,
nihče vina naj ne štedi,
vsak je trud plačila vreden,
kar na cesti ste prebili,
dobro zdaj si povrnite.
Hej junaki, bratje moji,
z mano mizo odenite,
z mano vi se veselite!“

So odprli hlapci dveri,
vina sode privalili
in popivati začeli
iz majolk in iz kozarcev,
in prepevali popevke
v jasno noč so o junakih,
in o vincu, kaplji rdeči ...

Pri pogrnjeni so mizi
 gostje Ravbarja sedeli:
 Janko Kisel, mladi vitez,
 Turen njemu bil na desno,
 in na levo je Sebasta,
 krog pa drugi so posedli.
 Nosijo na mizo vino.
 Pije Ravbar čašo, resno
 po junakih svojih gleda,
 dolgo ne izda besede.

Ko so tretjič napolnili
 vina zatega v majolke,
 razumè poglede smeje
 gospod Ravbar in veselo
 to povzame jim besedo:

„Ej, junaki, polno čašo
 pijem tu na zdravje vaše,
 da ste zdravi, bratci zvesti,
 z mano svojo čašo pijte!
 Pa da znate, kak na sveti,
 danes ljubijo dekleta,
 kak ljubila so pred leti,
 kaj bodočnost nam obeta,
 da bo jasno vse med nami,
 da iz srca zgine jeza,
 da nevolja vsaka neha,
 poslušajte mi besedo,
 da izveste, da spoznate,
 kaj da šli smo dni četvero
 brez počitka, brez oddiha
 in brez radosti veselja.
 Ne mudi se nam nad Turka,
 drugam cesta nas popelje,
 v drugo stran srce nas vodi,
 na radosti polna pota:
 jaz obletnico obhajam
 svoje deklice ljubezni.
 Kar ji nisem gledal v lice,
 dvoje let je že preteklo,
 pa se meni je stožilo
 po nje miljenih pogledih,
 k njej na grad hrvaške meje,
 pit grem vince najstarejše,
 vživat čase najsladkejše,
 ki le ona jih z nasmehi

milimi umeva dati,
 da premoti srce resno,
 ki postalo je otožno,
 kar mu več ne sije zvezda
 ki je nekdanj mu sijala,
 kar na daleč razločili
 kraji naju so in časi,
 kar sem čul, da že snubači
 delali so ji posete
 in za roko jo prosili
 od ljubezni njene vneti.
 Grem obiskat drago svojo,
 za nje roko bom poprosil,
 da prepodil bom snubače
 bojzljive s svojim mečem,
 da iz glave misli tožne
 in srca si bom prepodil...“

Dvignejo se čaše polne,
 nihče je ne ve besede,
 da bi Ravbarju govoril
 in napil njegovi sreči.

Se zamisli Janko Kisel
 roko s kupico povesi:
 „Čudno ni, da smo hiteli,
 ko srce le eno misel
 je imelo na nevesto,
 je pozabil na vse drugo,
 na prijatelje in četo.“

Dvigne čašo gospod Turen,
 pa pristavi z glasnim smehom:
 „Vodi nas po celem sveti,
 kadar hočeš, gospod Ravbar
 na snuboke ali v boje,
 da le vina ne zmanjkuje.“

A Sebasta mizo meri
 in molče pesti železne,
 nasloni na roč si meča,
 da orožje zabrenkeče.
 Bil pozabil je na jezo,
 ki mu srce je težila
 in budila misli grenke
 proti Ravbarjevi volji.
 Dobro Ravbarja pogleda,

resni se obraz nasmehne :
 „Taka nam so mlada leta,
 dobro jih pozna Sebasta,
 menda da od same sreče
 nisi mogel govoriti,
 Bóg te živi, gospod Ravbar!“

Celo dolgo noč so pili
 in vesele pesmi peli,
 čaše polne so praznili.
 Ko je v jutru vstala zora,
 gospod Ravbar dá povelje,
 kliče hlapce, ukazuje
 zbrati četo vso na cesto.
 Zveseli se cela četa,
 hrskajo ji konji zvesti,
 odpočiti in poskočni,
 ker so slišali povelje,
 da bo zopet dalje treba.
 Gospod Ravbar pa ponosno
 konja vranca spet zasede
 dvigne roko v zrak visoko —
 v tek sledi mu zvesta četa.
 Smeje sam se Janko Kisel,
 ki junak je vedno resen —
 morda da mu lepe sanje
 motijo veselo glavo.
 Turen glavo je povetil,
 ker mu je postala težka —

še brni veselo pesem,
 da od vinapolne včasih
 prazna je majolka težja.
 A gospod Sebasta stari
 jaše ravnodušno žrebca
 in se mladih dni spominja
 in na lepša svoja leta,
 ko je tudi on na zvezde
 še verjel in mislil nanje,
 na poglede ljubeznive,
 in govoril o snubačih —
 pa so vse odnesla leta . . .

Gospod Ravbar vojsko vodi
 po Dolenjski zapuščeni
 na oktobra dan jesenski
 proti daljni turški meji.
 Lice se mu sladko smeje
 v novo onemoglo jutro,
 v tek lahkoten vranca žene
 in na lepe zvezde misli,
 na nevestini očesi — —
 In za njim junaki tiho
 jezdijo po cesti beli,
 in spočita, nezaspana
 četa mu prepeva pesmi,
 kot da v svatbe bi bogate
 kot bi v vinske griče zlate
 vodil Ravbar jo veselo.

(DALJE.)

FR. S. FINŽGAR:

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

III.

(DALJE.)

Tisti dan po daritvi je ukazal Svarun, da vsi vojniki počivajo. Zaklati je velel pitanih volov in celo čredo ovac, da so se gostili in praznovali. Iz gradišča je privedla Ljubinica ve-

nikjer doma. Napotil se je od roda do roda Slovenov, bil na plunko in pel junaške pesmi, zlagal prigodnice in pripovedoval vesele zgodbe. Do Baltiškega morja je prišel, trikrat že prezimil v Bizancu in prav sedaj ga je vedla pot zopet v Bizanc. Zvedel je

NA OBISKU PRI SAMOJEDU NA NOVI ZEMLJI.

A. S. BORISOV.

selih devojek, ki so stregle vojniki, točile jim v roženice in kozarce medu, pa prepevale in rajale ves ljubi dan v velikem veselju.

Sredi taborišča je sedel na hrastovem hlođu godec Radovan. Povsod je bil poznan,

po trgovcih, ki so prišli k Hunom po krzno in konje, da se pripravlja Carigrad to zimo na velike veselice. In ob takih časih je vrelo barbarov v Bizanc od vseh krajev. Bili so to postopači, kruha in radosti lačni ljudje, ki so dobro vedeli, da so bogatim gospodom

potrebni. Treba je bilo razkričati njih slavo po ulicah, vpiti v cirkusu, delati javno mnenje po beznicah in predmestnih gnezdi. Zato so pa tudi živeli kakor ptice, katerim iz visokega okna potresa bogata roka obilnega zrnja.

Radovan je sedel torej sredi taborišča in udarjal na vesele strune. Zaviti je bil v dolgo haljo in čez ledja prevezan z belim konopcem. Še nikoli ni stisnil njegovih ledij jermen, da bi obesil nanj meč. Njegovo bogastvo je bila plunka, pa tudi njegovo orožje. Hvalil se je, da so ga že ujeli Bizantinci in ga zaprli, misleč, da je vohun. Celo cesar Upravda se je zanj zanimal in ga dal privedi predse.

„S plunko sem prišel“, je pripovedoval, „pred Upravdo. Povem vam, da Perun ni lepši od tega cesarja. Zableščalo se mi je, ko sem stopil predenj in zvirtelo, kakor bi napol pijan pogledal v solnce. Pa je rekel cesar:

— Za koga vohuniš? Od kod je tvoj rod?

— Pošten sem in pravičen in na Krista verujem!“

Mladci so se mu zasmeli.

„Na Krista verujem, sem rekel in sem se prekrstil.

— Tvoj rod, tvoj rod? je zahteval Upravda.

— Sloven sem, miroljuben in ponižen!

— Sloven! Torej vohun onih barbarov, ki plenijo po naši zemlji.

— Nisem, pri Kristu, da nisem tisti Sloven. Od severnega morja sem jaz doma, godem na plunko, tolažim ljudi po svetu. — Še nikoli ni prijela za meč moja roka.

— Udari na plunko!

In sem udaril. Upravdi se je pa raztajalo in razlezlo srce kakor koštrunova maščoba na ražnju. Pa mi je rekel:

— Pošten si, kakor so poštene tvoje strune. Pojdi svojo pot!

Šel sem. Ali sem zvedel, da je slišala mojo plunko sama Teodora, carica, da je takrat skrivaj odgrnila zagrinjalo in pogledala name. Sama pri sebi je rekla: Kako lep človek ta Radovan!

Ponosno je pogledal po devojkah, ki so stale krog njega. Ali te so se mu glasno zasmajale, Radovan je pa udaril na strune, in započele so veseli raj.

Ko je nehalo gostovanje, je drugo jutro Svarun razposlal spretne mladeniče na ogledi. Naročil jim je, da se na večer vrnejo in povedo, kje bi se sledila Hilbudijeva vojska. Prepričan je bil, da pred zimo Bizantinec prekorači Donavo, da si nabere plena za ostrog. Zato je sklenil, da poizve za njegov pohod in ga zagradi potem iz zasede. Naročil je vsem, da pobrusijo sekire, priostre kopja in meče. Strelci so se morali vaditi ves dan, da so prožili strelice na buče, ki so jih poteknili na kole.

Med mladci, ki so šli poizvedovat, je bil tudi najmlajši in edini še živi Svarunov sin, Iztok. Nerač mu je dovolil oče. Slednjič se je vdal, ali moral si je izbrati še tri tovariše. Vsi drugi so odšli po dolinah, gozdih in planjavah peš. Samo Iztok in tovariši so zasedli iskre konjiče. Imeli so nalog, da prodro najdalje proti jugu, naravnost proti Donavi, kjer so vedeli, da je Hilbudijev tabor.

Kolikokrat je odjezdil mladi Iztok nad divjega neresca, kajkrat se je plazil sam za medvedom, mnogokrat je zapihal ris nad njegovo glavo, ko je ležal opoldne pri čredi ovac — ali še nikoli mu ni utripalo srce tako kakor danes. Prvikrat v bojni službi. Ni mu rad dovolil Svarun; ko mu je pa dovolil, mu je poveril najvažnejšo službo, odkazal mu je pot naravnost proti gnezdju sovraga.

Ljubinica je izgubila že devet bratov — bala se je za Iztoka, ali bila je ponosna nanj. Poznala ga je, kako je drzen in lokav, kako izboren strelec, močan borec; da se prime njegove roke sekira kakor meč, pastirski korobač in lok. Šla je zato radostno sama po risovo kožo, pogrnila z njo hrbet konju in se vstopila na okope, ko je Iztok odhajal.

Mladenci so jezdili počasi skozi šotore. Ko so prijezdili mimo zadnje gruče borcev, tedaj so prhnili konji, in kakor bi se štirji

črni vrani spustili v prostrano polje, so planili jezdeci v daljavo, in kmalu so se izgubile štiri črne lise in čisto izginile v rjavih bilkah visoke trave.

Iztok je jezdil divje. Hrepenenje ga je tiralo in drzen je bil, da bi bil planil skokoma pred samega Hilbudija, pomolil mu pest pod nos ter zakričal: Stremo te! Prvikrat je čutil bojni pas krog ledij, prvikrat njegovo oko ni iskalo zverjadi, ampak hlepelo, da zagleda blesteče šleme Bizantincev. Burno je plulo srce v prsih, čutil je mogočno silo v rokah, da je tuptam stisnil povodce tako trdo, da je zapihal konj, vkrivil vrat in se gnal v divjem skoku po dolini. Zdelo se mu je, da tako prijazno, tako polno svobode še ni nikoli sijalo solnce. Ali to svobodno solnce bi rad zasenčil Hilbudij, krščenik, njemu in njegovemu rodu, ki je prosto gonil črede po dalnjih stepah, ki je svoboden iskal plena, koder je hotel. Trdno se je nadejal, da mladci, katere on popelje v boj, pomandrajo Bizantince in preženejo temni oblak, ki se je obesil pred svobodno solnce njegovih dedov.

Konji so se vznajili, solnce je stalo visoko. Majhen potok, ob katerem so jahali, se je izlil iz soteske, ki je bila porastena z gostim gozdom. Pred Iztokom se je širila dolga planota, po kateri se je vpogibala trudna jesenska trava.

Pridržal je konja in počakal spremljevalcev.

„Razjahati moramo! Če jezdimo po tej planoti, zapazijo nas lahko bizantinski ogleduhi. Potem je vse izgubljeno... Zato odvedemo konje v gozd, tam jih eden straži in napase, drugi trije se pa prerijemo po travi in grmovju do onega grička, ki se dviga iznad planote. Moj oče mi je rekel, da se od tam vidi Donava in onkraj reke Hilbudijev ostrog.“

„Iztok, daleč je tisti grič. Do noči dospemo komaj do njega.“

„Moramo! Rado naj čuva konje, dokler se ne vrnemo! Če nas še ne bo, ko leže noč, jahaj nam naproti — tuli kot volk, da se snidemo!“

Iztok je govoril kot poveljnik, ki ima oblast. Nihče mu ni ugovarjal. Poskakali so s konj, Rado je prijel za uzde in zavil s konji v grič, da jih skrije in na varnem napase.

„Ti greš na levo, ti na desno jaz v sredi teh poljan — na vrhu griča se snidemo!“

Hitro so se ločili. Brez steze in brez ceste je bila ravan. Visoka trava jo je krila in grmičevje se je razpenjalo tuintam. Nikjer ni bilo sledu konjskih kopit. Hilbudij že dolgo ni jahal tod. Zarili so se med travo in se plazili, kakor mladi lisjaki previdno pa hitro naprej. Komaj so bili par sto korakov oddaljeni, pa že ne bi bil nihče razločil, da lazijo tam po travi človeška bitja. Včasih so popolnoma izginili, včasih se je zmajala visoka trava, kako bi veter dahnal vanjo.

Iztok je ril neizmerno hitro naprej. Pot mu je lil po obrazu, pa se ni zmenil. Po plečih ga je često oprasnila bodeča veja; še začutil ni. Odtrgal je potoma zelene bilke in sočne liste ter jih žvečil, da si je tolažil žejo. Globoko je dihal, nosnice so mu plale, kakor bi pihal mlad neresec skozi dobrovo.

Ustavil se je pri samotnem drevesu, ki ga je polomil čez leto vihar. Zlezel je v njegove veje in sedel, da se za trenotek oddahne. Njegovo oko je iskalo griča. Bil je že bliže, pa je bila vendar ravnina kakor morje med njim in onim hribcem. Ali pogum mu ni upadel. Njegove oči so se svetile kakor sokolu in predrl bi rad s pogledom grič in zazrl široko reko in za njo Hilbudijev tabor.

Kar nenadoma se zablišči nekaj pod gričem. Kakor bi svetel plamen švignil — pa hitro ugasnil. Iztok se vzpne skozi veje, zasenči z roko oči in gleda v daljavo. Zablistalo se je vnovič, in zopet in zopet. Ni dolgo gledal, pa je natančno razločil tri jezdece, ki so jahali v smeri proti njemu. Lesketali so se oklepi, svetile čelade.

Iztok je zažvigal, kakor ptica ujeda, da je opozoril tovariša na nevarnost. Odzvala sta se mu. Pomudil se je še nekoliko v gostih vejah, jezdecu so se v hitrem diru gnali

proti njemu. Vzplalo mu je srce prvi trenotek. Za pasom je imel samo kratek nož in pomislil je, kako ga razsekajo Bizantinci, če ga dobé. Dobro, da je trava upognjena, da ne zapazijo zlepa njegovega sledu. Legel je na trebuh in se kakor kača plazil po tleh proti gostemu robidovju. Veliko, nizko grmovje je ležalo sredi stepe, kakor zaplata. Zaril se je po vseh štirih v sredo grmovja. Do tja s konjem ne pride nihče.

Srce mu je tolklo hrepenenja in čakanja. Zamislil se je že, da morda ugledajo njegovo sled, da razjahajo in ga poiščejo v skrivališču. Segel je po nož za pas in natančno preudaril, kako plane nad prvega in mu zarine rezilo v goltanec — druga dva se preplašita — v tem pa bo on že pri konjih, enega zasede v skoku in odvihra preko stepe. Tako se je vživil v to misel, da je vzboknil hrbet, kakor mačka, in hrepeneče čakal plena.

Kopita so se že čula. Zamolklo so donela po suhi ravnini. Vedno bliže so prihajali. — So že tu! Iztok je videl skozi malo liso v grmovju blestečo opravo, zahrepenelo se mu je po boju, in komaj komaj da se ni dvignil in zakričal na nje.

Jezdeci so pa v lahnem diru šli mimo njega. Čul je pogovor, razumel ime Hilbudij — sicer ni razumel ničesar, ker so govorili grški jezik. Počasi so se oddaljevali udarci kopit. Iztok se je dvigal v grmu, oprezno in brezslušno tako dolgo, da je prirastla njegova kodrasta glava na vrhu skozi grm, kakor bi se dvignila solnčnica in se ozrla za odhajajočim bleskom konjikov.

„Če zavijejo v hrib in dobé naše konje!“

Te misli se je prestrašil. Kakor kip je stal sredi grma in pametna misel se mu ni rodila. Ali polagoma se je umiril. Konjiki so krenili na desno k potoku. Napojili so konje, prebredli vodo in se počasi spustili v klanec na drugem kraju vode. — Iztok se ni ganil, dokler niso izginili v goščo.

Lahko bi pozval sedaj tovariša, da se vrnejo do konj in gredo naglo domov povedat, da bizantinska vojska ni daleč. Toda Iztoka je gnalo naprej. Morda za onim hri-

bom tabori Hilbudij! Preštel bo njegove vrste — vrnil se in naznanil imenitno vest o vojski.

Kakor mačka se je víl in gnal dalje po največji travi, skrival se za grmičevje, plazil se po vseh štirih, pa zopet ležal, kadar je bil dosti v zavetju.

Solnce je tonilo, ko je stal pred gričem — zmučen in truden, da so se mu tresle mišice na stegnih.

Če sta tovariša prišla?

Zaskovikal je.

Oglasilo se je prav blizu na desni in levi isto skovikanje.

V kratkem jih je združila temna loza. Plezali so brezslušno po strmi rebri in, preden je še izginilo solnce, so bili vrhu griča. Poslušajo. Vse tiho. Nekaj ptičev se je splašilo z vej, daleč nekje je zakruncal divji prešič.

Vležejo se na zemljo in nastavijo uho na prst.

„Topot! Topot! Kopita!“

Vsi hkrati so to izgovorili.

Iztok se dvigne in spleza na drevo.

„Donava!“

Vzkliknil je skoro glasno.

Pred seboj je videl prostrano ravnino. Oklepal jo je v solncu žareč okvir — široka reka. Tam za tem ognjenim okvirom, prav na mestu, kjer je ležala čez vodo dolgo potegnjeva črna proga — most — se je dvigal iz temne lise dim.

„Tabor vidim!“

Tovariša sta se razveselila; kakor divja mačka sta se oglasila in začudila.

Iztok se je oziral, odkod klopotanje kopit. Še enkrat so se vneli solčni žarki in žareča ploskev je izginila. Prav takrat je tudi Iztok zapazil troje lučk, ki so se bližale hribu. V silnem skoku so se vračali jezdecipoizvedovavci — in drevili krog hribca v ravnino, da čim prej dospó v tabor.

Iztok se je vesel in srečen splazil z drevesa.

„Če so konjiki ovohali naše gradišče?“

„Strašno tirajo konje! Važna poročila nesó. Vrnimo se!“

„Počakajmo še in odpočijmo se nekoliko! Mesec vzide, Rado nam privede naproti konje — morda še kaj čujemo in vidimo.“

Mladci so legli na mah, ugriznili v kose ovčjega sira, poiskali si sladkih koreninic in tiho govorili junaške besede.

Mrak je hipoma legal na zemljo. Na vzhodu se je že dvigal mesec, še ves bled. Njegovo prepalo lice se je še balo solnčnih žarkov, ki so po nebu v rdečih plamenih jemali slovo. Topot konj je že zdavna obmolknil.

„Pojdimo! Vrnimo se! Svarun je naročil, da se vrnemo vsi z nočjo!“

Iztok pa ni hotel. Z neko mladeniško svojeglavnostjo se je veselil, da zapoveduje — prvičkrat v življenju. Zato se ni zmenil za očetovo naročilo. Hrepenel je po slavi in še važnejših novic bi rad prinesel Slovenom v tabor.

„Ne gremo še! Če pride kmalu Rado s konji, počakate me, jaz pa pojezdím za onimi tremi prav do mosta.“

Tovariša sta osupnila.

„Pomisli, Bizantinec straži most! Ujamejo te . . .“

Iztok se je zasmel na glas, da sta se tovariša plašno ozrla naokrog.

„Morana naj ti prizanese! Izток, ne tvegaj! Stribog naj popihne in zanese tvoj preširni smeh Hilbudiju na uho! Besi naj dvignejo volkodlake v šumi, pa nam zaskočijo pot in nas zvodijo!“

Tovariš, ki je tako govoril, je segel ne hote z roko za vrat, kamor mu je obesila mati tri mogočne neresčeve čekane, da ga čuvajo pred uroki in besi.

Iztok se je prevalil vznak in na licu je obsvetila medla mesečina smeh — poln dvoma. „Morana — besi — volkodlaki“ — so šepetale ustnice. Da bi mu ti mogli škodovati? Vera očetov . . . pa vendar . . . Zakaj se jih ne boji Hilbudij? . . . Oči je zaklopil, na čelo si je položil sklenjeni roki in molil z vročim vzdihom k Svetovitu, naj ga potolaži on, ki naenkrat zre na vse štiri vetrove, ki vidi v temni noči, ki gleda v jasno solnce, pa se mu ne skalijo oči . . .

„Tra - tra - tra!“

Vsi trije planejo kvišku.

Vnovič: „Tri - tra - tri - tra . . .“

Oddaleč so se čule trombe.

Iztok je bil v trenutku vrhu drevesa. Napenjal je sokolje oči, zapičil jih je v črno liso za Donavo, kjer je prej videl dim. Luna je razžarila okolico. Zazrl je v motni luči, da se iz onega vzvišenega prostora sipljejo svetlikajoče lučke. Vedno več — proti reki se zibljejo —

„Hilbudij prihaja z vojsko!“

Iztok je planil z drevesa, v divjem teku so se zapodili po bregu in skokoma bežali naravnost proti griču, kjer so bili konji.

„Da bi prišel Rado!“ je siknil Izток in se pognal čez grm.

„Čuj, volk je zatulil!“

„Rado prihaja. Blizu je že! Hitro proti njemu.“

Vsi trije so drevili s podvojeno silo v smeri, kjer so čuli volčje tulenje. Oglasil se je zdajpazdaj kdo izmed njih, volk se jim je odzval, bliže in bliže so prihajali drug drugemu. Kmalu so začuli hrezanje konj in šum trave. Oddihali so se in šli korakoma. Oddaleč so že videli črne sence, ki so se gugale hitro po ravnini.

Iztok se je ustavil.

„Tovariši! Ne skušajte se z mojim konjem. Veste, da je najboljši, kar jih je v taboru. Do jutra prijezdite lahko do gradišča, jaz pa moram biti prej tam, da se hitro dvignejo vojniki in gremo nad Hilbudija!“

Komaj jim je to sporočil, so že zahrzali konji tik pred njimi. Izток je planil kakor tica na svojega vranca. Ta se je vzpel kvišku in obrnil na zadnjih nogah, ko je začutil roko gospodarjevo na brzdah. Zavihrala je griva — in kakor misel sta zletela preko poljan.

Parkrat je ponehaval konjič v skoku, kakor bi prašal gospodarja, če je res taka sila. Ali Izток ga je stisnil s koleni, da je globoko zahropel, povodci so se nategnili, in tedaj je žival razumela, da ta ježa ni šala, da je treba planiti na življenje in smrt.

Izborni konjič — očetu ga je podaril hunski poglavar — je povetil glavo, nozdrvi so se mu razširile, bela pena je letela v kosmih po zraku, drevesa so bežala mimo njega in tonila v daljavi kakor bliskavica. Na njegovem hrbtu je pa sedel z naprej nagnjenim životom, kakor bi bil legel na konjski vrat, Iztok. Nič se ni ganilo na njem. Kakor priraščen je tičal na konju, samo dolgi kodri so pluli v zraku in risovo krzno je veslalo z repom na konjskem hrbtu.

Iztoku se je zdelo, da se pot vleče še enkrat tako dolg kakor podnevi. Ozrl se je včasih na zvezde z boječim pogledom, če ni že polnoč minula. Pa je zopet stisnil konja, pošepetal mu v ušesa besedo, polno hvale in ljubezni — in šlo je skokoma čez drn in strn.

Davno je če jahal ob potoku v soteski. Zdajzdaj je upal, da zagleda ognje — ali potok se je zasukal na levo in za ovinkom še vedno gluha šuma. Konj je začel pogosto hrzati in prhati. — Iztok je čutil, da napenja zadnje sile. Kaj, če se zgrudi? Moral ga je ustaviti in korakoma je šel počasi dalje. Lakotnice so mu plale, vse kite so se tresle od napora, z globoko sklonjeno glavo je šel in hropel. Pot se je cedil od njegovega trebuha.

Iztok je skrbno motril okolico. Predivje je jahal v jutru in se ni menil, kaj je krog njega. Zato si ni mogel domisliti nobenega drevesa, nobene kotanje, ki bi mu povedala, kako daleč je še do gradiča. Torej naprej!

Objel je konjev vrat, pritisnil lice prav k ušesu in mu obljubil najlepšega žita, če se požuri in ga čimprej prinese v šotorišče.

Dvakrat je udaril vranec s kopitom prav silno ob tla, pa se je zopet zleknil, iztegnil vrat in bežal kakor vihar.

Zopet ovinek v soteski. Iztok je zapazil par ognjev v daljavi.

„Gradišče!“ je vzkliknil. Stisnil je konja s silno močjo, tla so zabobnela, hrestale so suhe veje — ognji so se bližali . . .

Še kratka ravnica — soteska se je odprla na široko kotlino. Z besno divjostjo se je spustil konj, ves posut od znoja in

spenjen, kakor opaden od snega. Začuli so ga stražniki. Plamenice so se dvignile in premikale. Iztok je, kakor bi pal iz oblaka, treščil na sredo taborišča.

„Hilbudij, Hilbudij prihaja!“

Divje je zakričal, vsi šotori so se prebudili, završalo in zašumelo je med vojniki, rogovi so zatrobili. — Iztokov vranec je pa zatrepetal in se stresnil s krčevitimi utripi — zgrudil se je ob ognju — iz nozdrvi mu je brizgnila vroča kri . . .

IV.

Ko je Azbad odšel iz Hilbudijevega šotora, je bilo že vse vojaštvo na delu. Stotniki in častniki so nadzorovali posamezne gruče, Hilbudij je sam ogledal vse težko in lahko oborožene pešce, konjici je sam veleval in premotril opremo, ter pogledal marsikateremu vojniku sulico in meč, če je dosti nabrušen.

Vsi so mislili, da opolnoči odrinejo čez Donavo. Konji so bili nakrmljeni in osedlani, vojaki so v polnem orožju sloneli na slami in rahlo dremali.

Toda Hilbudij ni hotel v dežel Slovenov udariti na slepo srečo. Razposlal je najhitreje jezdece čez Donavo, da poizvedó, kje bi bil Svarun — in njegove črede. Zakaj za te je šlo Hilbudiju.

Justinijan mu je sporočil, da vojskovodja Belizar zapored zmaga Vandalé, da je zasedel mesto Kartago v Afriki, da vandalski kralj Gelimer zbira zadnje ostanke svoje vojske, ki bo pa gotovo v kratkem poražena od vrlega Belizarja. Zato namerava po novem letu 534. napraviti velikanska slavlja v Bizancu in sprejeti vojskovodja Belizarja v svečanem triumfu. Torej potrebuje denarja in živil. Hilbudij naj preskrbi — denarja ne more — pač pa zadosti drobnice in govedi, da bo lahko pogoščeno vojaštvo in ljudstvo v Bizancu na dan zmagoslavja. Zato naj hitro udari na Slovence ter jim pobere živino in naj jo tira naglo po cesti v Bizanc. Podpisal se je na pismu cesar: Justinijan, zmagavec Alanov, Vandalov, vladar Afrike.

Hilbudija to pismo ni razveselilo. Res je črtil barbare — Slovene — pa bil je dosti plemenit, da se mu je zdel tak roparski pohod vse preponiževalen za pravega vojnika. Dokler je pokoril Slovene — roparje, dokler je imel opravka z veliko vojsko, tako dolgo se je radoval bojnega plesa. Ali Sloveni so sedaj ukročeni. Mirno pasejo črede po svoji zemlji — čemu bi jih napadal — pastirje — on, vrli vojskovodja Hilbudij je bil mož, kakor jih je bilo malo še v oni mehkužni dôbi. Bogataš bi bil lahko, pa je užival ječmenov močnik, kakor navaden vojak. V Bizanc bi lahko hodil, da bi ga slavili po vsaki zmagi, pa je rajši ležal na bivolski koži, utrjeval vojnike z vednimi vajami in bil sam prvi junak med junaki. Bival je v njem še starodavni duh pravih Rimljanov, katerim so bile ponos brazgotine, zasekane od sovražnih mečev, ne pa z dišavami mažiljeno telo.

Zaradi tega se Hilbudij ni veselil pohoda. Pokorno je slušal carsko povelje, želel pa v srcu iskreno, da bi mu ne bilo treba klati pastirjev, marveč da bi naletel na mogočen odpor pri Slovenih.

Hilbudij je torej razposlal majhne predstraže čez Donavo in čakal tisto noč in še drugi dan sporočil. Vojska je pa čakala v taboru in gledala temne sence na čelu poveljnikovem. Zvečer se vrnejo zadnji poizvedovavci. Vsi prejšnji niso našli nobenega sledu. Ali ti trije, ki so jezdili mimo Iztoka, so vjeli v šumi mladega Slovena. Dolgo jim ni hotel odgovoriti besedice. Pa so ga vojaki pripeli za noge in za roke med dve drevesi, zanetili pod njegovih trebuhom ogenj in mu žgali ledja z žarečimi ogorki. V silnih bolečinah je razodel Sloven, da je za ono goro Svarunovo gradišče, da ima zbrane velike črede in v gradišču mnogo bogastva. — Sloven ni hotel izdati, da so one črede vojniki, vsi združeni Sloveni in Antje, ne pa tolpe ovac in krav. Upal je, da preslepi s tem Hilbudija, ki — predrzen — ne povede seboj vsega tabora, in ga Sloveni tem lažje zmagajo. Ko je napol mrtvi Sloven na videz izdal Svaruna, mu je sunil

Bizantinec meč v srce — in so odjahali v tabor.

Hilbudij se je razveselil te novice. Odbral je oddelek najboljših pešcev, konjice je vzel le za silo seboj, da bi v slučaju potrebe prihitela v tabor po ostalo vojsko.

Razveselil se je, ker je zvedel za gradišče, da bo vsaj nekaj junaškega dela. Tudi po Svarunu — glavarju Slovenov — se mu je zahotelo.

Šest stotnikov je takoj razporedilo čete. Hilbudij je šel v šotor in pripasal težki meč; pokril je najtežjo in najlepšo čelado. Treba je bilo glavo zavarovati pred kameni, ki bodo padali čez okope z gradišča. Čelada je bila razdeljena na pet polj, ki so bila posrebrnjena in ločena z zlatimi sponami. Na prednjem polju se je svetil križ, sestavljen iz dragih kamenov. Na levi strani je bil vrezan golobček z oljkovo vejico, na desni viseča krona. Pod križem sta se bleščali zlati črki alfa in omega.

Ko je prijezdil iz tabora, so že stale čete pred mostom. Zamahnil je z roko, vrste so se premaknile, plohi na mostu so votlo zabobneli.

Hilbudij je hotel dospeti preko ravnine do soteske ponoči, da ga Sloveni ne zapazijo in ne odženó čred v skrite šume, kjer bi jih bilo težko zaseči. Prepovedal je med potjo trombe, velel je paziti na škite in meče, da se ne zadevajo drug ob drugega in ne povzročajo hrupa. Čete so z lahno nogo bredle visoko travo, ki se je drobila in mečkala pod njihovimi koraki. Bojevniki so tiho šepetali in si pripovedovali vesele vojne dogodke. Na vseh licih radost in brezskrbnost, kakor bi šli v goste. Zakaj verovali so v nepremagljivega Hilbudija, ki jih vodi že tri leta od zmage do zmage...

* * *

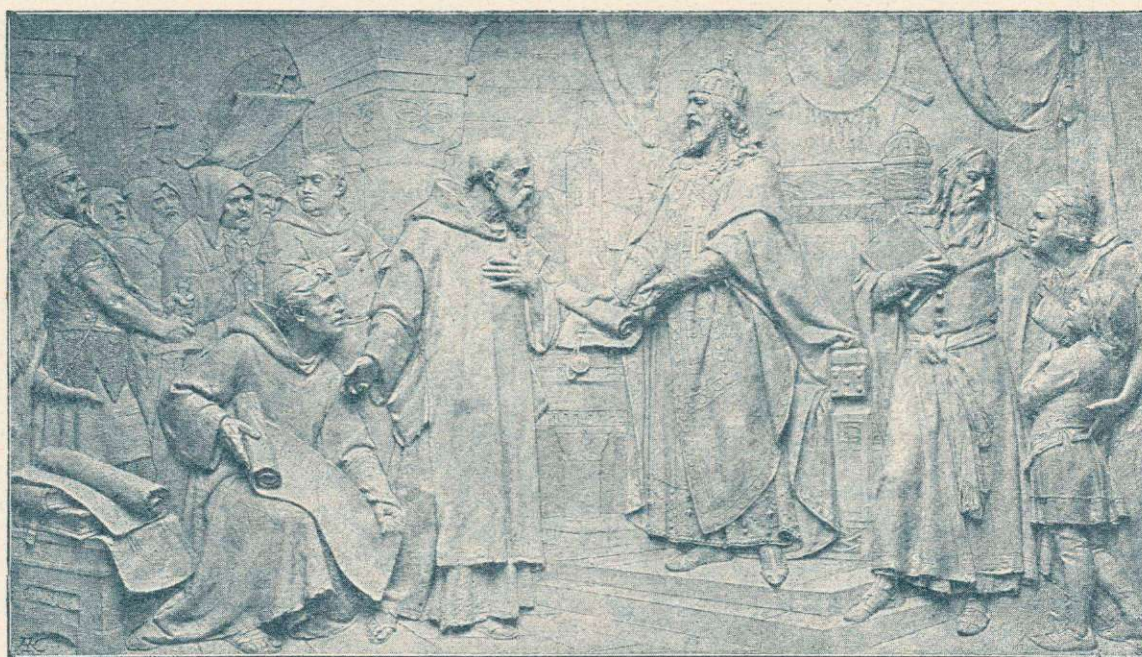
V taboru Slovenov so se takoj po prihodu Iztoka zbrali sredi noči vsi starešine s Svarunom v posvêt. Zborovali so dokaj dolgo. Niso se mogli zediniti. Nekateri so svetovali, naj se vsa vojska poskrije v gra-

RELIEFA NA NOVI CERKVI SV. ŠTEFANA V BUDIMPEŠTI.

EDVARD MAYER.

SV. ŠTEFAN POUČUJE SVOJEGA SINA MIRKA.

SV. ŠTEFAN USTANAVLJA OPATIJO SV. MARTINA.

dišču, zažene vanje govedo in drobnico, da bi imeli zadosti hrane, ostalo živino naj pa tirajo daleč proč v skrivne gozde in soteske, kamor ne pojde Hilbudij. Za to misel so se vnemali starešine Antov. Sloveni s Svarunom vred so pa zahtevali, da se takoj dvignejo čete in hité po strmih potih Hilbudiju nasproti ter ga zajamejo iz zasede. Mnenja so si nasprotovala — čas je bežal.

Tedaj se dvigne starešina Radogost in izpregovori:

„Možje, zvezde bežijo na zaton, Hilbudij jaha nad nas, mi pa besedujemo in čakamo bizantinskih mečev nad svoje črepinje. Svetujem vam, naj se pozove Iztok, plemeniti mladec, našega staroste Svaruna sin, s katerim so bogovi. Stopi naj sredi med nas, pa naj govori modro besedo.

RELIEFA NA NOVI CERKVI SV. ŠTEFANA V BUDIMPEŠTI.

EDVARD MAYER.

SV. ŠTEFAN GRE NA VOJSKO PROTI POGANSKIM MAŽAROM.

SV. ŠTEFAN PREJME OD PAPEŽA POSLANO KRALJEVO KRONO
IZ ROK ŠKOFA ASTRIKA.

Svetovit mu je pokazal sovraga v nočni temi, Svetovit mu navdahne modro besedo — in naše sive glave se uklonijo žarki misli mladeniča, kateremu gorí jasna luč sredi glave.“

Začudili so se vsi, začudil sam Svarun. Da bi mladec stopil v zbor starešin — nikoli tega! Spogledovali so se, pa se ni nihče

dvignil, da bi ugovarjal, nihče da bi prigo-
varjal.

In Radogost počne vnovič:

„Pa se čudite! In molčite! Ali vam rečem: Bogovi hočejo besedo Iztokovo!“

„Bogovi hočejo — — —“ je završčalo in zamrmrlo v zboru. Radogost je pa šel sam po Iztoka.

Skoro plah, s ponižno priklonjeno glavo je stopil Iztok v slovesni zbor. Svarun je povzel besedo:

„Sine moj, molče te je poklical zbor velmož in izkušenih vojniki slavnega rodu Antov in takisto Slovenov — molče, pravim, ker nas je pretresel nasvet starešine Radogosta, da ti — mladeč, ki imaš krvavo sulico samo od krvi nerescev in medvedov, da ti rečeš besedo, če ti jo vdahne Svetovit, kako naj sprejmemo Hilbudija.“

Iztok je sklenil roki in se globoko priklonil.

„Jahal sem kot vihar. Spremljevalcev še ni za menoj. Kdo mi je opiral konja, če ne bogovi? Zakaj se mi je zgrudil doma in ne daleč v soteski, da bi naša vojska mirno spala, in ne bi zvedela, kako se bliža bes vseh Slovenov — Hilbudij? Svetovit je prižgal mesec, da sem videl blesk vojske. Morana je zbežala v hosto, da ni zatela mojega konja — najlepšega ovna ji žrtvujem — in če ste me vi poklicali, mislim, da vas je nagnil sam Perun. In jaz vam pravim: Starešine in velmožje, hrabri bojovníki, udarimo s celo vojsko hitro nasproti Hilbudiju. Od štirih strani ga zgrabimo — in dosti mora biti naših sekir, da razkoljejo vse škite, dosti kopij, da prevrtajo oklepe, dosti mečev, da razčesnejo šleme na glavah Bizantincev.“

„Ti si govoril — možje — govorite vi!“

Na ta poziv Svarunov se dvigne vojni svet enoglasno:

„Nad Hilbudija! Iztok je velik!“

Vsi so se takoj razpršili po taboru. Vsak je zbral svoje borce. Vrhovno povelje je vodil Svarun. Najmočnejše junake so dali krog njega. Od pasa gôri so bili vsi goli. Ni enega ni bilo, ki bi bil na širokih prsih brez obronka. Vsi so že često vojevali z veliko hrabrostjo. Ta zid slovenskih prsi je imel nalogo, da se napoti po dolini in udari Hilbudiju v lice ter mu zabrani pot do gradišča. Oboroženi so bili s težkimi kopji, katere so metali do trideset in več korakov s tako silo, da so prodrli vsak škit in prevrtali vsak oklep. Na debelih jermenih so viseli mogočni meči, tudi sekire so imeli

mnogi. Le malo jih je imelo tudi majhne škite. Vsi so hodili peš, samo Svarun — starček, je zajezdil konja. Edino on je imel čez jagnječevino na prsih oklep iz konjskega roga — dar Hunov.

Najtežjo nalogo so poverili Iztoku. Vsi mladi so mu bili prideljeni, katere naj vodi hitro po stranpoticah, bregovih in gostem lesu, ter napade iz zasede Hilbudijevo vojsko s strelkami. Mladež se je gnetla krog Iztoka. Imeli so polne tule strelci, poskušali so te tve na lokih in drhteli samega poželenja po boju. Vsak je imel za pasom kratek nož, da ga rabi, če bi se spoprijeli od blizu z bizantinskimi pračarji.

En oddelek je vodil Radogost — najvrlejši starešina. Ti so imeli glavno orožje — kij, bojno kladivo, ki je strašno gospodarilo po čeladah nasprotnikov. Kogar je zadel kij na glavo, se je vsak zgrudil, če ne mrtev, pa vsaj omamljen. Ti so imeli nalogo udariti v sredi boja, ko se prične zmešnjava in nastane gneča.

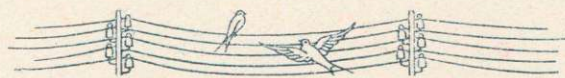
Drugo vojsko je pa vodil Krok — trobilce. Imeli so raznovrstno orožje — pa veliko rogov. Niso bili to izborni vojniki — ali predrzni izzivači, hlapci in pastirji, pretepači na poljanah, ki so pa z nenadnim hrupom, tulenjem in trobenjem zbegali sovražnika. Poverili so jim pa tudi zelo važno nalogo čuvajev. V tem so morali najzanesljivejši splezati na vse višine in stražiti, če ne bi Hilbudij premenil smeri, ter udaril nad gradišče preko hriba. Zakaj dobro so vedeli, da se Bizantinci ogibajo sotesk in celo ceste rajši napravijo čez gore, kakor po ozkih dolinah, da so varni pred zasedami.

Ko so bile vse čete urejene, je Svarun opravil molitev, nato dal znamenje — in voji so se razkropili po šumah — brez hrupa, brez krika in ropota, kakor bi jih pogoltnili temni gozdi. Sam se je premaknil zadnji. Pa tudi njegova četa je lezla ob straneh, bredla po potoku, da ni puščala za seboj sledu. Svarun je bil po tolikih vojskah zelo previden. Dobro je vedel, da pošlje Hilbudij pred seboj poizvedovavce na hitrih konjih. Če bi ti zasledili izhojeno pot v

travi, takoj bi se Hilbudij okrenil in jih kako prevaril ter iznenadil.

Ko je v jutro pokala mlada zarja, je šla Ljubinica iz gradišča — z njo vse mladenke — in so se zbrale pod lipo ter darovale lepa jagnjeta Perunu — za zmago očetov. Gradišče je čuvala majhna posadka. Med

njo godec Radovan, k je čepel na okopih, stiskal citre pod pazduho in strahoma poslušal, kaj bo. Bal se je krvi, vojni krik je „žalil njegovo pevčevo uho“, kakor je sam trdil. Natančno je preudaril, kam pobegne z urnimi koraki, če pribežijo seli in naznanijo poraz Slovenov ... (DALJE.)

MILAN PUGELJ:

MAKSIMA.

1.

Samotne melodije
skozi noč gredó,
silne kakor valovi,
ko jih viharji tepó.

Odkod ste in kam: — V
svoji duši
vam bom prostora dal,
brezbrežna je kakor morje,
brezmejna kot širna dalj ...

In širijo se v brezmejnost
in pesem hrumečo pojó,
moja duša je brezmejnost,
in v mojo dušo gredó ...

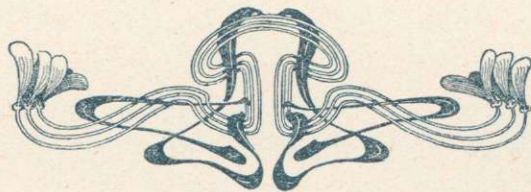
2.

Kakor daljne silne luči
moji cilji sijejo,
divjo moč in nerazrušno
v dušo lijejo.

In naprej v svetove nove,
čez vihar, temó,
čez valove, čez strahove,
čez življenje to ...

Več ni trepetanja v prsih,
v srcu straha ni ...
Hej, razpel bom barkam jadra
sred noči ...

Moja duša hoče solnca,
da objame jo,
z žarki silnimi, svetlimi,
da prevzame jo.

ANTON MEDVED:

RENDEZ-VOUS.

GLUMA V TREH DEJANJIH.

Osebe:

Evgen Lokar, vpokojeni stotnik.
 Berta, njegova še mladostna soproga.
 Danica } njiju hčeri.
 Vida }

Robert Časl, zasebnik.
 Dr. Ivan Slemšek, koncipient.
 Mara, krščenica.

Godi se pred starim gradom in v njem.

Prvo dejanje.

Zadnja stran gradu. Okoli drevje. Dve okni pri tleh z železnim redkim omrežjem. Ob steni miza in klop.

Vida. (Poje s knjigo v roki:)

Kako, oh kakó
 je bilo lepó!

Ah — tukaj je hladno. (Sede.)
 Bogve, če pride. Rekel je. O,
 seveda pride. Vedno je mož beseda. Zdaj
 bom sama. (Odpre knjigo in začne brati.)

Danica. (Pride hitro.) Povsod sem te
 iskala, samo tam ne, kjer si. Vida, ali imaš
 še kaj onega zlatoobrobljenega popirja za
 pisma?

Vida. Oh, že vsega sem ti skoro zdala.
 Zmerom naprej pišeš. Nekaj ga še imam.

Danica. Samo en list mi posodi! Ro-
 bertu bom pisala. Povedati mora vendar
 končno, kdaj pride, drugače...

Vida. Da se vama le ljubi vedno pisariti!

Danica. No, Vida! Le počakaj, le po-
 čakaj! Kadar ga ti dobodeš, presneto boš
 pridno pisarila. Sicer pa (se smeje) kako sem
 neumna — saj ga že imaš! Kaj, kaj, Vida...
 (Šepetaje.) Doktor, doktor — Ivan — Ivan.
 Ha, ha!

Vida. Bodi no tiho! Kaj pa da ga imam!
 Neumnica!

Danica. Zakaj si pa zdaj najrajši sama,
 zakaj pa igraš tako sanjave na klavirju, zakaj
 pa prebiraš same pesmi?...

Vida. Tiho bodi, Danica, ne žali me!
 Danica. I no! Ali ni brhek fant? Dolge,
 črne, kodraste lase, temne oči, oh, in pa
 ustnice — rečem ti, Vida, prav resno —
 tako lepih ustnic še nisem videla pri moških.
 Taka usta se dadó poljubovati, hihi...

Vida. Zdaj je dosti. — Tu imaš list pa
 pojdi! (Vzame iz knjige list.) Ti se norčuješ iz
 mene. Je že prav.

Danica. No, no! Pojdi, pojdi! Razumi
 vendar tudi šalo! Sicer pa, kar se tiče nje-
 gove lepote, o tem sem govorila popol-
 noma resno. Ako bi jaz ne bila zaročena
 že z Robertom, ti rečem, da bi se v nobe-
 nega družega ne zaljubila...

Vida (nevoljno.) Danica, če ne nehaš —
 (Danica odide).

Mara. (Pride z druge strani.) Čipke sem že
 namočila. Ali naj jih odparam še od svetlo-
 modre jopice?

Vida (sama zase.) Moj Bog! Danes ni
 miru. (Mari.) Oh, pusti me! Ni jih treba od-
 parati, saj so še popolnoma bele. Ali nimaš
 nobenega družega dela?

Mara. Pomila sem, gospa še spé...

Vida. Potem pa v mojih predalih ne-
 koliko zravnaj obleko! To je strašno, kako
 delaš z obleko! Takega nereda še nisem
 imela. Ali nisi bila še nikjer pri ljudeh?

Mara (zamerljivo.) Saj sem že vse zrav-
 nala.

Vida. Znaprej tega ne bom trpela, za-
 pomni si! Jaz hočem red. Lej kako se obleka
 kvari, ako leži v vednih gubah. — Pojdi!

Mara (jezno) Kar morem, storim. Sitnosti pa...

Vida. Tiho bodi! Posli morajo biti pokorni!

Mara (polglasno.) Takim sitnicam... (Odide.)

Vida. (Gleda nekaj časa predse.) Ah, ravno prav! Zdaj pa prihaja. Res je lep. Da bi bila vsaj odslej sama! (Se zatopi v knjigo in se ne ozre, dokler ne pride do nje dr. Ivan Slemšek.)

Slemšek. (Se pokloni.) Klanjam se, gospica Vida.

Vida. O, dober dan! (Vstane in mu ponudi roko, katero on poljubi.) Mož beseda ste. Prav, da ste prišli.

Slemšek. Le žal, da samo za malo časa.

Vida. Zakaj? — Prosim, sedite! (Sedeta) Kaj se vam takó mudi?

Slemšek. Prosil sem, da bi me za letos oprostili orožnih vaj. A govori se, da letos ne bode zlepa kdo oproščen. Pred orožnimi vajami nameravam obiskati svojo mater za dva dni — torej mi bo treba kmalu odriniti odtod. In prav zdaj mi je notar naložil toliko dela pred odhodom, da bom moral še ponoči bedeti.

Vida. Oh! Potemtakem ste prišli kar po slovo?

Slemšek. Tako je. Ali vam je morda hudo? Kaj, Vida? (Jo prime za roko.) Meni je pač hudo.

Vida. Te orožne vaje! Koliko trpljenja vas čaka. Moj papá mi je večkrat pravil. In on se vrne v kratkem iz Celovca. Škoda!

Slemšek. Jutri je še malo mogoče, da se vrne prošnja, a le malo. Sicer bo treba iti. — Vendar sem vesel, srečen — ! Veste zakaj? Zato, ker vidim, da imate sočutje z mano. Kaj ne, da ga imate? (Ji poljubi roko.)

Vida. (Povesi lice.) Imam. Kako bi ga ne imela. (Mu pogleda v obraz.) Koliko časa vas potem ne bom videla! In vi me v tem času morda — pozabite.

Slemšek. Jaz? Prosim, Vida! (Jo prime za obe roki) Ne reci mi tega! Tebe pozabiti bi bilo zame isto kot umreti. Ne bodiva si tuja! Ali sva prvokrat skupaj? Ali ne veš — ti si Vida, jaz sem Ivan, tako sva se zavezala zadnjič.

Vida. Toda samo kadar sva sama.

Slemšek. Za nekaj časa. A kmalu se bodeva tikala tudi pred stariši, pred vsem svetom. Moja zlata Vida! Ne vem — ob tebi bi sedel vse veke!

Vida. In vendar se ti mudi.

Slemšek. Ker moram iti. Čuješ. Po kosilu sem šel semkaj malo na izprehod. A zdaj bom delal do trde noči. In nate bom mislil ves čas, vso noč.

Vida. Ali bo res? In potem te ne bom več videla pred odhodom, nič več? O — !

Slemšek. Pridi v mesto! Reci gospé mamá, da imaš kakov opravke, in potlej...

Vida. Bog obvaruj! Kam naj grem v mestu? V majhnem kraju se naenkrat vse izve. In kje bi te dobila? — Nič! V pisarni ne, v stanovanju si samo zvečer — oh nič, nič! Pridi rajši ti še enkrat v našo samoto. O, pridi, Ivan!

Slemšek. Kam? Gori v grad ne grem. Saj veš, kaj bi imela od tega, dokler skrivava svojo ljubezen. Kadar te zasnobim, dà, potlej...

Vida. Ivan! Meni je prišlo nekaj na misel. Vidiš, tale soba z omreženim oknom je prazna. Nihče ne stanuje v nji. Nad nama v sobah prvega in drugega nadstropja tudi nihče zdaj ne stanuje. Kaj, ko bi te jaz zvečer v tej sobi počakala! Ali bi prišel?

Slemšek. Vidica! Seveda! Samo če je varno.

Vida. Varo je popolnoma. Ponoči gotovo ne bo nobenega sem. V to pritlično sobo ne pride nihče pogledat. Še misliti ni. Jaz rečem, da grem spat, pa pridem sem... kaj, Ivan? Samo ti bi moral gotovo priti, da bi te ne čakala zastonj.

Slemšek. Gotovo pridem! Še nocoj. Kdaj hočeš? Ob devetih bi prišel najrajši. Dotlej bi lahko precej storil v pisarni. Pri luči sploh ne morem dolgo pisati. Toda zatrdno mi moraš obljubiti, da prideš. Saj veš, iz mesta priti zastonj in poln hrepenja... No, le povej čas!

Vida. Zame je prav ob devetih.

Slemšek. Seveda! Kake minute se jaz lahko zamudim — in ti. Torej bo treba

počakati. — Pri tem ostane. Zdaj pa lahko grem, tem lažje, ker imam upanje, da se skoro vidiva. Zvečer mi daš — poljub, dragica! Zbogom, srček! Torej zvečer. Zdajle hočem delati na vse pretege, da bom potem prostejši.

Vida. Zbogom, Ivan! Pa počakaj, saj grem lahko nekoliko s teboj.

Slemšek. O, pojdi! (Jo prime za roko.) Kmalu bodeva po mestu tako hodila, kot mož in ženica. (Izgineta med drevjem.)

Mara. (Pride počasi.) Takó, da, tako! Z moškim zna biti prijazna, seveda! A z mano? Dobro, dobro. Pa kdo je že bil ta? — Menda je bil že nekolikokrat pri nas ... Tisti lepi doktor — —

Berta. (Pride.) Kaj pa delaš tu? Kje je Vida?

Mara. Z lepim doktorjem je šla na izprehod.

Berta (začudena.) S katerim doktorjem? Kdaj? Kam?

Mara. No, saj veste, gospa. S tistim iz mesta, ki je že včasih k nam prišel in ga zdaj že dolgo ni. Ravnokar je bil tu.

Berta. Kako to veš? Ali si ga videla? Tukaj je bil, tukaj, za gradom?

Mara. Da, prav tukaj. Razobešala sem čipke po drevju, tedaj je prišel in govoril z njo — oh gospa — tako neznansko prijazno in pa ... in pa ... nečem povedati.

Berta. Kaj? Mara, povej! In pa ...

Mara. Za roke jo je prijemal, za obe ... in ...

Berta (zase.) Tako, tako! (Mari.) Povej vendar vse! Kaj pa jecaš? Ali si sproti izmišljuješ?

Mara. O ne, gospa! Na svoje oči sem ju videla.

Berta (nejevoljna.) In ... Jaz pravim, da povej hitro, kar veš. Če je res, lahko vse razodeneš, če ni res — — potem ...

Mara. In —

Berta (jezna.) Molči! To ni res. Tega ne verjamem o svoji hčeri. (Se udari ob čelo.)

Mara. Gospa! Prej ste mi rekli, naj vam vse povem, in zdaj ste hudi. Zdaj nečem več govoriti.

Berta. Nečeš govoriti? (Mirno in prijazno.) Mara, nate nisem nič huda. Le vse povej!

Mara (tajno.) A prosim vas prav lepo, ne izdajte me gospodični Vidi. Saj veste, koliko bi morala trpeti pred njo ... Da je pa vse res, prepričate se lahko na drugem potu.

Berta. Na katerem? Ne izdam te, obljubim ti —

Mara. Še enkrat prosim, le ne izdajte me! — Dogovorila sta se, da pride doktor nocoj zvečer ob devetih sem pod to okno. V sobi tega okna pa ga bode čakala gospodična. To sem slišala prav razločno iz ust obeh.

Berta. Kaj? Je li mogoče?

Mara. Vse, kar je res, mora biti tudi mogoče. Glejte, gospa, ponuja se vam lepa prilika, da se sami prepričate o resnici mojih besed.

Berta. Da pridem sem pod okno ponoči? To misliš?

Mara. Ne pod okno. Drugače mislim. Menim, da bi šli vi kar naravnost v sobo.

Berta. In bi tam počakala, kdaj pride moja hči?

Mara. In bi tam počakali doktorja, ne hčere.

Berta. Kako je to mogoče?

Mara. Gospodično Vido bi morali odposlati ali jo zadržati, da ne bi mogla priti v to sobo in tudi ne doktorju sporočiti, da ne more priti semkaj. — O, kako bi bilo to dobro!

Berta. Tudi zdaj je dobro! Le pojdi po opravkih! Kakor sem obljubila — ne izdam te. Toda to si tudi zapomni: Bog obvaruj, da bi o tej stvari komu kaj zinila! Tudi gospodu ne, kadar pride domov. Da veš! Zakaj, ko bi gospod izvedel to ...

Mara. Zame se ni treba bati. Molčala bom. (Odide.)

Berta. Tako! — (Čez nekaj časa.) Zdaj mi je jasno, zakaj ga toliko časa k nam ni, k meni ni, v celo družbo ni ... Slaba vest! (Čez čas.) In čemu strah pred nami! Ali ima resne misli in namene? In če ima, čemu ta

strah pred nami? (V mislih.) Mislim, da bi ne bilo napak... toda... Marin nasvet tudi ni napačen... Lahko bi se natanko prepričala o vsem...

Danica. (Vesela priteče.) Mamá! Brzjavka! Od papá. Daj, hitro odpri! Gotovo pride prav v kratkem. Oh, in Robert!

Berta. (Odpre in prebere glasno):

S popoldanjim vlakom prideva jaz in Robert z veselo novico. Pošlji voz in še koga naproti! Tvoj Evgen.

Danica. Jaz, jaz pojdem naproti. To je dobro, da še nisem oddala pisma za Roberta. (Prime Berto za roko.) Mama, kdaj pa pošlješ voz?

Berta. Precej! Potem sta zvečer doma

Danica. Kar preobleč se grem. Mama, katero obleko pa naj vzamem?

Berta. Počakaj malo! Tako se zopet ne mudi. (Se malo zamisli potem, kot bi se nečesa spomnila:) Ali Danica, ti ostani rajši doma! Pa pojde Vida.

Danica (žalostno.) Oh, mama! Jaz pojdem. Zakaj bi Vida šla? Saj pride Robert.

Berta. Ali ni vseeno? Te ure boš že lahko doma prebila. Vida se tako rada vozi.

Danica (jokavo.) Oh — ! Pa naj se vozi! Je že dobro! (Hoče oditi).

Berta. Danica! Daj si dopovedati. Meni je pač vseeno, ali greš ti ali ona, toda tebe bolj pogrešam. Pomisli, da je treba to in ono pripraviti za prihod, da je treba urediti sobe. Peciva za čaj ni čisto nič in Robert ga ima posebno rad. Vide ne morem rabiti v kuhinji.

Danica. (Nekoliko časa molči.) No, pa naj gre Vida!

Berta. Saj se ga boš še lahko nagledala, Roberta. Medve se morava kmalu lotiti dela. Pojdi takoj hlapcu naročit!

Danica. Grem grem, mama! (Odteče in zapoje).

Berta (sama zase.) Kakor navlašč je prišla ta brzjavka. (Vidi:) Vida! Vesela novica. Papa in Robert prideto z vlakom in se pripeljeta že nocoj sem.

Vida (bolj začudena kot vesela.) Takó! O, takó. Papa in Robert?

Berta. Pisala sta, da jima mora priti kdo naproti. In jaz sem rekla, da pojdeš ti.

Vida. Jaz? Zakaj pa ne Danica? Saj pride vendar Daničin ženin — ne moj.

Berta. A pride tudi tvoj papa, ne samo Daničin ženin.

Vida. Naj gre rajši Danica! Zakaj pa ne mara iti?

Berta. Povej mi ti, zakaj ti ne maraš iti.

Vida. Hm! No — veste — danes se mi tako malo ljubi, menda sem malo bolehn.

Berta. Uf! Nič ti ni! Zdrava si!

Vida. Oh, tako pozno pridemo domov. Ob desetih...

Berta. Z dvema moškima te ne bode strah! Danico potrebujem v kuhinji. Ona mora ostati doma. Sicer pa kar sem rekla, sem rekla. Papa naj izvé, kako si se branila iti mu naproti — nò, potem bo imel lepe misli o tebi in tvoji otroški ljubezni. Kar pripravi se! Dela nimaš nobenega, torej nimaš vzroka... (Računaje.) Ob štirih sta na postaji, ob šestih bo voz tam, potem bo hlapec krmil — no okoli desetih ste lahko doma. (Odide).

Vida (sama. Nekaj časa zamišljena.) O Bog! Kaj naj zdaj storim! To je smola! — On pride... gotovo! Seveda! Tako zatrdno mi je obljubil. In jaz? Kako naj ga obvestim? Poslala bi morda... bah, z Maro ni nič! Povedati bi morala, kam gre in po kaj gre. Druzega ni nobenega... Če me bo zastonj čakal? Morda mi za vedno zameri. (Se zamisli.) Dà, to je edina pot! To bom storila! S prijazno besedo se vse doseže.

Mara (pride.) Gospodična! Hlapec bo vsak čas zapregel. (Hoče oditi).

Vida (tiho, prijazno.) Mara! Malo počakaj! (Stopi bliže k nji.) Mara! Ali bi storila meni vslugo?

Mara (začudena.) Vslugo? Jaz? Vam?

Vida. Mara, zelo ti bom hvaležna. V hiši te bom vselej zagovarjala, postrani ti bom včasih kaj dala — — samo povej, če hočeš?

Mara. O gospica! Kar morem, rada storim!

Vida. Toda molčati bi morala o tem! Nò, poslušaj! Dala ti bom, preden se odpeljem, zaprto pismo. To pismo vtakni zvečer, ko se stemni, med železje tega okna. (Pokaže mesto z roko.) Ali si razumela? Samo to mi stori! Druzega nič! Toda molči! Če mi ustrežeš, kakor sem rekla, ti bom svojo hvaležnost zmirom kazala, če pa nočeš . . . potem . . .

Mara. Oh, oh, gospica! Rada storim. In komu naj to tudi izdam? Saj z nikomer ne govorim.

Vida. Prav, Mara! Pismo ti bom že izročila takó, da nihče ne bo videl. — Precej pridem gori, Mara. Le reci . . .

Mara (odhajaje.) Ahà, zdaj sem pa dobra!

Vida. Zdaj pa hitro! (Sede, vzame iz knjige popir in zavitko in piše s svinčnikom polglasno izgovorjaje.) Dragi moj! Morala sem očetu naproti in se vrnem prepozno, da bi mogla nocoj s teboj govoriti. Ne zameri! Drugi-krat!

Tvoja Vida.

Tako! Da vsaj ne bo zastonj čakal. (Zvije popir, dene ga v zavitko in hitro odide).

Drugo dejanje.

Isto prizorišče kot prej. Precejšnja tema.

Berta (za premreženim oknom.) Še zdaj ga ni! — Ura je devet proč. — Da bi me le ne spoznal. — Govoriti moram malo. Vse mora biti kratko.

Slemšek. (Pride počasi in oprezno proti oknu.) Vida! Ali si že tukaj?

Berta. (Govori vedno tiho, počasi diha. Potrjuje z medmetom ,mh', zanikava z ,mm'.) Sem tu!

Slemšek. Ali je vse varno? Ali sva sama?

Berta. Mh!

Slemšek. Malo zakasnil sem se, kajne-da? Da sem te le dobil! Daj mi poljub, Vida. No, prosim! Nikar se ne brani! (Poljubi jo skozi omreženo okno.) Prinesel sem s seboj kar dve veseli novici.

Berta. Tako?

Slemšek. Ali te zebe? Ustnice se ti tresejo . . .

Berta. Mm. Nič me ne zebe!

Slemšek. Ko sem prišel domov, sem dobil s popoldanjo pošto dve pismi. Oproščen sem orožnih vaj.

Berta. Mh! Dobro!

Slemšek. Dobil pa sem tudi pismo od strijca.

Berta. Mh! Kaj piše?

Slemšek. Piše mi, da je s tvojim očetom prav dobro znan. Vprašuje me, če pogosto zahajam k vam. Pravi, da bi mu bilo to zelo všeč.

Berta. Mh.

Slemšek. Tvoj glas je nekam izpremenjen. Zakaj si tako malobesedna?

Berta. Mh. Bojim se!

Slemšek. Strijc mi svetuje, naj se kmalu oženim in vzamem svojo mater s sabo. Na nekem mestu pa piše takole: Ali ti je res Lokarjeva zmešala glavo? Nič se ne boj! Z denarjem priskočim jaz, kadar hočeš. Saj sem star . . . In pomisli, cenijo ga na dvajset tisoč.

Berta. Mh! O! Toliko?

Slemšek. Zdaj vidiš, da med nama ni nobene ovire. Zasnubim te takoj, ko se vrne oče domov. Daj mi še en poljub!

Berta. Tiho! (Poljubita se).

Slemšek. Potem se nama ne bo treba na skrivnem shajati. — O, ko bi vedela, kako neskončno te ljubim! O kako! (V tem pride Vida od desne strani še vsa napravljena, kakor se je vrnila s potovanja, in se ustavi pod drevesom.)

Slemšek. Še en poljub!

Vida (vzdihne.) Ah!

Slemšek (se prestraši in zbeži na levo. Znotraj se vrata pritlične sobe zapró, da se čuje).

Vida. (Stopi k oknu razburjena.) Bog! Ali je bilo res? — Ali sem sanjala? — O Bog! On je bil, Ivan je bil. Tukaj! — Koga je poljubljal? O nezvestnik! (Zaihti.) Poljubljal je Danico. Njo, dà, njo. Goljufal me je, varal me je! Kaj sem mislila, da sem mu verjela. (Joka.) Ta sestra! Sram jo bodi! Hinavka! (Se udari po čelu.) Zdaj mi je vse jasno! Zato ni hotela iti očetu naproti. Zdaj vem. O laž, o goljufija! (Čez nekaj časa.) Zato je govorila zadnjič tako navdušeno o njegovih ustnicah . . . Dà, dà! Dobro! O jaz neum-

nica! (Glasno zajoka.) Kaznoval ga bo Bog! Nič ni vreden! Še enkrat naj stopi predme! To mu bom povedala. (Zapreti s prstom).

L o k a r (vstopi.) Kje si, Vida? (Resno, počasi.) Kaj delaš tu? (Vida si obriše oči in molči.) Tako torej, tako torej! Lepa reč! In to tako rečeno kar pred mojimi očmi! Sramotno! Vida! (Stopi k nji.) Kdo je bil ta, ki je zdaj hitel od grada? Povej mi, kdo je bil!

V i d a. Jaz nisem imela ničesar ž njim.

L o k a r. Ti nič —? Zakaj si pa tukaj? Lepo te prosim, ne laži! — Kdo je bil?

V i d a. Dr. Slemšek je bil. A jaz nisem imela ničesar ž njim. Še govorila nisem.

L o k a r. Zakaj je bil potlej tukaj? Čimbolj se odtezaš vprašanjem, tem hujše lahko slutim. — O Bog! — Če to izve Robert? On! Kaj si bo mislil o mojih hčerah!

V i d a (ježno.) Kaj si bo mislil o svoji nevesti, ki je bila ravnokar tukaj in je Slemška poljubljala! — Zdaj veš vse!

L o k a r. Danica je bila tukaj?

V i d a. Da! V tej sobi za premreženim oknom

L o k a r. To ni res. Saj je prišla k vratom Robertu naproti — v tem hipu...

V i d a. To je vse mogoče. Tu malo pred tem hipom je bila tukaj. — Saj sem jo videla in slišala sem (jokaje), kako sta se poljubljala. Mreže gotovo ni poljubljal in stare Mare tudi ne.

L o k a r (žalostno.) Bog nebeški! — Kam smo prišli! — In zakaj si ti sèm prišla? Ali si slutila ali kaj... To je strašno! (Glasno zavpije.) Govôri! Jaz hočem vse vedeti.

V i d a (v zadregi.) Jaz sem popoldne neko pismo tukaj pustila in sem ga prišla zdaj iskat...

L o k a r. Kje imaš pismo?

V i d a. Ga ni več. Slemšek ali Danica sta ga vzela. Ali kdo drugi! Jaz ne vem...

L o k a r. In Slemšek! Kako sem se motil o njem!

R o b e r t. (Pride. Drži Danico pod pazduho.) Nò, tukaj sta! Hvala Bogu! Iščeva vaju.

D a n i c a. Saj sem rekla, da je treba Vide tukaj iskati. Vsa je sanjarska. Luno hodi gledat. (Lokar in Vida molčita.) Ha, ha, ha!

R o b e r t. Kaj pa je to? Neko zamero vidim. (Stopi bliže k Lokarju).

D a n i c a (Stopi bliže k Vidi.) Vida, kaj pa je? Vida (zajoka.) Pojdi od mene! Nikar se ne hlina!

D a n i c a (osupla.) Vida, kaj govoriš!

R o b e r t. Kaj pa je vendar, gospica Vida? (Obrnjen z vprašujočim licem k Lokarju.) Gospod Lokar, nekaj se je zgodilo.

L o k a r. Oh ne vem, kaj mi je storiti!

R o b e r t. Moj Bog! To je čudno! Nikar me ne strašite! (Vidi.) Ali ste vi žalili dobrega papa? To ne bi bilo lepo. Precej prvi večer, ko je prišel domov... Ne zamerite! (Danica gre k Robertu in se ga oklene okrog pasú).

D a n i c a. Saj si mi ti več kot vse drugo na svetu.

V i d a. (Pokrije obraz z rokami.) Vprašajte rajši Danico, če ni morda ona žalila očeta in vas, gospod Robert.

D a n i c a (odločno.) Vida! To je že preveč! Česa me dolžiš! Če veš kaj, povej!

V i d a. Saj sama bolje veš. Pa povej ti!

D a n i c a (jokaje.) Papa! Slišiš, kako me jezi? In jaz ji nisem prav nič naredila. (Lokar kima).

R o b e r t. To je pa zame nerazrešljiva uganka. Danica, torej si ti kriva?

D a n i c a. Jaz? — Bog pomagaj! Kaj pa vam je danes? To je čudovito! (Vidi.) Povej, povej! Prosim te! Če sem res kaj zakrivila, bom rada priznala in prosila odpuščanja.

V i d a. Kdo pa je bil malo prej tukaj pri oknu in kdo v tej sobi?

D a n i c a. Kdo? Ha, ha! Jaz ne, ne zunaj, ne znotraj. Morda si bila ti!

V i d a. Seveda! Utajiti se dá vsaka reč. Človek reče: Nisem bil, nisem rekel, nisem storil — in kaj mu moreš potem!

D a n i c a (mehko.) Vida! Kakor se Bog prosi, nikar me ne žali! Kako moreš o meni slutiti, da bi se jaz ponoči shajala s kakim moškim? Jaz sploh ničesar ne vem o tem. Kdaj pa je to bilo? Kdo pa je koga videl in — koga?

R o b e r t. Gospod Lokar! Ali vas je ta zadeva tako razburila? Bežite, bežite!

L o k a r. Kaj hočem zakrivati! Vida trdi da je dr. Slemšek ravno ob našem prihodu skozi mreže tega okna poljuboval — Danico.

R o b e r t. Ha, ha, ha! In vi verujete, gospod Lokar? Moj Bog! Ob našem prihodu sem vendar Danico prvo videl — že na pragu. Še vprašala me je precej: Kje imate pa Vido? (Vidi) Vi ste nama, kakor veste, malo naprej ušli. — Sicer pa tudi, ko bi ne prišla prva naproti, ko bi prišla šele čez pol ure do mene, ne bi mogel kaj takega verjeti! O Danici nikdar!

(Danica gré k njemu in se tiho zajoka, on pak jo objame in smeje gladi njene lase.)

R o b e r t. Bežite, bežite, vse to je bila optiška prevara.

L o k a r. Ne! Neki moški je res hitel od grada. Videl sem ga sam. Vida pravi, da je bil dr. Slemšek.

R o b e r t. No, potem je morda prišel vzdihoval pod okno za svojo ljubico Vido. Ha, ha! Ali ne veste, da zaljubljeni ljubijo noči in luno...?

L o k a r. Meni se zdi stvar veliko resnejša, kakor jo vi smatrate. Ugled mojih hčerâ zahteva...

R o b e r t. No! Kaj zahteva? Ena hčerka je moja, druga pa bodi Slemškova! In vsa stvar je končana.

L o k a r. Toda nočnih sestankov ne trpim in jih ne more trpeti noben pošten oče. To rečem. Če imata kaj skupaj, saj lahko odvezeta jezika pred starši.

R o b e r t. Saj ni nič jasnega! Danica dolži Vido, Vida Danico. Obe tajita: Kateri je verjeti? Če verujeva Danici — in jaz ji verujem — bo jokala Vida, če verujeva Vidi, bo jokala Danica. Mesec z nebes ne bode stopil in rekel: Ta-le je bila. Zato pa vam gospod Lokar dam prav dober svet. Ali ga hočete poslušati?

L o k a r. Kaj bi povedali —?

R o b e r t. Samo eden je, ki vé, katero je poljubljal — notabene, če je sploh poljubljal — in to je dr. Slemšek. Ali ni res? Povejte vsi! Gospod Lokar —?

L o k a r. To je že res. Če je bil on —

R o b e r t. Gospodična Vida —?

V i d a. On je bil, dà! Saj sem ga dobro videla. Dr. Slemšek seveda ve.

R o b e r t. Danica moja —?

D a n i c a. Res je! On vé, da nisem bila jaz tu.

R o b e r t. Dobro torej! Gospa mamá je danes židane volje. Rekla je, da moramo biti danes vsi veseli. Čemu bi torej prvi večer zabavo kalili s tem prepirom! — Jutri pa, gospod Lokar, napišite kratko posetnico in jo pošljite dr. Slemšku ter ga prijazno povabite na kosilo ali na razgovor. Gotovo pride, tudi ko bi kaj hudega slutil. Toliko moža je. In ko pride, ga naravnost ali po ovinkih — kakor vam drago — vprašajte o tem, o čemer se danes prerekamo. Če ga je Vida res videla, ne bo mogel in kot mož tudi ne hotel pred damo tajiti — cele stvari. Potem bomo vsi na jasnem. Nobena ne bo po nedolžnem trpela; vi, gospod Lokar, pa boste potem ukrenili, kar boste hoteli. Ali ni tako prav? Čemu brezuspešno prerekanje!

L o k a r. To je res, to je res, priznavam.

R o b e r t. Torej ste z mojim nasvetom zadovoljni in boste tako storili?

L o k a r. Da! Bom.

R o b e r t. S tem bo vsem ustrezno. Gospodična Vida, ali ste vi zadovoljni, da pride dr. Slemšek?

V i d a. Sem. Pogledala mu bom lahko v oči...

R o b e r t. In ti — Danica?

D a n i c a. O, pa kako zadovoljna! Da pride vsaj moja nedolžnost na dan!

R o b e r t. Dobro. Zdaj vas pa prosim skupaj: Bodimo nocoj veseli! Ne kažimo ni sledú kakega razpora na licu. Jutri bo vse jasno. Pojdimo gori! (Prime Danico za roko in gré.)

V i d a (gré k očetu in ga prime za roko) Papá. (S tresočlm glasom.) Jaz res ljubim Slemška, res... toda, jaz nisem bila.

L o k a r. Za danes tiho! Kakor smo se dogovorili! Danes nisem na nobeno hud! Jutrišnji dan naj odloči! (Odide za Robertom in Danico.)

Tretje dejanje.

Soba v graščini. Jutro.

L o k a r (pride z ruto v roki ter jo skrbno ogleduje.) To utegne biti odločilno znamenje! Čigava je ta ruta? Daničina ali Vidina? Lahko se torej določi, katera je bila včeraj notri, še preden pride Slemšek. V strahu je gotovo popustila ruto.

M a r a (vstopi.)

L o k a r. Ali si ga dobila?

M a r a. Sem.

L o k a r. Pride li in kdaj?

M a r a. Pismo je takoj odprl, takoj prebral in rekel, da pride.

L o k a r. Dobro! Zdaj mi pa, Mara, povej, čigava je tale ruta. (Pokaže ruto.) Ti bolje veš.

M a r a. (Ogleduje ruto.) Gospejina je.

L o k a r. Ni res, to ni mogoče!

M a r a. Kolikor morem jaz vedeti, rečem, da je gospejina. Saj so jo še nedavno imeli na glavi, predvčerajnjim, ko je bil dež in mraz.

L o k a r. Ne, ne! Kako bi prišla ta ruta v spodnjo sobo, kamor nihče ne gre?

M a r a. Tako je! Vidite! Gospejina je, gospejina. Ravno zaradi tega, ker ste jo našli v spodnji sobi.

L o k a r. Tega ne razumem. Zakaj praviš: ravno zaradi tega? Jaz mislim: ravno zaradi tega — ne! Toda povej, kako misliš ti!

M a r a. Zato, ker so bili gospa snoči v spodnji sobi.

L o k a r. V spodnji sobi? Kdaj?

M a r a. Jaz ne smem družega povedati.

L o k a r (začuden.) Kaj —? Ne smeš —? Česa ne smeš povedati? Kdo ti je prepovedal?

M a r a. Gospa sama.

L o k a r (vedno vnetejši.) Kaj pomeni to? Gospa? Povej naprej! Po kaj je šla gospa v sobo, čemu, iz katerega namena, opravka... govôri!

M a r a. Ravno tega ne smem izdati.

L o k a r (zelo razburjen záse.) Bog! To ni mogoče. (Mari.) Jaz hočem, da poveš! Kdaj

je bila gospa v oni sobi? Popoldne? O mraku? Zvečer? Ali kdaj?

M a r a. Ob vašem prihodu.

L o k a r. Ob našem prihodu! (Sam záse, hodeč po sobi.) Ona? Ona? Neznosno! (Mari.) Pa zakaj? To mi povej!

M a r a. Obljubila sem, da ne bom nikomur povedala. Ta doktor iz mesta se je dogovoril, da pride zvečer — —

L o k a r. Doktor Slemšek? Dosti, Mara, dosti, Mara! Le pojdi. Drugo se pomenimo z gospo. Pojdi! (Mara odide.)

L o k a r (sam.) Moj Bog! Ona, ona! Zdaj vem! Poslala je Vido meni naproti, da bi bila varnejša... Ali sanjam? O hudoba! Toliko let živim ž njo pokojno — in zdaj...! In s tako mladim človekom! Kaj naj storim? Tu je treba kazni, osvete, ljute osvete! A kakšne? Pozovem ga na dvoboj! Njo odpodim! Grem na ptuje! Moj Bog, kdo bi bil mislil kaj takega!

B e r t a (pride) Dobro jutro, Evgen! Kako si spal?

L o k a r (se zadere.) Ne govori z menoj! Molči, nesramnica!

B e r t a (plašna.) Kaj pa je, Evgen? Kako pa govoriš, za Boga?

L o k a r. Kakor zaslužiš. (Gleda proč od nje.)

B e r t a (stopi bliže Evgenu.) Evgen, kaj sem ti storila?

L o k a r. Ne vprašuj! Vse vem! Razumeš, vse—é—é! Pojdi izpred mene!

B e r t a. Prej ne grem, dokler mi ne poveš, kaj sem storila!

L o k a r. (Se obrne s slovesnim obrazom k nji) Povej resnico! Ali si bila ti snoči zvečer ob mojem prihodu v pritlični sobi z doktor Slemškom? Reci? dà ali ne!

B e r t a. Ti to veš! Seveda vsega ne veš!

L o k a r (glasno) Reci samo — dà ali ne!

B e r t a. Dà, bila sem. Toda...

L o k a r (zaupije.) Dosti, dosti! Nič — toda, nič — vendar! Dosti! Nezvestnica, ničemnica! Sramuj se! O, jaz nesrečnik!

B e r t a. Daj si vendar dopovedati!

L o k a r. Dal si bom že dopovedati, a ne od tebe. temveč od njega, od Slemška. Saj skoro pride. Jaz mu posvetim.

Berta. Dobro! Le govôri z njim! Videl boš, da me napačno sodiš. Čujem stopinje! Morda so baš njegove. (Odide.)

Slemšek (vstopi.) Bog vas sprimi, gospod stotnik! Da ste mi zdravi! (seže mu v roko. Lokar mu jo hladno poda.)

Lokar. Sedite, gospod doktor! Par besedi! (Sedeta.)

Lokar (z resnim licem.) Gospod doktor! Izvedel sem, da zahajate k nam in sem bil vesel te novice. Z vašim stricem sodnikom, ki ga visoko cenim, sva se menila večkrat o vas in najboljše mnenje o vas sem imel jaz. Žal, da sem se takoj o svojem prihodu prepričal, kako sem se motil.

Slemšek (osupel.) Gospod stotnik!

Lokar. Le poslušajte me! Ko bi se bili vi zaljubili v mojo hčerko, ne bi rekel nič, a morali bi pošteno predme stopiti in se z njo zaročiti. Toda za mojim hrbtom shajati se ponoči...

Slemšek. (V zadregi vstane.) Gospod stotnik! (Proži mu desnico.) Odpustite! Samo enkrat v življenju sem govoril z vašo hčerjo ponoči pri omreženem oknu, in sicer snoči. Ali ste me videli?

Lokar. Počakajte, da beseda odleti! — Toda za mojim hrbtom (vedno glasneje) ponoči (še glasneje) shajati se z mojo (zavpije) ženo! — Hudič vzemi — ne, tega ne bi trpel najpodlejši mož! Gospod Slemšek! Vi ste častnik, jaz sem častnik. Kaj je najina dolžnost, veste...

Slemšek (ves iznenaden.) Kaj! Kaj! Gospod stotnik! Jaz, jaz z vašo gospo? Ali se vam sanja? Ali se vam blede? Kdo pravi to? Jaz nikdar na svetu ne! Jaz nikdar! Kdo pravi to? Pokličite gospodično Vido! Ona vam lahko pove.

Lokar. Vida bo prišla in pričala zoper vas.

Slemšek. Nikdar ne! Tajiti ne sme in ne more. Tudi ji ni treba. Ravno danes sem jo prišel snubit, in sicer resno in slovesno, gospod stotnik. Pride naj!

Lokar (pikro.) Torej dobro! Pride naj. (Pokliče.) Vida!

Vida (pride).

Slemšek. Dobro jutro, gospica Vida!

Vida. (Ga ne pogleda v obraz. Tiho.) Dobro jutro!

Lokar. Zdaj govôri, hči! Saj veš, kaj smo se včeraj domenili! Ali si bila ti v oni sobi? Ali je tebe poljuboval gospod doktor?

Vida. Mene ne! Kakor sem včeraj stokrat rekla.

Slemšek. Vida, zakaj tajite? Ne bojte se! Danes sem vas prišel snubit s tako veselim srcem. Vse imam v redu. Le dovoljenja vašega in vaših staršev še potrebujem. Ako sva se sešla zadnji večer — to pač ni nič hudega — saj sem zmerom resno mislil z vami.

Vida. Z Danico morda, z menoj ne!

Slemšek. Vida! Kaj mi očitata! Z Danico?

Vida (jezno in odločno.) Nò, zdaj še vi tajite! Le tajite! Kar sem videla na svoje oči, tega mi nihče ne utaji. (Se hitro obrne in odide).

Slemšek. Moj nebeški Bog! Kaj pa je to? Kaj se je zgodilo? Danico mi očita. To je preveč! Kako pridem do tega?

Lokar. Da bo stvar prav jasna, pride naj še Danica. Potem bova skupaj, gospod doktor. (Zakliče. Danica!

Danica (pride).

Slemšek. Dobro jutro, gospica Danica.

Danica. (Ima roko v Robertovi.) Dobro jutro, gospod doktor. Kaj je, papa?

Lokar. Kaj je! Saj veš, kaj je. Ali ne veš, kaj smo se včeraj dogovorili. (V tem se Robertu Slemšek predstavi, kar prvi zelo prijazno vine)

Danica. O vem, že vem! (Slemšku.) Gospod doktor! Vedno sem vas čislala za moža. Zato lahko upam, da mi bode kot mož popolno resnico govoril. Ali ste me katerikrat v mojem življenju poljubili? Ali ste se katerikrat sešli z menoj ponoči na skrivnem? Oprostite, da vprašam tako naravnost! Prosim, povejte!

Slemšek. Ne! Nikdar ne! Bog mi je priča. Gospica Vida pa mi dela veliko krivico, ker mi kaj takega podtika.

Robert. No, vidite! Jaz sem vedel, da nima Danica nič pri tem. (Jo prime za roko).

L o k a r. (Sam zase spredaj.) Torej je res. Res je. Ona je bila. (V tem se oni trije med seboj potihem menijo bolj zadaj.) O sramota! Tega si vpričo Roberta in hčerâ niti ne upam razpravljati.

R o b e r t. No, zdaj je vse jasno. Sama zmota in domišljija! Zakaj ste tako potrti? Bežite, bežite?

S l e m š e k. Jaz sem svoje delo končal. Poln upov sem prišel sem, prazen grem domov. Takega vzprejema se pač nisem nadejal. Da bi Vida tako trdovratno tajila najin sestanek, tega si ne bi bil nikoli mislil. Kakor hoče, tako naj dela. Zbogom! Klanjam se, gospod stotnik, gospod Časl, gospica! Zbogom! (Odhaja).

B e r t a (nastopi. — Slemšku.) Gospod doktor! Vida vas čaka zunaj. Rada bi govorila še nekaj besed z vami v slovo, kakor pravi. (Slemšek odide).

(Lokarju.) Ti pa, ljubosumni Evgen, ná, beri to pismo! To pismo ti bode vse pojasnilo, kar zdaj tvoje čelo mrači. (Dá pismo, katero Lokar nezaupno vzame, odpre in bere).

L o k a r. Kje si dobila to pismo?

B e r t a. To pismo je imelo čakati gospoda doktorja Slemška med omrežjem včerajšnji večer. A Mara ga je izročila meni. Ali ti ni še vse jasno. Hotela sem se prepričati, pride li Slemšek pod okno, in zato sem poslala Vido tebi naproti. A še bolj sem se hotela prepričati, kake misli ima ljubimec z mojo hčerjo. In čula sem iz njegovih ust, da jo misli snubiti precej, ko se vrneš ti domov. In prihodnjega svojega zeta sem vendar smela poljubiti. — Ha, ha, ha! Ali si hud? Kdo bi si mislil, da bi mogel biti ti ljubosumen name!

R o b e r t. Prosim, dajte mi pismo! (Lokar mu ga dá, malo se smehljaje).

R o b e r t. (Bere z Danico.) Dragi moj! Morala sem očetu naproti in se vrnem prepozno, da bi mogla še nocoj s teboj govoriti. Ne zameri! Drugokrat! — Tvoja Vida. (Vsi se zasmejejo.) Glejte, glejte! O, mene slutnje ne varajo. Ali vam nisem rekel, da je prišla Vida sanjarit pod okno.

V i d a (vstopi. Zagleda pismo v Daničini roki in ga ji hitro in smeje vzame. Potem gre k Lokarju.) Papa! Odpusti mi, da ti nisem hotela vsega razodeti. Ali že veš, kako je bilo?

L o k a r. Vem vse. No, bodi! Odpustim ti. Naravnost se najdalje pride. Zapomni si, Vida!

S l e m š e k (ki je vtem smeje govoril z onimi tremi, resno Lokarju.) Gospod stotnik! Kar sem prej mimogredé omenil, izjavim zdaj slovesno. Jaz snubim vašo hčer Vido, ki jo že dalj časa iskreno ljubim in jo bom vedno ljubil.

R o b e r t. (Se smeje.) Tako, tako! Lepo se končava. Za dežjem mora solnce vziti. — Čestitam, Vida!

L o k a r. Jaz ne branim. Veselo novico pa morem šele zdaj povedati, ki sem jo prinesel s seboj. Vaš stric, gospod doktor, mi je sporočil, da ste njegov glavni dedič, ako vzamete mojo hčer.

R o b e r t. Hura, hura! Ali ste čuli? Kako se vse to lepo končuje! Še jaz imam Danico zdaj rajši!

S l e m š e k. (Prime Vido za roko, ter jo pelje pred Lokarja in Berto.) Torej je vaša hči moja. (Vidi.) Torej si moja.

R o b e r t. Poljubita se no!

S l e m š e k. (Vidi.) Poljubi me! (Skloni se k nji in se odmakne.) Čakaj! Pogledati moram prav natanko, če si prava. — Dá, prava si, Vida si! (Jo poljubi).

DR. ANDREJ PAVLICA:

POEZIJA S SIONA.

MISLI O HEBREJSKI METRIKI.

oezija je božja hčerka. V njen obraz gledajo angeli in svetniki, naslajajoč se v brezmejni lepoti. Žarki nebeške poezije pa prodirajo tudi k nam na zemljo po izvoljenih možeh — pesnikih. Med njimi je treba v prvi vrsti poštovati pesnike s Siona, ki so pisali po božjem navdihovanju, ki nam torej kažejo lepoto božje poezije iz pravega vira. Ni čuda torej, da je bilo zanimanje za svetopisemsko poezijo v vseh časih veliko. V vseh časih so se vglabljali učenjaki v sveto poezijo, so odkrivali človeštvu njeno lepoto, so raziskovali njeno merilo, njen ritem itd.

Svetopisemska poezija se nam — žal — ni ohranila nepokvarjena. Utrpela je v stoletjih marsikaj. Prav radi tega ni bilo mogoče dognati prvotnega merila, ki se nahaja v svetopisemski poeziji. Mnogi učenjaki so se za to trudili, da bi zasledili pravi ritem. Šele v najnovejšem času se je posrečilo profesorjema Grimmeju (v Freiburgu v Švici) in Schlöglu O. C. na Dunaju, da sta stvar končno dognala. To več kot stoletno vprašanje je zdaj rešeno.

Mislim, da ustrezem olikanim Slovencem, ako jim podam ob kratkem nauk o svetopisemski ali hebrejski metriki. Vprašanje je vrlo koristno tudi z ozirom na metriko slovenske poezije. Poleg tega je videti, da raste tudi med Slovenci zanimanje za svetopisemsko poezijo, saj smo v zadnjem času dobili kar dva krasna prevoda Jobove knjige.

I.

Omenjena učenjaka sta prišla na sled prvotni metriki hebrejske poezije na podlagi izjav mož, ki so živeli v prvih stoletjih

krščanske vere, mož, ki so dobro poznali hebrejsko poezijo. Ti so: Jožef Flavij, Evzebij in sv. Jeronim.

Sv. Jeronim piše v predgovoru v Jobovo knjigo: „Hexametri versus sunt, dactylo, spondeoque currentes et propter linguae idioma crebro recipientes et alios pedes non earundem syllabarum, sed eorundem temporum“ t. j.: Verzi v Jobu imajo šest stopic (so heksametri), ki so zdaj daktil, zdaj spondej, in radi posebne jezikovne lastnosti tudi še drugačne. Stopice nimajo enakega števila zlogov, pač pa se rabi za njih izgovarjanje enak čas.“

V predgovoru k Evzebijevi kroniki (Praef. ad Eusebii Chronicon) pravi sv. Jeronim, da je v večini hebrejskih verzov po pet ali šest povzdignjenih zlogov, med povzdignjenimi zlogi pa da se nahajajo v padu razna števila nepoudarjenih zlogov in da imajo stopice zdaj podobo daktila, zdaj jamba, zdaj troheja itd.

O ritmu v prvih dveh poglavjih Jeremijevih žalnic pravi, da je skoraj sapfičen.

Jožef Flavij¹⁾ pravi, da so hebrejski stihovi različnih stopic: μέτρον ποικίλου, ki so podobne zdaj daktilu, zdaj jambu, zdaj troheju, zdaj spondeju, zdaj anapestu itd.²⁾

V istem smislu se izraža tudi Evzebij.³⁾

Besede sv. Jeronima, Jožefa Flavija in Evzebija so same na sebi jasne: V hebrejskih stihih je število poudarjenih ali povzdignjenih zlogov določeno, ni pa določeno število nepoudarjenih zlogov. Stopice imajo

¹⁾ Rojen l. 37. po Kr.

²⁾ Glej knjigo Schlöglu: De re metrica veterum Hebraeorum Wien 1899.

³⁾ Glej omenjeno knjigo Schlöglu in pa časopis: Gottesminne l. 1905. str. 226.

včasih štiri, včasih tri, včasih dva, včasih eden nepoudarjen zlog. Včasih sta kar dva poudarjena zloga zaporedoma brez vsakega pada. Naj pojasni to izgled iz II. Mojzesove knjige, kjer čitamo v 15. poglavju pesem, ki so jo peli Izraelci, ko so ušli skozi Rdeče morje in je Bog vso egiptovsko vojsko pogreznil na dno voda. Pesem je sestavljena v hebrejščini iz samih kratkih stihov z dvema povzdignjenima zlogoma.¹⁾ V slovenščini bi se dalo prevesti po hebrejskem metru in ritmu takole:

Pójmo, Gospódu,
ker povelíchal se je slávno!
Kónja in jézdca
potópil je v mórje itd.

V hebrejščini:

Ašírah le Jahveh
ki gaóh gaáh!
sús verokebó
ramáh bajjáam itd.

V prvem slovenskem stihu sta med povzdignjenima zlogoma le dva nepoudarjena zloga v padu, v drugem trije, v tretjem dva in v četrtem trije, oziroma dva. Poleg tega vidimo, da je v prvem in tretjem stihu že kar prvi zlog povzdignjen, dočim je v drugem stihu šele tretji in v četrtem stihu drugi. Navedeni primer nam lahko rabi za zgled hebrejskih stihov. V tem pogledu je hebrejski verz povsem enak nemškemu „Knittelversu“.

V hebrejskih stihih šteti je le povzdignjene zloge. Od povzdignjenega do povzdignjenega zloga je povsod približno enaka oddaljenost. V tem obstoja bistvo hebrejskega ritma, ki sloni vseskozi na naravnih poudarkih. Razume se pa, da je treba jemati v poštev tudi dolgost zlogov. Ritem je tem živahnejši, čim krajši zlogi so v padu. To pravilo velja sicer tudi v nemški in slovanski poeziji in sploh v vseh jezikih. Ako so v padu okorni zlogi, je tudi stih okoren. Zgled:

Gorjáncev náših jézik póptujč'vávši.

¹⁾ Oziroma s štirimi povzdignjenimi zlogi s cezuro v sredi.

V tem stihu je dolgi zlog: ptujč' v padu, kar škoduje ritmu.

V hebrejskem stihu, kakor tudi v nemškem „Knittelversu“, je raznolično število zlogov. Povzdignjeni zlogi so zdaj bolj blizu drug od drugega, zdaj bolj oddaljeni, kar provzročuje veliko živahnost in dela hebrejščino pripravno za vse mogoče predmete. V mnogih stihih je kar prvi zlog že povzdignjen. V časih najdemo dva povzdignjena zloga kar zaporedoma. Treh zaporedoma povzdignjenih zlogov ni v hebrejski poeziji, kar se pa v nemškem „Knittelversu“ pogostoma dobiva, n. pr.:

Da wárd der álte Blücher
zum Féldmárscháll.¹⁾

Hebrejska poezija se ogiblje nenaravnega natezavanja posameznih zlogov, kar vidimo le prepogostoma v nemških in slovanskih stihih. Ona ljubi le naravne poudarke in poštev naravno dolgost. V stihu:

Že, Črtomir, je treba se ločiti.

Prešeren.

vidimo n. pr. dve posebnosti: Besedica „že“ z odmorom velja za dolg zlog, česar ne vidimo pri ostalih nepoudarjenih zlogih tega stiha, besedica „se“ pa ima le umeten poudarek. Tudi v nemški poeziji mrgoli takih poudarkov. Hebrejščina pa ne ljubi natezavanja, niti skrajševanja. Povzdignjeni zlog je navadno na glavnem poudarku besede in je enak poudarjenemu dolgemu latinskemu ali grškemu zlogu. — Včasih zahtevajo kajpada tudi v hebrejščini razni retorični in logični razlogi, da mora biti povzdignjeni glas tudi na kakem postranskem poudarku, včasih celo, da mora glavni poudarek v kaki besedi ali v stavku popolnoma utihniti.

Hebrejsko merilo (metrum) se opira torej na naravne poudarke, a obenem na dolgost zlogov. Od povzdignjenega do povzdignjenega zloga mora biti namreč povsod vsaj približno enaka oddaljenost, ker drugače bi se pač ne moglo več govoriti o kakem ritmu.

¹⁾ Blücherlied von Arndt.

V hebrejski poeziji ne iščemo torej enakomernega ritma, kakršen je v latinski ali grški poeziji, tudi ne takega ritma, kakršen je sedaj v slovenščini, ampak le naravno merilo, ki šteje le povzdignjene zloge. Nekaj sličnega vidimo v petju. Med posameznimi takti ali udarci je lahko različno število glasov, včasih večje, včasih manje, toda od takta do takta mine isti čas.

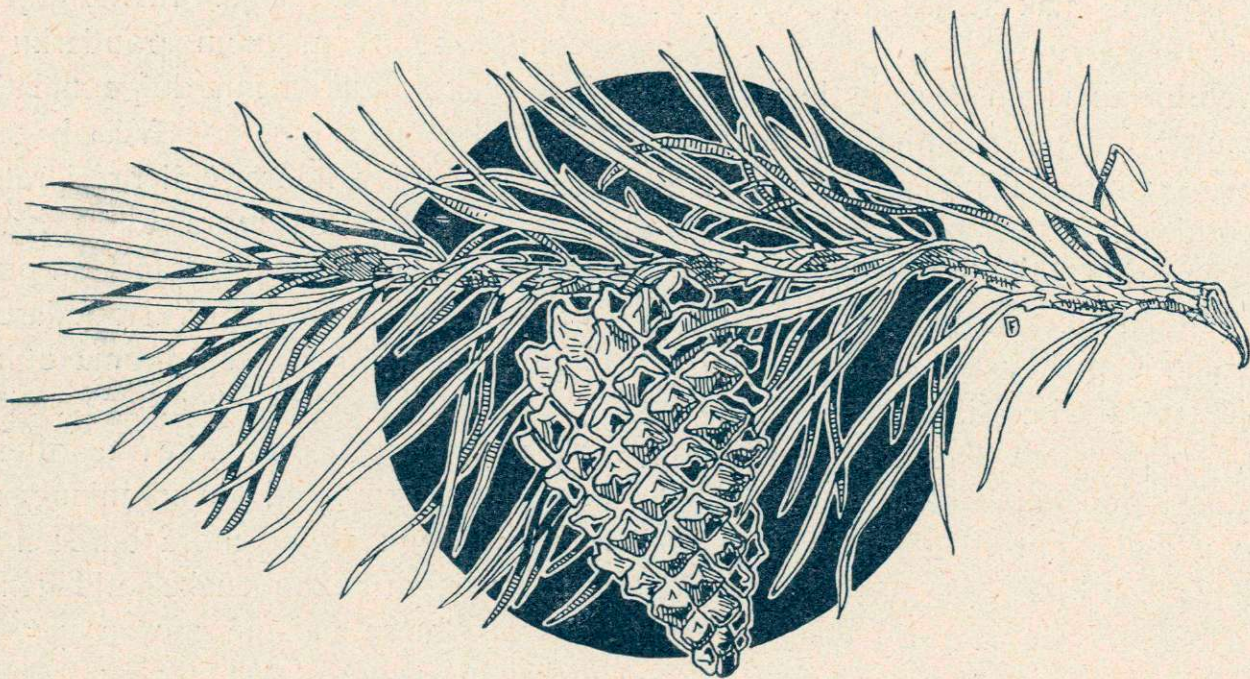
Rekel sem, da ni v hebrejski poeziji takega ritma kakor v novodobni slovenski poeziji. Priznati pa moramo, da je takega ritma, kakor ga ima slovenščina, zmožna tudi hebrejščina, in takega ritma, kakor ga ima stara hebrejščina, zmožna tudi slovenščina. Slutim, da je metrika slovenske poezije v marsičem nejasna. V Janežičevi slovenski slovnici, ki jo je priredil in predelal dr. Jakob Sket, čitam na strani 265. te besede: „V slovenščini se merijo zlogi po naglasu ali poudarku, ne pa kakor pri Grkih in Rimljanih, ne glede na naglas, po dolžini ali kratčini posameznih besed. Mi imamo tedaj naglasno merilo, ki se opira na naglašene in nenaglašene zloge v besedah. Naglašeni zlogi so dolgi, nenaglašeni so kratki.“ Te besede v slovenski slovnici niso povsem resnične. Ni res, da je slovensko merilo zgolj naglasno, kakor ni res, da so

nenaglašeni zlogi vsi kratki! Ako hočemo imeti v slovenski poeziji gladke stihe, se moramo ozirati tudi na dolžino ali kratčino posameznih zlogov. Dolžina in kratčina zlogov je odvisna: 1. od dolžine ali kratčine samoglasnikov in 2. od števila in kakovosti soglasnikov. S soglasniki obloženi zlog je dolg, čeprav bi bil samoglasnik kratek, ker za vsak soglasnik porabimo tudi nekaj časa za izgovor. V besedah: Pó ptujč'vati, devétnajst so zlogi ptujč' in najst dolgi.

O tem dovolj! Dasi je tudi v hebrejščini, kakor v slovenščini enakomerni ritem mogoč, moramo vendar reči, da ga stara hebrejska poezija ne pozna. V hebrejščini se nikakor ne menjavata vzdig in pad enakomerno, ampak le približno. Ta nauk se izvaja nujno iz izjav sv. Jeronima. Krive so torej vse podmene o hebrejski metriki, ki se ne strinjajo s temi izjavami, n. pr. Bickelljeva, Leyeva in drugih, krivo je tudi mnenje Gesenija, Jahna, in drugih, ki so trdili, da ne pozna hebrejska poezija nobenega merila, in krivo je tudi mnenje Lowthovo,¹⁾ ki je trdil, da je hebrejski ritem izgubljen.

¹⁾ Ta učenjak je zasledil v hebrejski poeziji takozvani parallelismus membrorum, ki je pa le ritem misli.

(KONEC.)

IZ DEŽELE FARAONOV: FELAHINJA PRI STUDENCU.

EVGEN JARC:

LJUDSKE KNJIŽNICE.

meriške in angleške knjižnice so precej enako urejene. Značilno je zanje, da so ob enem znanstvene in poljudne; zato je v vsakem mestu, razen podružnic, le ena velika centralna knjižnica. Tudi angleških knjižnic ima skoraj vsaka svoje poslopje, ki je po navadi najlepša stavba v dotičnem kraju, da, po nekaterih mestih so ljudske knjižnice prave palače. Odprte so večinoma od devetih zjutraj do devetih zvečer.

Vsaka angleška knjižnica sestoji iz več oddelkov: Prva je čitalnica za časnike (newsroom). Tu so na prosto razpolago dnevniki, lokalni in ilustrirani časniki. Urejeni so geografično po mestih. Ker jih knjižnice dobivajo večinoma zastonj, je število jako veliko. Vsak časnik se sme čitati samo po deset minut. Poseben oddelek je po navadi v čitalnici za časopise (reviews). Tu so razpoložene vse ugledne revije, humoristični, strokovni in tehnični časopisi. Ti prostori so primeroma najbolj obiskani in poleg preprostega delavca v jopiču čita svojo revijo gentleman s cilindrom. Vsaka knjižnica ima pa tudi še iskalni oddelek (reference library). Brez vsake formalnosti si tu lahko vsakdo poišče podatkov, ki jih rabi, ker so tu izstavljeni naučni in drugi slovarji, atlanti, klasiki in važna znanstvena dela. Zabavno čtivo, ki zavzema večinoma do 60⁰/₀ vseh knjig, se pa nahaja v izposojevalnici (lending library).

Po knjižnicah so dostikrat posebne mize prihranjene za ženske, nekatere pa imajo celo posebne čitalnice za dečke in deklice. Socialno pa so gotovo najvažnejše množične podružnice (branch libraries) po industrialnih delih mesta. Tu najde zvečer

(DALJE.)

delavec zdravega pouka in razvedrila, dočim sicer navadno izgine v krčmo.

Ameriške in angleške knjižnice so po dale zgled, po katerem so se osnovale v zadnjih desetletjih tudi na evropskem kontinentu prave ljudske knjižnice.

V Nemčiji so osnovali sicer že prej posamezniki in društva knjižnice, ki se pa po svoji organizaciji in tudi po svojem smotru nikakor ne morejo primerjati z ameriškimi. Na Saksonskem je ustanovil Preusker za kmete l. 1828. prve potujoče knjižnice, ki so pa pozneje zaspale. V Berolinu so nastale ljudske knjižnice po iniciativi profesorja Raumerja, ki se je na svojem potovanju po Ameriki seznanil z ondotnimi knjižnicami in njih uspešnim delovanjem. L. 1841. je ustanovil društvo „Verein für wissenschaftliche Vorträge“, ki pa ni gojilo samo ljudskih predavanj, ampak ustanovilo tekom let 27 knjižnic. Drugo — katoliško — društvo, ki podpira zlasti knjižnice in čitalnice, je „Verein vom hl. Borromäus“. Ko je l. 1841. nastal znani „Gustav-Adolf-verein“, so razmišljali nemški katoličani, zlasti Reichensperger, kako bi se dal omejiti njegov vpliv. Spoznali so, da bi se največ dalo doseči s poštenim tiskom. Združilo se je več odločnih mož in ustanovilo l. 1844. „Borromäusverein“, ki ima podoben smoter kakor naša „Družba sv. Mohorja“, vendar pa zlasti še podpira z dobrimi knjigami knjižnice križem Nemčije. L. 1904. je štelo društvo 116.815 članov in 2659 podružnic. Sila veliko je storilo društvo za ljudske knjižnice zlasti v zadnjih letih. Izdalo je poseben zapisnik pripravnih knjig, ki obsega nad 10.000 števil. Med 2600 knjižnic je razdelilo knjižnih darov — do l. 1904. — vrednih 2,268.170 mark. Krasno delo krščanskega usmiljenja

pa je izvršilo društvo, ko je v nemško-francoski vojski razdelilo med ranjene vojake brez ozira na narodnost do 5000 knjig.

Svobodomiselnne in germanizatorične namene pa ima s svojimi ljudskimi knjižnicami berlinska „Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung“, ki so jo ustanovili leta 1871., med drugimi: Schulze-Delitzch, Miquel, Duncker, Brehm in Virchow. Delo za ljudske knjižnice se je začelo odločno šele l. 1892. in do l. 1904. je bilo ustanovljenih že 2686 knjižnic z 155794 zvezki in 1265 potujočih knjižnic z 62727 zvezki; največ jih je med Poljaki, zlasti na Poznanjskem in v zadnjih letih tudi po katoliških pokrajinah. Društvo podpira izdatno pruska vlada in celo sam nemški cesar. Proti temu nevarnemu navalu so pa Poljaki že l. 1880. ustanovili svoje društvo, ki je do l. 1895. osnovalo nad 1200 poljskih knjižnic. Odtlej se še vsako leto snujejo nove; samo l. 1904. jih je nastalo v poznanjski pokrajini 128 novih.

Ljudske knjižnice izrabljajo za svoje namene tudi takozvane etične družbe. Amerikanski unitarci so si ustanovili l. 1867. „Free Religious Association“, ki se je razvila polagoma v veliko družbo in razširila ne samo po Ameriki, ampak tudi po Evropi. Za Nemčijo sta osnovala Giżycki in Förster l. 1892. „Deutsche Gesellschaft für ethische Kultur“. Izprva je ustanavljala ta družba po raznih mestih samo javne čitalnice, ki so jim pa sledile kmalu tudi javne knjižnice. Uspeha so dosegle obilo, ker so bile vzorno urejene po ameriškem zgledu. Brez vsakega poročja, samo da dokaže svojo identiteto, si izposodi lahko vsakdo knjige, ki si jih želi. Tu ni tistega nadležnega birokratizma, ki človeka po navadi odvrča od knjižnic. Te principe glede izposojevanja knjig so pa morale sprejeti tudi druge knjižnice, kar je le pospešilo njih razvoj.

Agitatorično deluje z besedo in tiskom za nove knjižnice „Comeniusgesellschaft“; najdelavnejši je dr. Nörrenberg, ki so mu ideal enotne knjižnice, v katerih se naj bi združile druge obstoječe knjižnice z ljudskimi.

Količ kaj natančen pregled števila nemških ljudskih knjižnic danes še ni mogoč, ker jim še manjka enotne statistike, ki bi podala število knjig sploh, pogoje za izposojevanje in število bralcev. Iz posameznih poročil pa je razvidno, da je le malo večjih mest v Nemčiji, ki ne bi imela po eno ali več ljudskih knjižnic.

Oglejmo si поблиže še krasno knjižnico, ki jo je osnoval l. 1899. Krupp svojim delavcem. Njegovi znanci so sicer dvomili, bo-li dosegel kaj uspeha, a razvoj je pokazal, kako dovetno je delavstvo za izobrazbo. Začela se je knjižnica z malim številom knjig, — komaj 7000 jih je bilo! Ker pa to število v kratkem ni zadostovalo, ga je Krupp izdatno razširil, tako da so si njegovi delavci lahko izposodili l. 1904. blizu 300.000 knjig. Skoraj polovica vseh tovarniških uslužbencev zahaja redno v knjižnico! Kako nepotrebni so med zavednimi čitatelji birokratski oziri naših knjižnic, izprevidimo najbolje iz dejstva, da se je l. 1904. navzlic tako ogromnemu prometu poizgubilo ali preveč pokvarilo samo — 49 knjig, od početka knjižnice se je pa popolnoma poizgubilo samo — šest knjig. Knjižnica skrbi vedno za najboljše berilo, in čudno se zdi človeku, da delavci rajši čitajo starejše nemške pisatelje (Schillerja na prvem mestu!) kakor novejše. Poseben oddelek skrbi, da tudi mladina ne ostaja brez primerne čtiva in delavski otroci si izposodijo tako na leto do 40.000 zvezkov. Knjižnico vodi akademično izobražen bibliotekar, ki mu pomaga še osem drugih uradnikov, ki si skušajo pridobivati čitatelje z vkladnostjo in točno postrežbo.

Na Francoskem je ustanovila l. 1861. „Société des amis de l' instruction“ prve ljudske knjižnice. Pospeševala jih je tudi vlada; kajti naučni minister je že l. 1848. izdal glede knjižnic posebno odredbo, v kateri pravi: „Treba je, da se tudi v kmečkih občinah omogoči vsakemu otroku, brž ko stopi iz šole, kjer si je prisvojil početno znanje, čitati knjige praktične ali strokovno poučne vsebine, ki jih mora proučevati vsak, kdor hoče izpopolniti svojo ljudskošolsko

izobrazbo. . . Državnik, učenjak, pisatelj, umetnik — vsi imajo svoje knjižnice, zakaj jih ne bi imela tudi kmet in delavec?“ Vlada je ustanavljanje javnih knjižnic jako centralizirala in jih nastanila po ljudskih šolah; zato se imenujejo „bibliothèques scolaires“. Od l. 1863. — 1889. je izdala zanje država nad štiri milijone frankov, občine in zasebniki pa nad sedem milijonov. L. 1898. je bilo na Francoskem takih „šolskih knjižnic“ nad 40.000, ki so štejele nad 6 milijonov zvezkov. Po nemško-francoski vojski je skrbela vlada še bolj za ljudske knjižnice in izdala zanje na leto po dvesto tisoč frankov. Delovala so pa zanje tudi posamezna društva, posebno „Société Franklin“, ki skrbi za vzorne kataloge, podpira ali sama izdaja dobre knjige in posreduje pri ustanavljanju novih knjižnic. Krasno delo je izvršila s tem, da je začela snovati knjižnice za vojake. Pozabila tudi ni na bolnike v vojaških bolnišnicah niti ne na kolonialne čete v Afriki in Aziji.

Zadnjih dvajset let so se ogromno razvile v Parizu zlasti mestne knjižnice „bibliothèques municipales“. Od l. 1865. do 1880. se jih je osnovalo samo 13, od l. 1880. je pa število rastlo tako naglo, da jih je bilo do l. 1895. že — 98. Poleg teh knjižnic, ki izda zanje mesto na leto 300.000 frankov, obstoji še mnogo knjižnic, ki gojé zlasti umetno obrt „bibliothèques d'art industriel“. Večina pariških knjižnic je združena z javnimi čitalnicami. Razširjene so po celem mestu, tako da ima vsaka podobčina po eno ali več knjižnic. Mnogobrojno število izobraženih uradnikov ne razdeljuje samo knjig, ampak svetuje tudi ukaželnim čitateljem z znano francosko vljudnostjo, kar se najbolj priklada njihovi izobrazbi. Brez razlike stanu si izposodijo Parižani na leto iz ljudskih knjižnic do poltretjega milijona zvezkov, in krasni razvoj umetnega obrta v Parizu pospešujejo zlasti knjige, iz katerih se uči napredka tudi preprosti rokodelc.

Krasno so razvite javne knjižnice tudi v skandinavskih državah. Podpira jih v vseh treh deželah državna uprava. Mnoge

knjižnice imajo tudi že lastna poslopja. V Kodanju obstoji sedem komunalnih knjižnic, knjižnice po kmetih pa podpira zlasti vlada, ki je osnovala potovalne knjižnice in izdala zanje priročno knjigo in zapisnike. Na Norveškem je država sestavila poseben odbor, ki pretresuje, kako bi se razširile ljudske knjižnice, ki jih pa obstoji že 650. Znamenita je zlasti Deichmannova knjižnica v Kristijaniji, ki je osnovala celo jako praktično urejeno otroško knjižnico. Na Švedskem so nastale ljudske knjižnice po prizadevanju raznih društev, zlasti tudi po dijaških društvih „Heimdal“ in „Verdandi“ v Upsali. Mnogo knjižnic so osnovala delavska strokovna društva, ki so se združila v pozameznih krajih v posebne knjižnične zveze, katerih najvažnejša je v Stokholmu „Stockholms arbetarebiblioteks förbund“ in obsega 100 društev in 14.000 članov. Celó med Finci obstoji že 600 knjižnic.

Ljudske knjižnice v Rusiji so še delo bodočnosti. Da se v dōbi absolutizma niso mogle razviti, je jasno. Saj je bilo vsled stroge cenzure kljub ogromnemu številu prebivalstva po vsem Ruskem l. 1895. komaj 1300 knjigotržnic, in od teh še 450 v Moskvi in Petrogradu. Ministrstvo „za narodno prosveto“ je celó izdalo zapisnik dovoljenih knjig, ki obsega krog 2500 zvezkov. Da se pa bodo razvile ljudske knjižnice, ki so jih tudi zemstva sprejela v svoj program, ko se razjasni politično obzorje, o tem ni dvoma.

Ozrimo se še na razvoj ljudskih knjižnic v Avstriji! Malokatero mesto ima tako razvite ljudske knjižnice kakor Dunaj. So pa večinoma delo enega moža, namreč profesorja dr. Edvarda Reyerja, ki se je na znanstvenih potovanjih — na dunajskem vseučilišču predava geologijo — seznanil z ameriškimi knjižnicami. Ko je uvidel, da je edinole od nebirokratične ureditve česa pričakovati, se je lotil z vso odločnostjo dela in objavil mnogo spisov in člankov o organizaciji ljudskih knjižnic. Zanje je pa žrtvoval tudi sam velike vsote denarja. Zato so opravičene njegove besede: „Naših del ni ustvarila

država, ni jih vzdržavala občina; zakaj žalostno bi bilo za nas, ko bi čakali, da nam ukaže ministerialni oddelek snovanje ljudskih knjižnic, in beraško bi bilo, ko bi čakali, da nam jih zgradi dobra roka milijonarjeva. Država in občine so storile malo; pomagali smo si sami in trda nam je šla. Da pa imajo naši uspehi tako jasno načrtan cilj, to je plod vztrajnega dela.“

Prvo ljudsko knjižnico je ustanovil demokratični „Volksbibliotheksverein“ l. 1878. v sedmem okraju. Polagoma so se ustanovile še nekatere druge, živahno delo pa se je pričelo šele l. 1887. ko se je ustanovilo društvo „Volksbildungsverein“. Društvo je svobodomiselnost in kumoval mu je pri ustanovitvi profesor Reyer. Že prvih pet let je ustanovilo šest majhnih knjižnic po revnejših okrajih. Ker so pa dobro uspevale, se je množilo njih število od leta do leta. Kar se pokaže polagoma pri vseh ljudskih knjižnicah, pojavilo se je tudi na Dunaju. Občinstvo, ki je segalo izprva posebno po zabavnem in senzačnem čtivu, se je začelo polagoma zanimati za resne stvari in zahtevati znanstvenih knjig. Zato je ustanovil l. 1897. Reyer društvo „Zentralbibliothek“ pod protektoratom senata dunajske univerze. Zbrana so tu večinoma znanstvena dela, ki si jih ljudske knjižnice lahko izposojajo, kadar jih rabijo. Reyerju se je pa tudi še posrečilo skleniti pogodbe z različnimi znanstvenimi zavodi, da izposojajo znanstvena dela ljudskim knjižnicam. Tako je bilo mogoče, da obsega danes katalog centralne knjižnice nad 300 strani. Centralna knjižnica je ustanovila do danes tudi že 20 podružnic. Ko so pa dunajski krščanski socialci videli to krasno uspevajoče delovanje svobodomiselnih činiteljev, so ustanovili sami l. 1899. svoje društvo „Volkslesehalle“, čigar pravila so posnetek pravil Reyerjeve centralne knjižnice. Kako je bilo društvo potrebno, se je pokazalo nepričakovano hitro; podružnica je sledila podružnici, tako da jih je danes že šest

Razvoj dunajskih ljudskih knjižnic kaže sledeča tabela:

Leto	Število izposojenih knjig
1879	25.500
1880	49.700
1887	98.800
1890	234.100
1894	502.800
1896	878.800
1897	953.400
1898	1,397.900
1899	1,957.200
1900	2,480.000
1901	2,736.300
1902	krog 3,000.000
1903	3,100.000
1904	3,169.300

Koncem l. 1904. je bilo na Dunaju 40 ljudskih knjižnic, ki so štejele pol milijona zvezkov. Zanimivo je zlasti, da je bilo med knjigami, ki jih je izposodila centralna knjižnica, do 40 % znanstvenih. Dasi pobirajo dunajske knjižnice takozvani „Leihheller“, so vendar daleč prekosile berolinske knjižnice, ki so izposodile leta 1903. samo krog 1,200.000 zvezkov, torej malo več kakor tretjino. Stroški za vse knjižnice znašajo na Dunaju na leto nad 200.000 kron in jih pokrije večinoma knjižnični novčič; mesto jim daje na leto 10.000 kron podpore.

Med avstrijskimi Nemci se ljudske knjižnice vedno bolj širijo. Jako lepo so urejene v Gradcu, kjer so nastale po iniciativi Reyerjevi. Obljubil je namreč zanje 5000 kron, ako spravijo Gradčani ravno toliko vkup. Prvo leto se je nabralo že 20.000 kron, dasi daje občina samo 100 kron podpore. Danes je v Gradcu pet ljudskih knjižnic, ki izposodijo na leto nad 200.000 knjig. Z njimi sodeluje tudi deželna Joanejska knjižnica.

Važnost ljudskih knjižnic za svoje pomemčevalne namene pa je izpoznala tudi „Südmark“, ki ustanavlja zlasti po obmejnih krajih leto za leto nove knjižnice. Osrečila je z njimi že Celje, Marenberg, Cmurek, Radgono, Brežice, Ljutomer, Slov. Gradec, Trbiž, Volšperk, Maribor in druge kraje. Po Slovenskih goricah pa snuje zlasti kmetijske knjižnice. Število vseh Südmarkinih

knjižnic znaša 63 stalnih z 71.000 zvezki in mnogo potujočih.

Izmed vseh ljudskih knjižnic v Avstriji je najkrasnejša v mestecu Zwittau. Ustanovil jo je Ottendolfer, ki je sedaj lastnik new-jorške „Staatszeitung“. Zgradil je leta 1902. krasno poslopje za 400.000 kron. Knjižnica

šteje krog 15.000 zvezkov in je odprta vsak dan po 10 ur, osnovala je tudi že po kmetih 16 potujočih knjižnic.

Ker je vprašanje ljudskih knjižnic zlasti tudi za Slovence akutno, izpregovorim natančneje o organizaciji in pomenu ljudskih knjižnic v prihodnjem članku. (DALJE.)

GRIŠA:

ROMANČICA.

Venec je pletla deklica,
deklica črnih oči,
vmes je pesmice pela,
pesmice mladih dni:

„Krasni, nedolžni moj venček,
kmalu boš dokončan,
kmalu na okence moje
potrkal poročni bo dan.

To se bo solnce smejalo,
to bo moj ženin vesel,
ko se bo v kodrih črnih,
venček srebrni blestel!“...

Pela je deklica pesem,
slišal jo ženin je mlad,
rad bi se malo pošalil,
malo poplašil jo rad:

„To se bo solnce smejalo,
to se bo ženin smejal —
venec bo venel na steni —
ženin bo z drugo kramljaj!“...

Nehala plesti je venec
deklica črnih oči,
nehala peti je pesmi
mladih, veselih dni...

Venec je dala na steno,
ni ga več pletla nikdar —
čakal zaman jo je ženin,
čakal zaman jo altar...

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

(DALJE.)

4. Izprehod po mestu.

Draždanih utegne biti zdaj že okoli pol milijona prebivavcev. Ta številka narašča pri velikih mestih tako naglo, da je že v enem letu precej večja, v daljši dôbi pa se silno pomnoži. Po obširnem mestnem obsegu in po živahnem prometu, ki se kaže na ulicah, bi že visoko cenil skupno prebivalstvo. L. 1900. so ga našteali 480.000.

Svoj izprehod sem začel pri glavnem kolodvoru ter prodiral odtod v notranje mesto. Pot me je peljala skozi obljudeno Praško ulico, kjer so v spodnjih prostorih palač nepretrgane vrste sijajnih izložb. Tu so kar cele stene vložene iz enega kosa stekla, za katerim je razstavljenih vse polno vabljevih predmetov. Koliko bi neki stala ena sama šipa, ako bi jo moral plačati vsled slučajne poškodbe? Tudi po drugih mestih so okusno urejena izložna okna, a ne vem, zakaj so se mi zdela draždanska najlepša.

Kmalu se odpre pred menoj prostoren trg, na katerem kraljuje rotundi podobna zgradba, venčana z visoko kupolo. Ondi, kjer se končuje navpično zidovje ter se začneja kupola, se vzdigujejo štirje stolpi, ki dajejo poslopju toliko lepšo vnanjost. Vsa oblika kaže, da je to neko svetišče. Šel sem okoli in okoli, rad bi bil stopil tudi v notranjščino, toda izmed vseh osmero vrat se mi niso hotela nobena odpreti. Stenski napis mi pove, da se more cerkev obiskati le o določenih urah; kdor pa si jo želi ogledati izven tega časa, naj se oglasi pri cerkvencu, ki stanuje nevem že v kateri ulici. Da bi ga bil šel iskat, mi ni prišlo na misel; zado-

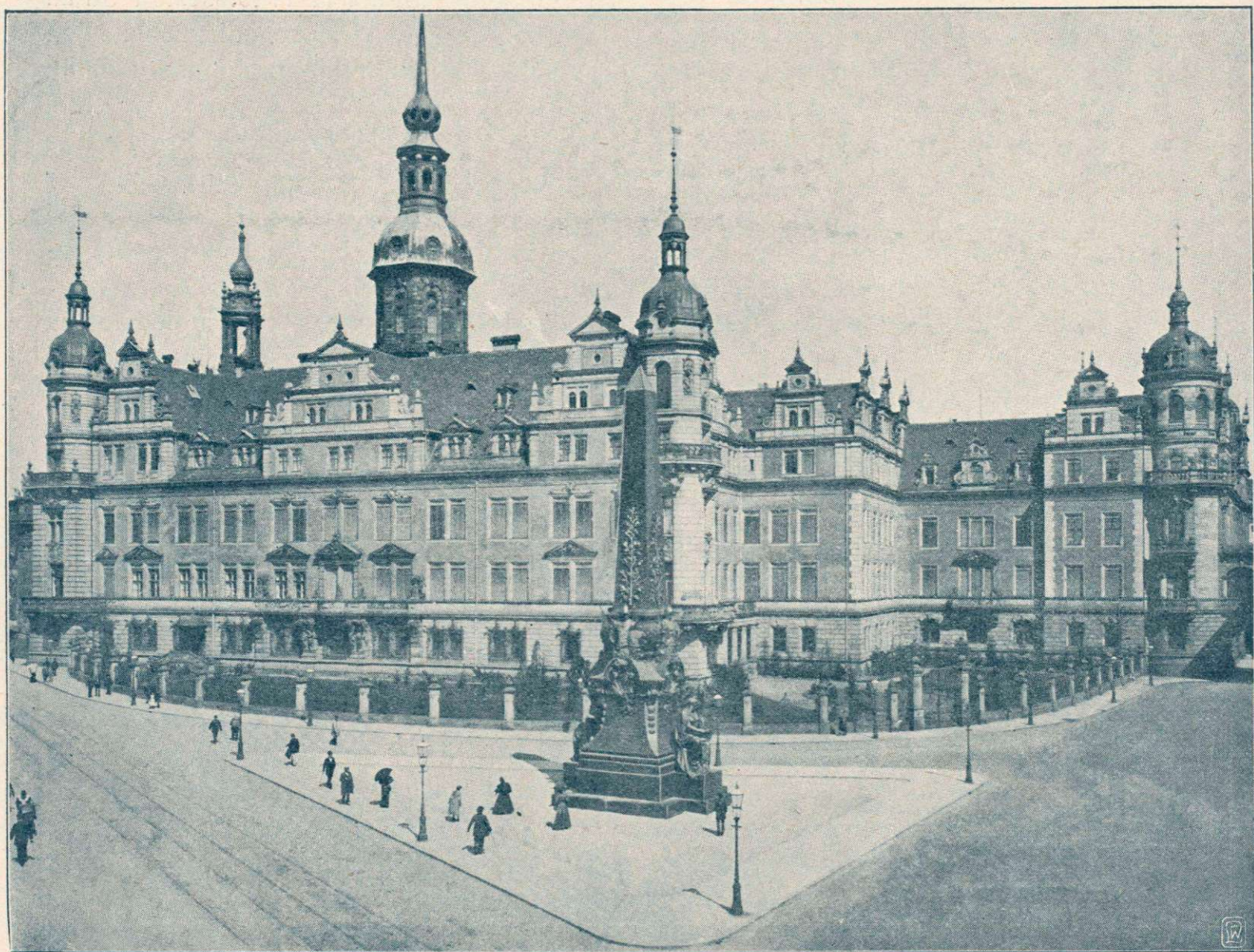
voljen sem bil, da sem videl luteransko „Frauenkirche“ odzunaj. Dodelana v renesanškem slogu leta 1745. sestoji od tal do vrha iz samega rezanega kamena. Njen stavbenik Jurij Bähr ni porabil pri zidanju niti tresčice lesa, a revež je pred dovršenim delom padel raz oder in se ubil. Protestantje imenujejo to cerkev „das Wahrzeichen der Stadt“, a z isto pravico zasluži isto ime tudi katoliška dvorna cerkev, o kateri bomo izpregovorili pozneje.

V sredi omenjenega trga ugledam na marmornatem podstavku soho moža v črni ohlapni obleki. Po značilnem, dobro rejenem in gladko obritem obrazu se takoj spozna, da stoji tu pred menoj oni glasoviti avguštinski menih, ki je povzročil v XVI. stoletju velikanski, izpremen ne samo v verskem, ampak tudi v političnem oziru. Umetnik Rietschel, ki je bronasti kip modeliral, predstavlja Lutra kot ponosnega reformatorja; žal, da je prišlo iz upora svojeglavnega redovnika toliko gorje med človeštvo. Ako ogleduješ odločne poteze na njegovem obrazu, zdi se skoro, da vidiš živega pred seboj vseučilišnega profesorja, katerega je klical državni zbor v Worms na odgovor (1521). „Martin, Martin“, rekel mu je vitez Fronsberg, ko ga je srečal na dvorišču pred zbornico, „podajaš se v nevarnost, kakršne nismo prestali v najhujših bojih ne jaz, ne drugi poveljniki.“ Toda Martin je korakal samozavestno v zbornico, kjer je bila zbrana okoli cesarja Karola V. najimenitnejša gospoda. Tu mu pokažejo nekaj knjig ter ga vprašajo, če jih je on spisal. Ko pritrdi, zastavi se mu drugo vprašanje, bo li preklical, kar uči napačnega? Sedaj wittenberški doktor za nekaj trenutkov umolkne, potem pa pravi, da želi vso stvar premisliti do ju-

trašnjega dne. Luter pride naslednji dan v zbornico. Na opazko papeževega poslanca, da ne more imeti nobena verska točka stano- vitne veljave, ako bi „Sveto pismo“ vsak po svoje razlagal, ne meneč se za veljavo ve- soljne cerkve, zavrne Luter: „Dobro! Na- ravnost torej povem, da ne prekličem svo- jega nauka. Verujem samo to, kar se mi iz Svetega pisma dokaže. Tu stojim, ne morem

redovnice razpršeni na vse strani, oni pa, ki so ostali zvesti, so morali zapustiti deželo. Proti koncu XVI. veka je bila Saksonska skoro izključno luteranska.

Velika izprememba se je pa izvršila tedaj, ko je vladal knez Avgust, kateremu so dali ime „Močni“ (1694—1733). Kakor so bili poprej saksonski knezi najvdanejši pri- staši nove vere, tako so pozneje uprav knezi

DRAŽDANI: KRALJEVA PALAČA.

drugače. Bog mi pomagaj! Amen.“ Ta prizor je imel menda kipar v mislih, ko je zasnoval omenjeni spominek.

Žalostne posledice reformacije so znane. Hud vihar je zadel osobito kraje, pripada- joče sedanjemu saksonskemu kraljestvu. Ka- toliških cerkvâ so se polastili protestantje, samostani so bili odpravljeni, redovniki in

zopet postali katoličani. Avgust Močni se odpove krivoverstvu ter prestopi v katoliško cerkev, kateri so ostali zvesti vsi njegovi nasledniki do današnjega dne. Odtod nena- vadni slučaj, da ima Saksonska katoliške vladarje, četudi so njihovi podložniki veči- noma protestantje. Nekateri zgodovinarji sicer očita- jo Avgustu, da ni postal katoličan iz

popolno čistega namena, temveč zato, ker so si ga izbrali Poljaki po smrti slavnega Sobieskega († 1695.) za svojega kralja. Toda, ako Avgust sam trdi, da ga je dovedlo k konverziji spoznanje resnice, mu to lahko verjamemo.

Kraljevi grad, nad katerim se vzdiguje čez sto metrov visok stolp, najvišji v Draždanih, stoji v bližini Labe in Avgustovega mosta. Grad je velikega obsega ter pripada najstarejšim mestnim stavbam. V njem se nahaja muzej, kateremu pravijo zaradi zelenih sten „das grüne Gewölbe“. Posamezne dvorane so dobile ime po tistih predmetih, ki se ondi hranijo. Iz bronaste dvorane prideš naprimer v slonokoščeno, iz te v srebrno, iz srebrne v biserno. Umevno je, da vidiš marsikako znamenitost in dragocenost. Mene niso zanimali toliko jaspisi, smaragdi, kalcedoni in demanti, temveč zgodovinski spominki. Med njimi omenjam Lutrov kozarec in pečatni prstan; kelih, iz katerega so se obhajali prvi protestantje; Sv. pismo švedskega kralja Gustava Adolfa itd.

Zgornji prostori kraljevega gradu so zvezani po lično izdelanem hodniku s katoliško dvorno cerkvijo, ki so jo začeli zidati l. 1739 in jo dodelali l. 1751. Vlaganju temeljnega kamena sta prisostovala dva duhovna v civilni obleki, posvečevanje pa je po dovršeni zgradbi izvršil papežev nuncij Albreht Arhinto ob navzočnosti vsega kraljevega dvora. Cerkev je sezidana po načrtu Italijana Chiaveri v baročnem slogu. Nad njenim glavnim pročeljem se vspenja zvonik, sestojč iz velikih in malih lin ter okrašen z vsakovrstnim stebrovjem. Med stolpovim stebrovjem in ob robovih cerkvene strehe stoji polno kamenitih svetnikov, menda 78 vseh skupaj. Poleg tega je toliko druge ornamentike, da se kaže stavba preobložena

z okraski. Tu vidiš okus tedanjega časa, ko sta imela baročni slog in njegov tovariš rokoko glavno vlogo. Stopivši v notranjščino cerkve ugledaš visoko glavno ladjo ter ladjo ob njeni desni in levi strani. Akoprav se leskečejo nad glavnim oltarjem pozlačeni oratoriji kraljeve rodbine, imaš vendar glavni vtisk, da so stene, posebno v glavni ladji, preveč prazne.

Kaj, ko bi šel pogledat sedaj še na ono stran reke v novo mesto! Pôdam se na Avgustov most, na katerem kar mrgoli ljudstva. Po sredi mostu švigajo vozovi semintje, ob straneh poleg ograje pa hité pešci. Most je precej dolg, sloneč na šestnajsterih kamenitih obokih. Kdo se bo brigal, ali naj gre po desnem ali levem hodniku, to je pač vseeno. In vendar ni. Neki neznanec mi pokaže z roko, naj grem na ono stran mostu, a nisem vedel, kaj bi to pomenilo. Da bi me klical k sebi zato, ker me pozna, ni bilo mogoče misliti. Ko pogledam natančneje okoli sebe, vidim, da mi gredó vsi ljudje nasproti in da sem jaz edini, ki jih srečujem. Kljub temu se držim svoje smeri in pridem brez zapreke na konec mosta. Tu čitam na tabli, da se hodi iz starega mesta v novo mesto po desni, iz novega mesta v staro mesto pa zopet po desni strani. Na ta način ne moreš nikogar srečati, kar je gledé varnega prometa prav pametno pravilo. Jaz sem šel slučajno po napačni strani, toda kdo bi to zameril tujcu? Ali bo povsod iskal napisov, kje mu je dovoljeno hoditi in kje ne, ter na ta način tratil kratko odmerjeni čas? Oni sitnež, ki me je zaradi malenkostne stvari spravil v nepotrebno skrb, šel je brž-kone že stoinstokrat po tej poti, jaz pa še le prvič in ako pridem kdaj zopet v Draždane, upam, da me ne zapusti spomin, kje se mora iti čez most tja in kje nazaj.

(DALJE.)

SLOVENSKA.

„Slovenska Matica“ je izdala za l. 1904. 6 knjig. V „Knezovi knjižnici“ sta dva Cankarjeva spisa: „Potepuh Marko in kralj Matjaž“ ter „V mesečini“ in Kostanjevčev „Brez zadnjega poglavja“. „Prevodi iz svetovne književnosti“ prinašajo Zupančičev prevod „Beneškega trgovca“. O teh spisih še izpregovorimo. Nova knjiga svoje vrste so dr. J. Vošnjakovi „Spomini“. Tu imamo prvi zvezek, ki obsega čas od l. 1840. do 1867. Ne da bi se spuščali v posameznosti, moramo reči, da bi bil pač prvi del te knjige brez škode izostal ali se le kaj res značilnega in zanimivega iz njega podalo, iz drugega dela bi bil pa lahko tudi marsikak privatissimum ostal v miznici gospoda pisatelja, ker je za veliko javnost brez pomena. Kam bi prišli, ako bi vsi starejši pisatelji zdaj začeli v „Matici“ objavljati „spomine“ na razne svoje izprehode, pogovore in zabave, kje so bili in kaj so jedli in kako skrivnost so zaupali pri kaki čitalniški zabavi svoji plesavki itd. Največ vredne so podobe raznih slovenskih rodoljubov in črtice o njih. O drugem zvezku, ki bo segal že bolj v razvoj sedanjosti, pričakujemo, da ne bo preveč subjektiven. — Dr. Simoničeva „Slovenska bibliografija“ letos nadaljuje naslove knjig od l. 1550.—1900. — Dr. Štrekljeve „Slovenske narodne pesmi“ prinašajo pesmi na kolu in plesu, svatovske, pivske in o veseli družbi (5181 do 5831). — „Zbornik znanstvenih in poučnih spisov“ (uredil L. Pintar) objavlja dva spisa: Dr. Fran Ilešič priobčuje „Korespondenco dr. Jos. Muršeca“, kateri je pridal silno natančna kazala, dr. Janko Šlebingar pa „Slovensko bibliografijo za l. 1904.“ Iz nje posnemamo, da je l. 1904. izhajalo na Slovenskem nič manj nego 80 časopisov in osemnajst zbornikov. Koliko je zapisnik knjig in spisov natančen, nismo mogli zasledovati, priznati pa moramo, da je uredba zistematična in praktična. — „Matica“ je l. 1904. štela 3138 društvenikov. L.

Ruska moderna. Gorkij, Andrejev, Skitalec, Bunin, Čirikov. Novele in črtice. Prevela Minka Govekarjeva. V Ljubljani 1905. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. — Ko je bil drugodi književni trg že davno bogato založen z ruskimi knjigami v raznih prevodih, smo se Slovenci šele v zadnjih časih začeli pečati intimneje s spoznavanjem ruske duše, in to je takisto tudi Ruse privabilo, da so že dokaj pisali o Slovencih, mudili so se med nami njih učenjaki in so že marsikaj preveli iz naše literature na ruščino. In iz literature zadnjih let lahko dokažemo, da ta stik ni prešel brez sledu v našem slovstvu. Brez izjeme lahko rečemo, da so vsi mladi literarni talenti hodili in še hodijo v šolo k Rusom, in ne na škodo. Kdor čita razgovore mužikov pri Tolstem, kdor zasleduje impresijske slike ruskih modernikov izmed mas, ta se začudi in reče: To so pa naši kmetje! Prav tako možujejo, tako se krečejo — vse kakor pri nas. Naravno je, da ta naivna, preprosta duša in beseda pri rafiniranem Francozu zbudi senzacijo. V nas bi morala zbuditi samo Metelkov izrek: „Vse imamo, pa na znamo...“ Zato je ustregla pisateljica Minka Govekarjeva vsakomu, ki se zanima za rusko moderno, ker je podala v prevodu nekaj značilnih novel in črtic izpod peresa peterih najvažnejših zastopnikov ruske moderne.

Omenjam naj takoj, da je prevod vesten — primerjal sem ga na več mestih z izvirnikom. — In kljub temu, da je vesten, se čita gladko, kakor bi bral izvirno slovenščino. Rado se zgodi, da prevajavca zavede sorodni slovanski jezik in začne hrvatovati, rusovati itd. Pri tem prevodu bi ugovarjal samo besedi: „odražati se“. Trikrat rabi pisateljica to rusko besedo v pomenu: odsevati. Ne vem, če se udomači, in tudi potrebno ni. Takisto je z besedo „plaznice“. Narod jih pri saneh ne pozna, pač pa pri plugu. Za nje bi se rabil vsepovsodi domač izraz krivine. Sicer pa, kakor že omenjeno, je prevod točen in gladek.

Zelo umesten in za širše kroge zelo potreben je uvod, katerega je spisala M. Govekar

tej zbirki. V kratkem pregledu očrta razvoj ruske moderne, poda življenjepise književnikov, našteje vsa dela in zariše smer na splošno. Zelo zanimiv je stavek str. 12.: Danes beletristično slovstvo ni več *l'art pour l'art*, nego je visoka pesem, kličoča „in tyrannos“. S tem stavkom in s to sodbo o namenu slovstva so potemtakem ruski modernisti izpodbili toliko poviševani izrek „*l'art pour l'art*“. In prav imajo. Vsak spis, če je kaj vreden, mora imeti idejo. Jasno izražena ideja je pa že tendenca — torej ga ni spisa, ki zaleže, da ne bi bil tendenčen. Kdor bi pisal brez ideje, piše brez tendence, tisti je pa mehanik, igračkar z besedami. Seveda je nekaj drugega pisati „in usum delphini“. O tem ne govorimo v umetnosti. In kake ideje zanašajo ruski modernisti v svet? Vsesplošno idejo svobode, boj za visoke cilje, koprnenje bosjakov, njih trud in napor — kvišku. S kako grozoto opiše veliki pesimist Andrejev v simbolni sliki „Stena“ ta krvavi boj gobovcev in lakotinov! Mrjó ob steni, na kosce trgajo drug drugega, stena krvaví, ko butajo s prsi vanjo — vsi propadejo, stena, ki vodi v deželo vzorov, se pa ne gane. Vseposvodi so dali duška ti zastopniki pod knuto trepetajočega naroda hrepenenju po osvoboditvi. In zato je značilno, da nahajamo pri njih („Ded Artrip in Ljonka“ — Gorkij, „Izgubljeni sin“ — Čirikov i. t. d.) tako pogosto konflikt med očetom in sinom — med staro, v tlaki in verigah okorelo strujo in med novodobno, po svobodi koprnečo misijo mladih. Oče govori sinu: „Narod je sedaj prava drhal, kriči, da gladije, v resnici pa pijančuje... A zaradi teh lenuhov pogubljajo sanjarji sami sebe... Dokler ne postane volk krotak, ga ne moreš spustiti z verige...“ In sin gleda očeta z nerazumevajočimi očmi... (Čirikov, „Izgubljeni sin“, str. 371.). In zopet govori sin o očetu, ki je vtelešena sila, ki prevzame sinu ženo: „Uiti moram... Brezsrčni ste... kje imate Boga? Samo na jeziku... A tam so drugačni ljudje. Njih duše živé v Kristu in njih srca so polna ljubezni...“ (Gorkij, „Na plavih“). In tako konča Bunin bajko o Velgi s stavkom svojega evangelija: „Neprijazno, grozno je morje, mnogo je trpljenja v življenju, toda velika je radost — trpeti za brata.“ Na ta način se dvigajo po vseh spisih kakor veliki in mali valovi iste ideje, isto hrepenenje, ki izzvené vsi v taisti refren. In nositelji teh misli so — bosjaki. Nemirni ljudje, potepuhi, ki sovražijo red, ki ljubijo samo svobodo, ki vzklikajo: Zebe me, stradam, trpim žejo, ali prost sem... Če si tudi odgriznem glavo, ni besede mi ne more nihče reči...“ Zabavljajo

na ves obstoječi red, pravico do življenja odrekajo vsakomur, ki ni za delo — sami pa ne delajo, beže od kraja v kraj, nemirni, brez življenske energije. Brezdvomno je to refleks iz duš avtorjev samih. Peza robstva je pripognila ruski narod do tal, odzgoraj se je razširil smrad do prahu blatnega sela, ves birokratski parfum ga ni mogel udušiti — in zganila se je narodova duša in v njenem imenu kličejo bosjaki, ki nimajo izgubiti drugega kakor življenje — in še to bratu na korist. In sedanost kaže, da ti klicarji niso vpili v gluhe stene — ruski narod vstaja, kri teče, ali upati je, da iz krvi bosjakov vzrastejo prava in temelji boljših dni. *Fr. S. Finžgar.*

Anton Linhart: **Županova Micika**. V Gabrščkovi „Taliji“ zv. 20. Gorica 1905. — Letos smo dobili, kar je pri nas jako redko, izdajo starejšega slovenskega pisatelja. V Gabrščkovi „Taliji“ je izšla Linhartova po Richterju prirejena igra „Županova Micika“. Zanimivejša bi bila pač druga Linhartova igra „Veseli dan ali Matiček se ženi“, a z veseljem primemo tudi to manjše Linhartovo delce v roko. — O predgovoru, ki podaja večinoma znana data, in o predigri ter poigri, ki nimata literarne vrednosti, hočemo molčati in se omejiti zgolj na „Županovo Miciko“ in na redakcijo, kakor jo nam kaže Govekarjeva izdaja. Linhartova „komedija v dveh aktih“ je prirejena po igri „Die Feldmühle“ tedaj priljubljenega avstrijsko-nemškega pisatelja Richterja in učinkuje še sedaj s svojo situacijsko komiko. Tvarina je širšim krogom znana po Vošnjakovi veseloigri „Svoji k svojim“. Mestni gospod, Süsseheim, zalezuje pošteno kmetiško dekle Miciko. Ta zaupa njegovemu prilizovanju in ne mara Anžeta, ki bi jo imel rad za ženo, a skrbno varuje svoje poštenje.

Ker ji Süsseheim drugače ne more do živega, hoče z njo na videz skleniti ženitovanjsko pogodbo in jo potem zapeljati. Toda vmes pride bogata vdova Podgorska, nevesta Süsseheimova, in obe spoznata, kakega ženina sta imeli. Za kazen morata Süsseheim in njegov prijatelj Windberg biti navzoča, ko piše od Windberga najeti pisac Glažek ženitovanjsko pismo za Miciko in Anžeta, in povrh izgubi Süsseheim še svojo bogato nevesto.

Dejanje torej ni posebno globoko, tudi motivacija je tupatam pomanjkljiva, a pointa proti gosposkim postopacem je dobro izražena, in zato se „Županova Micika“ še danes igra z uspehom.

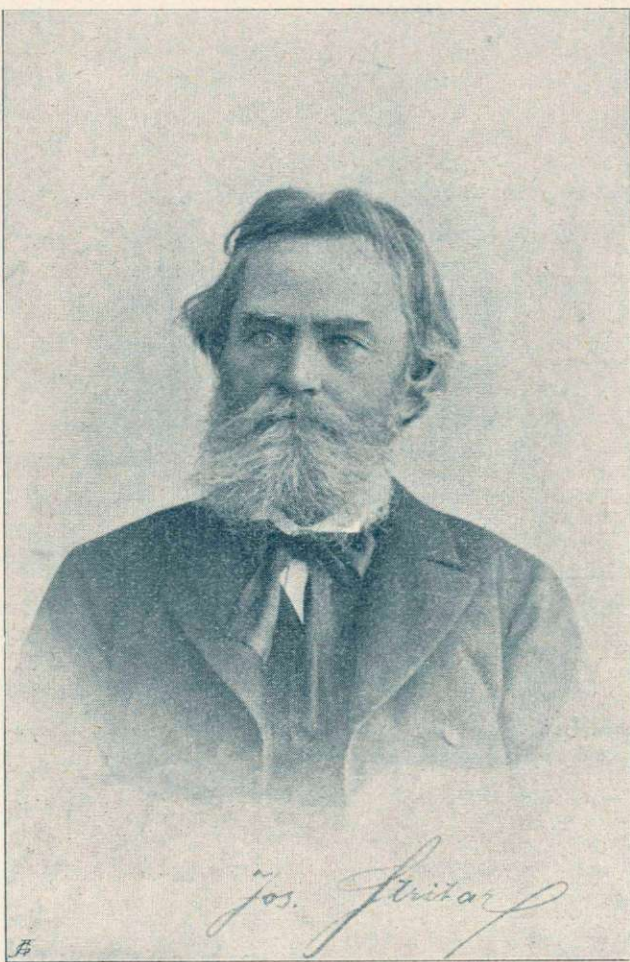
A pri Govekarjevi „novi, predelani“ izdaji v „Taliji“ se mora začuditi človek precej izpo-

četka, ko pogleda drugo vrstico naslova in vidi, da se je izpremenila komedija naenkrat pod Govekarjevo roko v veseloigro „s petjem“, torej prešla v isto kategorijo z „Rokovnjači“, „Desetim bratom“ in „Legijonarji“. To začudenje se le še veča, čim dalje čitaš; zopet in zopet naletiš na stvari, ki se prilegajo igri kakor dedkova očala mlademu vnučku. Obžalovanja vredno je, da g. Govekar, ki se šteje bajè za najboljšega slovenskega dramatika, ni imel toliko takta proti začetniku slovenske dramske umetnosti, da bi bil pač prenovil nekoliko jezik in izpustil, kar je našemu občinstvu tuje v nasprotju z občinstvom koncem XVIII. stoletja, a pustil pri miru dialog in pisateljev slog, ki gotovo ni tako slab, kakor si morda kdo domišlja. Tako je ravnal g. Govekar z Linhartom, kakor urednik s kakim mladim Prešerenčkom, toda ne da bi s tem igri kaj pomogel. Narobe: Govekarjevi prištavki so „Županovi Miciki“ samo v kvar. Linhartova „Županova Micika“ je podobna Govekarjevi kakor zdravo, krepko kmetiško dekle karikaturi, kakršno imamo večkrat priliko videti na ljubljanskem odru.

Pa da se o duhovitosti teh Govekarjevih dostavkov lahko vsakdo prepriča, naj navedem tukaj par takih mest, ki sem jih po primerjanju z originalno izdajo spoznal za Govekarjeve:

„Lukamatija vozi ljudi od kraja v kraj, kakor da bi jih bil ukradel, — tèle — tèle — ne vem že, kakšno tèle po dratu nosi semtertja pisma kakor blisk“, govori župan Jaka svoji hčeri Miciki (str. 5.) Anžetu govori med drugim: „Saj je bila (Micika) leto in dan v Ljubljani, da se je manire učila, in celo enega previzarja ali profesorja, kakor jim že pravijo, je imela za štruftarja. Anže: oče, nikar ne govorite o Ljubljani! Saj vém, kako se tam godi; samo enkrat sem bil pod Rožempohom (!), pa sem dosti videl za svoje žive dni. (Posnemaje s tankim glasom žensko blebetanje:)

„Lej jo, lej! kako se nese v židi in žametu, v štacuni pa jemlje vse na puf!“ — „Ali jo vidiš, kako škili po oficirčkih, njen mož pa misli, da ima nedolžno Suzano za ženo“. Tako so obirale druga drugo. — Tam pa je stal gospodič s tankima nožicama, kakor na dveh količkih in proti nebesom je pogledoval, kakor petelin, kadar poje, da sem si mislil: Revica putika, če verjameš temu kokodavsu“ itd. In zopet Jaka: Micika mi je pripovedovala „o neki neki stvari — pri mizarjih se neki dobi, — čakaj, kako ji je že rekla? — — — meni se zdi, da je rekla ura, ura, — (se spomni) poli, holi, tura, ali kaj takega? Anže: kultura je najbrže rekla“ (stran 13. sl. . .) In kako surov je ton, ki ga ljubi Govekar na več mestih, na primer str. 20: „Süssheim: kmetavzar (!) neumni! Kaj pak, tvoja bo! Hehe, moja, moja bo — vsaj nekaj časa — ostanke (!) pa že lahko dobiš, če hočeš“. In ono špikanje na zdravnike, („če ga eden ne spravi v večnost, ga bodo saj vsi štirje“ str. 21.) in nevoščljive advokate diši vse preveč po „Fliegende“, da bi bilo še duhovito, ne da bi govoril o „takemle škricu iz Ljubljane, ki ima hlače preklane, pa iz popirja klobuk“ (str. 25.) Kar je duhovitosti v teh „duhovitih“ „popravnih“, je duhovitost poulične dečadi, katere se mora dramatik in celo še „prvi“ sodobni slovenski dramatik vendar še varovati, ako hoče, da ga smatramo še za resnega.

Josip Stritar.

K edemdesetletnici.

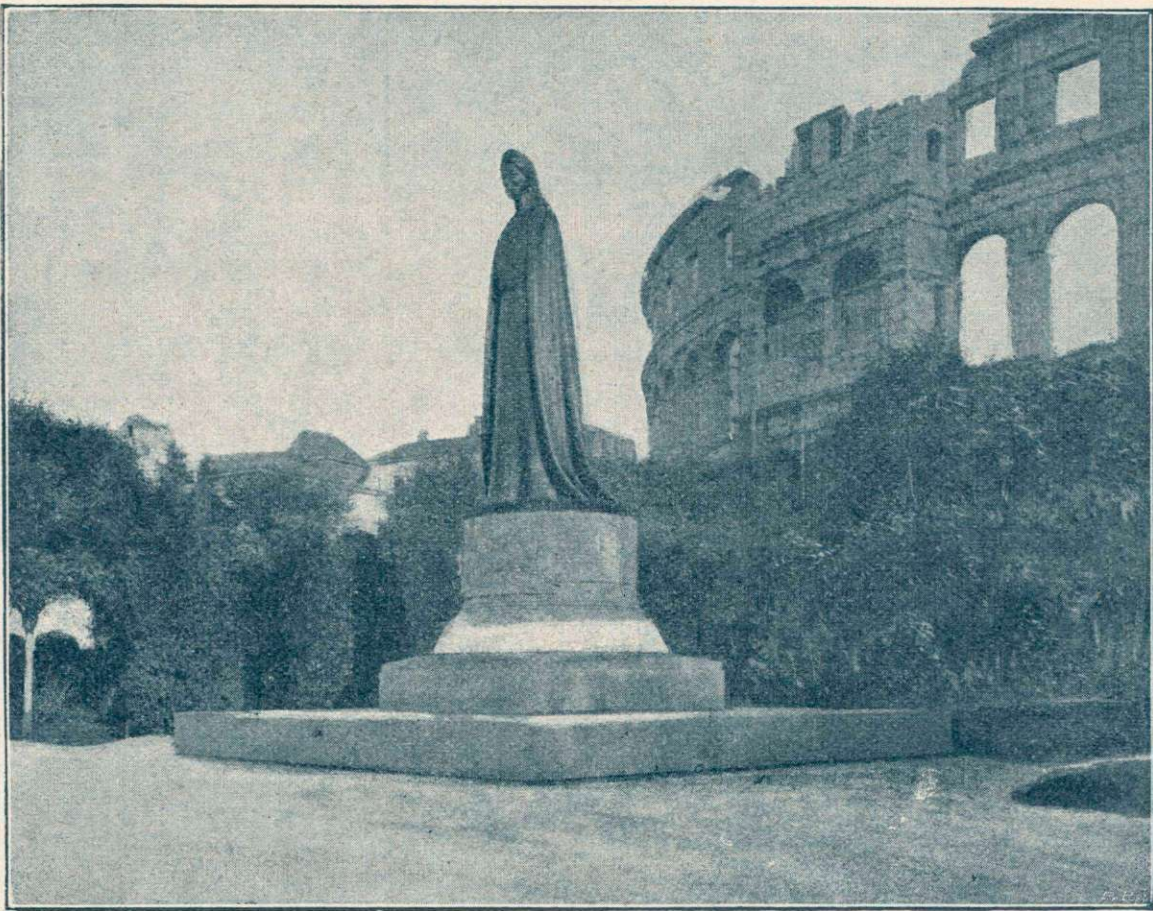
„Prva ljubezen gotova bolezen“ in tega poje tri kitice. Potem pa začne razpravljati o tem, kaj je pela: „To pesmico so rajna

A pogledajmo, kako notranje neverjetno je sledeče: Micika je imela pogovor z očetom radi Anžeta, ki ga ne mara in oče odide z ljubeznivim prigovarjanjem, naj vzame Anžeta. Nato pa Micika sama: Anže! Anže! pa zmirom le — Anže, kakor da bi družega ne bilo na svetu! Oče so že pozabili, kaj je ljubezen? „Prva ljubezen gotova bolezen“ in tega poje tri kitice. Potem pa začne razpravljati o tem, kaj je pela: „To pesmico so rajna

mati večkrat peli, pa skrivaj, seveda, kadar so bili sami in pa dobre volje. In (zdihovaje) — — skoraj bi rekla, da so imeli prav — stara mati, Bog jim daj dobro!“ In potem se spomni šele Ljubomir — Süssheima. Tako modrovanje je notranje povsem neverjetno in proračunjeno edinole za občinstvo, brez ozira na duševno dispozicijo Micikino. Popolnoma brez pomena je tudi sedmi prizor prvega dejanja, ki ga je vrinil Govekar, nepotreben in neduhovit. In prav poceni je hotel dobiti efekt z onim zabavljanjem Glažkovim čez Slovence, ki so taki „antikristi, da hočejo, da bi vsak šribarček dandanašnji 300 jezikov znal“, (str. 42.) a pri tem ni gledal na to, da se kaj takega ne strinja

pri pozdravu reče Glažek županu, da se menda že poznata in ga vpraša, ali nista že kje skupaj pila, Anže ga pa zavrne: „Ne vem se spomniti te časti!“ kar je vse Govekarjev dostavek — originalna izdaja teh besed nima; na str. 38. pa pozove Jaka Glažka, naj eno zapoje: „Stojte, dohtar! Jaz sem že davno slišal, da znate lepo peti. Zapojte nam itd.“ Da je vse to do tja, kjer napije Jaka Anžetu, nepotrebno, je jasno,

A tudi risanje značajev ni več tako, kakor je bilo v izdaji iz l. 1790. O Miciki se tam lahko verjame, da jo, preprosto, neuko deklico, preslepi tak vetrnjak, kakršen je Ljubomir — Süssheim, nikar pa o deklici, ki je izobrazena, ki čita časopise; v tem slučaju bi

SPOMENIK CESARICE ELIZABETE V PULJU.

z bojazljivim značajem Glažkovim. One besede na str. 42.: „Oho! zdaj se mi šele vse jasni“ nimajo zdaj nobenega pravega pomena, ker je izpustil Govekar za temi besedami za Glažka jako značilne besede (na str. 32. prvotne izdaje) „hm — hm — hm — tukej bo bolši, z Županom potegniti“. Zakaj, da se gre za možitev Micikino z Anžetom, to je jasno že na str. 38.

Na strani 38. tudi ni opazil Govekar, kako se je zapletel v nasprotje s samim seboj, ko se mu je šlo za to, da „prištuka“ (rabim Govekarjev izraz) v igro kako pesem. Na str. 35.

ji bolj težko imponiralo neslano govoričenje „plemenitega gospoda“. Iz poštenega, delavnega in pogumnega kmetiškega fanta Anžeta je Govekar napravil skoro pretepača, iz resnega kmetiškega župana, ki je vaje podkriževati se, je napravil nevedneža

Da je časovni milje neenoten, je iz vsega tega razvidno. Ako govori g. Govekar že o telegrafih in o plinovi luči, in si predstavlja, da se vrši dejanje v sedanjem času, naj bi vsaj dovolil tudi Anžetu in županu, da bi znala pisati, in naj bi bil opustil tudi one opazke o nemškutariji, ki o njej vsaj v kmetiških slojih

na Kranjskem ni več govora. Najbolje pa bi bilo, ako bi bil pustil to pri miru in bi bil čas dejanja konec XVIII. stoletja. Končna sodba je kratka: Veseli bi bili, ako bi bili dobili Linhartovo veseloigro nepremenjeno ali zmerno jezikovno popravljeno; s tem pa, kar je Govekar napravil iz „Županove Micike“, ne moremo biti zadovoljni *Ivan Grafenauer.*

Josip Freuensfeld - Rádinski: **Zvezde ugašajo ...** Pesmi. Uredila Fran Cvetko in Vekoslav Spindler. Založil Fran Cvetko, učitelj pri Sv. Andražu v Slov. goricah. Natisnil Anton Slatnar v Kamniku. — V teh časih je preplavljeno polje naše literature z ljudmi, ki nimajo nobenih posebnih talentov za beletristiko, so se pa tekom let privadili in priučili po takem in takem trudu toliko, da so napisali nekaj po teoretičnih pravilih izvršenih verzov, oziroma povesti, ki jim je našlo milostno oko urednikov — to, če se pomisli, kakor je tudi smešno, je v teh časih tako navadno kakor naravno — nekaj prostora po svojih beletrističnih listih. In dogodilo se je čudo, ki pa ni že več čudo, ampak v teh časih čisto navadna stvar, kakor je tudi nenavadna in sama po sebi ne čudna ali nikoli opravičena. Niso se priljubili ti literatje urednikom s svojo umetnostjo — ta je sploh daleč od njih kakor morje od Kranjske — samo uredniki so se navadili nanje, sami niso vedeli zakaj, bili so jim najljubši ljudje na svetu. To je tudi za sedaj zelo resničen slučaj, in imena kakor Vojanov in Spindler in Regali in Tuma in Gangl, kakor tudi Nataša in Valenčič in neki Rozman in menda tudi Jakob Štoka govorijo jasno o tem. To je bilo in bo menda tako pri nas in gotovo je, da na tak način ne bo nikoli zmanjkalo slovenskemu narodu pisateljev in poetov.

V to družčino bi uvrstili, ali morda bi dvignili za las nad njo Josipa Freuensfelda Rádinskega. Rojen je bil maja meseca l. 1861., umrl je decembra l. 1893. in je bil tako dober in prikupljiv človek na svetu, da so se našli med njegovimi drugovi taki, ki so zbrali njegove pesmi in ne samo, da so jih zbrali, tudi založili so jih. Ta zbirka ima naslov „Zvezde ugašajo ...“ Bogve zakaj tak naslov! Ali je Freuensfeld med tistimi zvezdami, ali so njegove pesmi tiste zvezde — jaz mislim, da ne bi tega pogodili niti tisti, ki so ta naslov priredili! No, besede so lepe, lepo se slišijo in tako je prav. Knjiga ima poljudno pisan uvod, ki pripoveduje o življenju in smrti Freuensfeldovi, na koncu navadno stvar o njegovih verzih in popolnoma na koncu svečan nagovor vsem zavednim Slovencem in učiteljem in učiteljicam še posebe, da naj se spominjajo njega,

ki je posvetil vse svoje moči mladini in prosveti svojega naroda

Pesmi pa so — ne oziraje se na to, kakšne da so — že urejene dobro. Ima cela knjiga nekakšno celoto, se pričanja z erotičnimi verzi, potem sledé pesmi o domovini, potem o materi in naposled balade in romance, ki nimajo v sebi nobene originalnosti in so tudi večjidel preveč razvlečene. V prvem ciklu je res zelo mnogo sentimentalnih pesmi, a prav malo takih, ki imajo v sebi tisto, kar gre človeku do srca in je pogoj prave lirične pesmi. Tuintam, redkokje zazveni lep stih, potem teče v verzih naprej kronika Freuensfeldovega življenja. — Menda je opravičena misel, da je pesnik zelo skrbno zapisal vsako svoje znatnejše čustvo, ki je bilo najbrž zelo žalostno ali zelo veselo, a je izgubilo na popirju pol žalosti ali veselja. Tako je bilo gotovo zelo lepo in toplo tisto čustvo, ki ga je imel o domovini, a na popirju je zgubilo dober del lepote in toplote:

Nad njivo v sinjem zraku
pleheče sokol sivi,
med žitom prepelico
ugledal je na njivi.

In ljubka prepelica
ne gre mu iz spomina ...
Zakaj pač vedno mislim
o tebi domovina? ...

Nekoliko več čustva je v pesmih o materi, za katerimi sledé potem že omenjene balade in romance

To bi povedal človek o teh verzih z umetniškega stališča, če bi imel v mislih in spominu pri tem pesmi nekaterih naših resničnih poetov. Če pa ne pomisli človek na to, so to pesmi, ki jih pač ne moremo povzdigovati visoko, pa jim tudi ne odrekati vse vrednosti. Zazveni tuintam verz, človek si domisli, da je bil Freuensfeld „še čisto mlad, ko je to pisal, da je z njim legla v grob velika nada.“

Naju so ločili za vseláj ...
Jablana pred našo hišo cvete,
pojeta si ptička dva na njej:
vejic nosi eden, drugi plete ...
Naju so ločili za vseláj ...

Pa ni bil za poeta ob smrti več tako mlad; dalo je srce, kar je imelo, ni moglo dati tistega, česar je pogrešalo in želelo vse svoje življenje.

P.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Letnik XV. V Ljubljani 1905 Str. 184. — Pod istim urednikom je izšel že 15. letnik te publikacije. Vsebina je večinoma zgodovinska, deloma tudi prirodopisna. Oglejmo si posamezne članke! —

Metelčica v šoli. Viktor Steska. (1 – 38). V slovenskem slovstvu je znana črkarska pravda. Da je pa ta abecedna vojska zašla tudi v šolo, in da so naposled šolske oblasti odločile ta boj, utegne biti marsikomu neznano. Tu pa nastopajo skoro vsi šolski nadzorniki na Kranjskem in nam izražajo svoje misli o metelčici in bohoričici. Njihova izjava je bila smrtna obsodba metelčici. — Dva slovenska jezuita ob koncu XVIII. veka. Dr. Fran Ilešič. (38 – 41). Pisatelj podaja življenjepisne podatke Maksimilijana Moravčarja in Ivana Moraka. — P. Gabriel Gruber. V. Steska. (41 – 46) Ta spis je mal spomenik ob stoletnici smrti moža, kateremu se ima Ljubljana mnogo zahvaliti. Nanj spominja Gruberjev kanal in Gruberjeva hiša (desni del Virantove hiše). Umrl je kot jezuitski general v Peterburgu leta 1805. — Valentin Mencinger, ljubljanski slikar (1702 – 1759). Viktor Steska. (49 – 77) Valentin Mencinger je najznamenitejši domači slikar. Rojen je bil na Bohinjski Bistrici in je umrl v Ljubljani. Njegovih slik, ki se nahajajo na Kranjskem, Štajerskem in Hrvaškem, omenja pisatelj okoli 200. — Ivan Tkalčič. Janko Barle. (77 – 84) Te vrste so posvečene neutrudnemu hrvaškemu zgodovinarju Tkalčiču, ki je izdal poleg mnogih drugih spisov še enajst zvezkov tičočih se zgodovine zagrebškega mesta od l. 1093. do 1526. — Pohlinova „Bibliotheca Carnioliae“ v rokopisu licejske knjižnice. Dr. Ivan Prijatelj (84 – 91). Ta spis izpopolnjuje podrobno študijo dr. Frana Ilešiča v „Zborniku“ Slov. Matice in obravnava o postanku rokopisa v ljubljanski licejski knjižnici. — Iz stiškega arhiva. Ivan Vrhovnik. (91 – 98). Pisatelj priobčuje dve slovenski prisegi iz l. 1760. in nekaj zanimivih drobcev iz davčnega zapisnika zatiškega iz l. 1751. — Preiskovanje vodâ za pitje in domačo porabo na Kranjskem. Dr. E. Kramar. (102 – 152). Na kmetiško-kemičnem preizkuševališču v Ljubljani ste je preizkusilo od l. 1898. dalje okoli 230 vodâ. V tem spisu je tabelarni izkaz o 194 preizkušenih vodah. Da pa postane izkaz bolj umljiv, nam razlaga pisatelj v uvodu nekatere pojme in pojasnjuje preizkuševalne metode. — Collegium Carolinum Nobilium v Ljubljani. V. Steska. (153 – 157). V Ljubljani so sezidali od l. 1708. — 1717. hišo, ki je bila namenjena za vzgojo duhovnikov pa tudi svetnih stanov. Hiša še stoji in je sedanje bogoslovno sementišče. Pričujoči spis pojasnjuje usodo tega zavoda do l. 1785. — Gašpar Švab. Ivan Vrhovnik. (157 – 162). — Slovenski knji-

ževni trg pred sto leti. Ivan Vrhovnik (162 – 168). „Temeljito slovstveno zgodovino slovensko bo mogoče spisati šele tedaj, ko bomo imeli dovolj monografij“, pravi dr. Glaser. Resnično. V ta namen sta oba navedena spisa dobrodošla. — Nelson v Ljubljani. V. Steska. (168 – 171). Povod temu spisu je bila stoletnica Nelsonove smrti (21. oktobra 1805). — Poleg teh spisov prinašajo „Mali zapiski“ mnogo zanimivih podrobnosti in poglavje „Slovstvo“ opozarja na spise o slovenskih pokrajinah. Naročnina 4 K. Udje „Muzejskega društva“ plačajo 6 K in dobivajo poleg Izvestij še „Mitteilungen des Musealvereins für Krain“.

Kalendár nájszvejsega szrca Jezusovoga na 1906. to návadno leto. III letni tecsáj. Na szvetlo dán od szombotelске cerkvene stam-parije. — Čeravno je žalostna osoda ogrskih Slovencev v somboteljski škofiji, vendar niso še popolnoma izgubljeni. Izpričuje nam to, da ima naša Mohorjeva družba med njimi okrog 230 članov, a tretje leto izhaja med njimi slovenski koledar, katerega urejuje župnik in dekan v Tišini dr. Frančišek Ivanóczy. Koledar, malo manjši od Mohorjevega, je dobro urejen, ima več nabožnih, poučnih in zabavnih spisov in lepe slike. Koledar na več mestih poudarja slovenski jezik, a o duhovnikih pravi: „Dühoven pastir, steri ne bi razmo jezika szvojih farnikov popolnoma, nikak ne more szpuniti szvojo duzsnot. Apostolje, kam stezs szo prisli predgat, gucsali szo lüdsztvi po njegovom jeziki i ne po szvojem... Najvekša neszpametnoszt, csi ne hüdo nakanenje, je zseleti, naj sze recs bozsá glaszi vu jeziki, steroga lüdsztvo ne razmi.“ Ko bi se le duhovne i posvetne oblasti na Ogrskem tega držale in pošiljala med razne nemažarske narode duhovnike in učitelje, katere bi narod razumel!

Koledar ima na prvi strani prav lepo barvano sliko: „Szpravna daritev Jezusova“, potem sledi koledarski del. V zabavno-poučnem delu je na prvem mestu pesemca „Prošnja“, v katerej prosi pesnik od božjega srca več duhovnikov, potem je dober članek o pobožnosti k Jezusovem srcu, na tretjem mestu je pa opisan župnik Štefan Hantó, „steri szo sze batrivno vojüvali za vöro, za jezik in drüge pravice nasega szlovenszkoga naroda.“ Zabavno poučni povesti sta: „Brezov Ivan“ in pa „Ka szprávla na nikoj Szlovenca“. Opisani so še štirje slovenski duhovniki, med katerimi je posebno pohvalno, kar se omenja o Štefanu Vernu: „Bili szo tüdi jako dober szlovenec, zato kde i kda je mogocse bilo, naj raj szo szlovenszki gucsali i csi szo med pravo szlo-

venszko društvo prisli, te je njihova dobra vola i njihova vezela recs ne konca mela". Naj bi taki duhovniki med ogrskimi Slovenci ne izumrli! Prav dober in poučen je gospodarski članek: „Od szadovenoga drevja“, katerega pojasnujejo dobre slike. Vsakoga bode zanimal tudi spis: „Spomenki preminocsih csaszov iz tisinszke fare“, v katerem je opisana zgodovina te največje slovenske fare med ogrskimi Slovenci. Protestantovsko gibanje se je zaneslo tudi med ogrske Slovence, kateri so do malega vsi prešli na novo vero, tako da je bilo l. 1698. v tišinski župniji med 1492 odraslimi samo 255 katoličanov, danes je pa samo le še ena šestina prebivavcev luteranov. Za tem spisom sledi več manjših člankov in za bavnih dogodbic, opisane je tudi „japonszka-ruszoszka bojna“ in važnejši dogodki preteklega leta. Naj bi se ta slovenski koledar, kateri velja samo 60 vin., dobro razširil med ogrskimi Slovenci, a naj bi se tudi naši domoljubi spomnili svojih napol pogubljenih bratov in našli pot, kako bi se knjige „Družbe sv. Mohorja“ in pa ljudski časopisi bolj med njimi razširili, ker bode edino to rešilo gotovega pogina ogrske Slovence, ki so na prvem udarcu silovitega mažarskega življa.

Janko Barlè.

HRVAŠKA.

Fra Grga Martić: **Zapamćenja** (1829 do 1878.) Po kazivanju autorovom zabilježio Janko Koharić. Za tisak priredio Ferdo Šišić. 80. Str. 119. Cena 1 K 40 vinarjev. — Dne 30. avgusta 1905 je umrl v frančiškanskem samostanu Kreševu sivolasi pesnik, hrvaški Homer fra Grga Martić. Rojen je bil 5. februarja 1822 v Posušju v Hercegovini in je celo svoje

življenje deloval na književnem, verskem in prosvetnem polju svoje ožje domovine. Oglasil se je že v Gajevi „Danici“ s pesniškim imenom Ljubomir Hercegovac, sodeloval je pri raznih listih, a pesniško slavo so mu najbolj utrdili njegovi „Osvetnici“, v katerih je z živimi barvami opisal mučeniško trpljenje in boje siromašne raje v Bosni in Hercegovini

KOROŠICA.

od leta 1832. pa do okupacije. Kot pesnik se je vzpel najvišje v prvih dveh delih: „Obrenov“ in „Luka Vukalović“, drugi deli so slabši. V svojih pesnitvah se je dobro okoristil z narodnimi pesmami, katere je poznal kot nobeden drugi; on je izpopolnil in

oplemenil narodno pesem, in dobro je rekel o njem Vatroslav Jagić, da bi bil Martić, tudi ko bi bil ubog slepec, vendar prvak med narodnimi pevci, a kot naobražen in učen mož je umel združiti svojstva narodne poezije z vsemi vrlinami umetnika-pesnika.

Martić je v svojem življenju marsikaj preživel, a njegovo besedo in njegove nasvete so vpoštevali tudi razni turški vezirji in paše, s katerimi je bil kot sarajevski župnik dobro znan. Srečna je bila misel, da se razni njegovi spomini in dogodki zberó, kar je storil leta 1901. v avgustu mladi profesor, sedaj že pokojni Janko Koharić. Bilo je sicer že malo kasno, ker se je sivolasi in slabotni pesnik že težko spominjal raznih poedinosti in je steno-

v Plaškem na Hrvaškem, ki se je zval poprej nego se je poturčil, Mihael Latas. Njegov oče je bil stotnik v Granici, a ker je zmanjkalo denarja v blagajni, so ga odpravili. Sin kadet je srečal v Zadru trgovca iz Banjeluke, ki ga je vzel seboj in poturčil. Kesneje je odšel v Carigrad v vojaško šolo in se kot vojak vzel do najvišjih vojaških časti. Omer paša je bil strog in krvoloč, ali vendar ni mogel v deželi napraviti miru. Zelo je preganjal literata fra Frančiška Jukića, ki je bil zelo zaslužen za hrvaško stvar v Bosni (izdajal je časopis „Bosanski prijatelj“, napisal: „Zemljopis i poviestnicu Bosne“ itd.), a bil bi ga gotovo tudi ubil, da ni bil po posredovanju avstrijskega konzula izpuščen iz carigradske ječe, ali

IZ STRAŠNIH DNI V MOSKVI: RAZDEJANJE NA ULICI.

grafu večkrat brez pravega hronološkega reda pripovedoval svoje spomine. Pa vendar so Martićeva „zapamčenja“ zelo zanimiva in dragocena. Vsak čitatelj bode iz njih povzel jasno in natančno sliko bosenskih in hercegovskih razmer od početka preteklega stoletja pa do okupacije. V teh deželah je že davno pred okupacijo vse vrelo, nezadovoljni so bili ne samo kristjani, nego tudi domači mohamedanci, ki so se često spoprijeli z redno turško vojsko, tako da celo cesarski vezirji, od katerih so bili nekateri prav umni in naobraženi možje, niso vedeli, kako bi napravili red v deželah. V tej zmešnjavi in v vednih bojih so vsi trpeli, največ seveda kristjani. Med vezirji je najbolj zanimiv Omer paša (od leta 1850 - 1852), rojen

se ni smel več vrniti v Bosno. Prav zanimive stvari nam pripoveduje Martić tudi o Osman paši (1860—1869), ki ga je zelo spoštoval in cenil, dasi so mu ga drugi očrnil. Marsikaj izvemo tudi iz časa bosenske okupacije, za katero si je pridobil Martić velikih zaslug, posebno pa to, da se je Bosna in Hercegovina na berolinskem kongresu izročila v upravo avstrijski monarhiji in da se ni Bosna pridružila Srbiji, in Hercegovina Črni gori, kar so hoteli nekateri na berolinskem kongresu.

„Zapamčenja“ se beró prav prijetno; iz njih nam govori Martić, kakor je bil, iz vsake vrstice se nam kaže njegova simpatična slika. Njegov govor je originalen, jednat, tuptam celo šegav in kratkočasen. Niso to memoari

kakega odličnega svetovnega državnika, ali vendar nam pričajo o izredni nadarjenosti preprostega frančiškana in o njegovem plemenitem stremljenju, da pomaga svojim zatiranim krščanskim bratom in narodni stvari. Največ nam pripoveduje o političnem razvoju Bosne in Hercegovine pred okupacijo; za književno zgodovino je pa zanimivo, kar izvemo o fra Jakiću in pa o škofu in književniku Marijanu Šunjiću. Ravno tako smo izvedeli prvič o njegovem večjem književnem delu, o „Osmanidi“, v

kateri je opisal vrline in napake Osmana-paše, in o kateri pravi sam, da je bila najbolje delo med njegovimi pesmami. „Osmanido“ je skrnil v žitnici v žito, a ko se je vrnil iz Carigrada, so mu rokopis snedle miši.

„Zapamčenja“ je razdelil prof. Šišić v poglavja, porazvrstil jih po kronološkem redu in dodal razne letnice. S tem je mnogo pomogel, da se bodo ti Martičevi memoari čitali lažje in z večjo koristjo.

Janko Barlè.

NAŠE SLIKE.

Reliefi s cerkve sv. Štefana v Budimpešti (str. 88-89). Cerkev sv. Štefana, ki je bila posvečena meseca novembra prošlega leta, je zdaj najmonumentalnejša stavba v Budimpešti. L. 1851. so jo začeli zidati po načrtih arhitekta Hildeja. Šestnajst let pozneje se je pa podrla kupola. Sedanja stavba je delo arhitekta Ybla. Cerkev je zidana v slogu italijanske renesance in je dolga 91.75 m. Posebno krasni so reliefi Mayerjevi, ki predstavljajo prizore iz življenja sv. Štefana, prvega ogrskega kralja.

Spomenik cesarice Elizabete v Pulju je bil lani odkrit v prisotnosti cesarjevi. Blagoslovil ga je škof Flapp. Zada se vidi stara rimska arena, ki daje prav dobro ozadje spomeniku, stoječemu v drevoredu Marije Valerije. Cesarica gleda s secesionističnega podstava resno vun na morje. Spomenik je izdelal Alfonz Canciani.

Več slik iz Rusije nam kliče v spomin strašne dogodke prešlih mesecev. Že eno celo leto divja v Rusiji notranji boj, ki se vname zdaj bolj na tem, zdaj na drugem kraju. Ljubljanka (str. 126.) je velik trg v Moskvi, kjer je nova tržnica. Ob velikih nemirih so morali tržnico zapreti. Proti nezadovoljnemu ljudstvu je nastopila vojaška oblast z vso silo. Prišlo je do krvavih bojov, v katerih so streljali celo s topovi (pr. str. 121). Helsingfors (str. 125.) je glavno mesto Finske, ki vživa neko posebno upravo v ruski državi. Ker je hotela vlada vzeti Fincem, ki niso slovanskega, ampak skandinavskega rodu, njihove svoboščine, je prišlo do velikih uporov. Knez Trubeckoj (str. 127.) je bil rektor moskovskega vseuč

lišča ter se je ob nemirih postavil na stran dijakov in reformne stranke. Car ga je poklical v Peterburg, in tam ga je pri neki seji državnega sveta baje vsled razburjenja zadela kap, da je takoj umrl. Sedanji ruski učni minister je grof I. I. Tolstoj (str. 127). Petrov (str. 127) je pa voditelj krščanske demokracije v Rusiji. V Peterburgu živi kot profesor bogoslovja in si je s svojimi spisi in govori pridobil velik ugled ne le med delavskimi stanovci, za katere dela v prvi vrsti, ampak tudi med ruskim izobraženstvom.

Felahinja (str. 105.) je kmečka deklica v Egiptu.

Novi predsednik francoske republike, Armand Fallières (str. 128), je bil rojen l. 1841. v majhnem trgu v Gascogni, v Mézinu. Ded mu je bil kovač, oče sodni pisar. Armand Fallières je postal odvetnik in je zgodaj nastopil v politiki. Bil je republikanec in se je kot poslanec udeležil velike parlamentarne bitke, ki se je končala l. 1879. s padcem Mac Mahona in s končno zmago republikanske vlade. Od l. 1882. do 1892. je bil Fallières sedemkrat minister, l. 1899 je postal predsednik državnega sveta za Loubetom, kateremu sledi zdaj tudi kot predsednik ljudovlade. Fallières je dober govornik, sicer pa, kakor pravijo, „komoden“ mož. Francozi ne ljubijo živahnih in energičnih predsednikov ljudovlade, kajti po republikanskih nazorih ima predsednik edino le to nalogo, da podpisuje, kar parlament sklene, in da državo „reprezentira“. Ali bo Fallières to znal? Mož je obilne postave, širokih pleč, debele glave in ljubi lovsko zabavo. Poleg tega ima varčno ženo.

Grand hotel „Union“ je zdaj najelegantnejša stavba v Ljubljani, že davno zaželeno zbirališče vseh krogov. Svojemu imenu primerno je na-

stalo to podjetje iz moči združne ideje. S tem se je pokazalo, da so tudi Slovenci zmožni z združenimi močmi po zgledu modernih naprednih narodov kaj storiti, ako – hočejo. Načelnik stavbinski družbi „Union“ je g. primarij dr. Vinko Gregorič, in le želeči je, da se v tem društvu zbira čimdalje več slovenskega podjetnega kapitala, kajti polje za delo je obširno in čas ugoden, da nas ne prehiti tujec.

Stritarjeva sedemdesetletnica.

Za slovensko slovstveno zgodovino pomeni Stritarjev nastop novo dôbo, in zato se bo po pravici naše izobraženstvo oziralo te dni na rojaka v tujini, ki bo praznoval svojo sedemdesetletnico. Rojak v tujini – to nam je Stritar v resnici. Kakor živi ločen od domovine, tako je tudi njegov duh iskal vedrila in hrane daleč od doma na polju zapadne moderne omike, in samo to je krivo, da ni Stritar danes bolj vpošteván, da ne sega tako v življenje, kakor bi mogel, če bi bil s sijajnim svojim talentom ostal bliže duhu slovanskemu.

Stritar je ocenjal, a njega še ni nihče dodobra ocenil. Posamezne črte njegove mnogostranske literarne delavnosti so že analizirali, iskali so jim izvora ter jih merili z ozirom na krščanstvo ali na druga svetovna naziranja, zlasti na novodobno nemško modroslovje. To je gotovo prava pot, da se spozna Stritar, ker je vsrkal vse ideje moderne zapadne kulture, in kar nam podaje, je odsvit in odmev tega, česar se je učil pri velikih mojstrih, da nam njih duha in misli poda v izborni, umetniško oglašeni obliki.

Razne elemente je sprejel Stritar, le enega ni mogel naturalizma. Ves estetski čut se mu je upiral proti sirovosti oblike in tendence, ki je zavladala pri naturalistih. Stritar je sicer v teoriji zagovarjal načelo, da je umetnost sa na sebi namen, a tudi on je dovolj jasno pokazal neveljavnost tega načela, ko govori mladini z vzvišenega stališča:

Pisatelj stare, nove „struje“, –
če nas pretresa, povzdiguje,
tolaži, blaži nas – veljaj!

V boju proti naturalizmu je našel zopet resnico: „Naturalizem tlači, potiska, znižuje; človek potrebuje in išče tolažbe,boljšanja, povzdige. Človek hoče svojo nedeljo, in ne dá si je vzeti. Umotvor bodi še tako sijajen, brez etičnega jedra ne velja, in končni učinek njegov bodi harmonija. Pravi umetnik vidi in nam kaže vse „sub specie aeternitatis.“ (VII. 194.)

Tu se s Stritarjem zopet srečujemo na isti poti – na katero smo prišli od tako različnih strani!

Nismo se pa namenili, da bi danes razmotrivali o tem. Ob sedemdesetletnici velikega pisatelja se mu moramo zahvaliti za to, v čemer je njegova poglavitna zasluga za slovensko slovstvo: Stritar je ogladil in izčistil obliko literarni slovenščini. On sam

je prvi podal zgled oglašnega, elegantnega sloga, ki ga je za njim le malokateri dosegel. V pesništvu je dal slovenščini neko konvencionalno obliko, ki je postala največjega pomena za razvoj naše literature. Poznejši pesniki so pisali bolj rafinirano in globlje segli v človeško dušo, našli so muzikalni ton poezije, ki ga Stritar še nima. A on je postavil načela, ki so se jih morali držati potomci, kajti ob svojem času ni bil Stritar samo učitelj, ampak tudi vladar v leposlovju. Okoli njega je bila takrat zbrana vsa mlada slovenska literatura, in ustanovitev „Dunajskega Zvona“ je bilo literarno dejanje prve vrste, kakršno je mogel izpeljati samo mož velike odločnosti in samozavestnega znanja.

To je, kar priznava danes Stritarju ob njegovi sedemdesetletnici vsakdo, in sotrudniki „Dom in Sveta“, ki iščejo povsod to, kar je najboljšje, in ki si štejejo v čast, da zvesti svojim načelom ne prezró nobene istinite zasluge, izrekajo svoje čestitke možu, ki je tudi nam bil v marsičem učitelj in zgled. Življenje je borenje, in tudi Stritar je izpustil marsikatero ostro pušico, preden je sedel pod lipo, da deli mladini zlata jabolka. Misli živé in se krešejo in le iz boja nastajajo velika dela. Stritar sam je izkresal obilo isker, ki so se razvnele z gorkim plamenom v naši literaturi. Možu, ki je prvi podal Slovincem zgled literarne kritike in vseobsežnega slovstvenega dela, bodi jasen in prijeten življenja večer! Na mnoga leta!

Dr. Evgen Lampe.

Slovenska drama.

Dne 21. novembra se je igrala F. pl. Schönthanova „Mala Dorrit“, veseloigra, dramatizirana po Dickensovem romanu istega imena. — Takih veseloiger naj nam poda slov. dramatično društvo še več. Tu ni onih sirovih šal, kot v „Detektivu“ itd., to je res veseloigra, ki blaži in vzgaja. Komaj tri mesece je minulo, odkar je doživela „Mala Dorrit“ svojo premiero na dunajskem dvornem gledališču, in hipoma se je udomačila po vseh manjših in provincialnih gledališčih. Vsebina je kratko ta:

William Dorrit je že 18 let radi dolgov v jetnišnici Marshalsea. Clennamu se zdi čudno, da je cela rodbina že 18 let zaprta, ko vendar ve, da mora oni, ki je posodil Dorritu nekoč denar, plačevati zanj in za celo rodbino. Preišče celo zadevo in končno pride do zaključka, da je Dorrit bogat dedič. Oprosti ga ječe in sedaj „igra Dorrit gospoda“ v vsej svoji naivnosti. Clennam se poroči z Anny Dorrit, ki jo imenuje vse „malo Dorrit“. — Med to glavno dejanje je pomešano še vse polno epizod, ki osvetljujejo posamezne značaje. Tendencia igre ni vsiljiva: vse se izve in resnica pride na dan; kot drugo jedro bi se dala izluščiti misel: V sreči ne bodi ošaben.

Tehnično je igra na vrhuncu zmerne moderne. Saj pozna Schönthan zadnji kotiček gledališkega odra

kot star praktik; seveda niso vsi mostovi, s katerimi izkuša premestiti razne prepade, enako trdni in močni, a vendar ne kriče in ne iščejo nikdar efektov. Igrali se pa vendar pozna, da je dramatizacija, in kdor je čital roman in videl potem igro, ta občuti veliki razloček med obema literarnima deloma, in le fino in elegantno delo Schönthana nas potolaži. Jetnišnica mu daje priliko, da nam oriše najrazličnejše tipe karakteristično in mojstrsko; Burnich nam posebno ugaja kot zviti in premeten nasprotnik Dorrita. Baron Sparkler nastopa v igri popolnoma po nepotrebnem in je nekako mašilo. Mala Dorrit je značaj naivne, a vseskozi poštene deklice, ki jo je igrala g. Kreisova res umetniško. Stari Dorrit, g. Lier, bi bil lahko boljši „oče“, no, pa saj to niso njegove vloge...

„Malo Dorrit“ so ponavljali 23. nov. in 10. dec.

Od popoldanskih predstav naj omenimo 25. nov. Govekarjevega „Desetega brata“, 8. dec. Govekarjeve „Legionarje“, 26. decem. Finžgarjevega „Divjega Lovca“, in 21. febr. „Martina Krpana“.

16. dec. zvečer je bila premiera „Carjevega kurirja“, velikega opremnega igrokaza, ki ga je po Jules Vernovem romanu priredil R. Elcho. Igra je „Ausstattungsstück“, ki bi sijajno uspel v Olimpiji, v dunajskih Benetkah. Pri nas je oder premajhen, štedi se z denarjem, komparzerije nimamo in tudi kulise. Igra pa je spisana le za sijajen efekt. Stem smo izrekli tudi svoje mnenje glede opremljenih igrokazov v bodočnosti. Bolje nič, kot slabo. Igra sama na sebi ima krasno misel, ko nam riše Mihaela Strogova, ki se žrtvuje za svojega carja, toda med to glavno dejanje je pomešanih veliko veliko mučnih efektov. V tej igri nam je posebno ugajal g. Vedral (Strogov), ki je v kratkem času dobro napredoval in igral temperamentno in zamišljeno. „Carjev kurir“ se je ponavljal na novega leta dan popoldne.

2. decembra se je uprizoril „Sveta vladar v škripcih“. Prva letošnja slovanska noviteta je bila srbska („Knez Semberije“), druga je bila češka: „Sveta pan v županu“, kar bi se reklo doslovno „Sveta gospod v spalni suknji“. A niti srbska niti češka noviteta ni napravila pri nas resnično globokega vtiska; niti ena niti druga ni dosegla istinitega uspeha. Emanuel Rozděl je bil gotovo eden najduhovitejših čeških dramatikov, toda na tej veseloigri se pozna preodkrito francoski vpliv, in češkega ni na njej prav ničesar. Tehnika veseloigre je stara, nekako geometrično pravilna; glasno izražanje misli in čutov oseb vpričo vse družbe, govorenje „v stran“, monologi in tudi intriga sama je znak šole, ki se je že preživela. Da se reši igra take kvalitete dandanes, ko se zahteva na odru predvsem verjetnosti ali vsaj možnosti, ko poznamo Sardouovo tehniko, za to je treba izbornih interpretov. In teh, žal, naša drama nima. Gosp. Lier je prav dober komik in tudi nekateri seriozni značaji se mu posrečijo docela; toda za Napoleona mu manjka preveč zunanjih in notranjih

sredstev. Igral je zaljubljenega, v zakonskih in rodbinskih škripcih zdihujočega Napoleona z veliko igralsko rutino, a značilno napoleonskega nismo zasledili na njem ničesar. To je bil šablonski „Pantoffelheld“, ki uhaja z veliko nerodnostjo preko zakonskih ojníc, in kakršnih smo iz najnovejših francoskih in nemških burk sili že do grla. Tudi njegova maska ni bila baš vzorna! Napoleonovega v ljubezni srečnega tekmeca grofa Flahaulta je igral g. Dobrovolný z lepim okusom in zadovoljivo eleganco, toda brez verve in brez mladeniškega ognja, ki je predpogoj ljubimca. G. Dobrovolný je igravec, ki nikdar ne pretirava in ki si ne dovoljuje nikakih brezokusnosti, toda vloga Ludovika Bonaparta bi bila zanj primernejša, zato je bil njegov Flahault prestar

Avgusta Cerar-Danilova.

K dvajsetletnici njenega delovanja na slovenskem odru.

in premiren. Vobče se je igralo brez zadostne uglajenosti; dialogi so se govorili prepočasno in nedostajalo je živahnega tempa. In še nekaj: govorilo se je včasih s strašnim naglasom. Ubogi naš jezik! Mesto napredka nazadovanje. Igra je — propala. O tem dejstvu se nam vsiljuje vprašanje, ali res nima „Dramatično društvo“ v svoji sredini moča, ki bi lahko vse to, kar smo napovedali, že vedel naprej?...

28. nov., na dan delavskega praznika, so uprizorili Langmannovega „Jerneja Turazerja“. Lepše predstave v celi sezoni nismo doživeli, kot je bila ta. Igravci so vsi do zadnjega igrali krasno, na čelu jim g. Dragutinović (Turazer) in g. Verovšek (Dolfe).

FINSKO GLAVNO MESTO HELSINGFORS.

S tem so pokazali, da znajo ceniti delavstvo, pa saj tudi igra sama zasluži, da se res igra. Jernej Turazer je vodja štrajka in s svojimi sobraty trpi glad. A barvarski mojster Klepel, star don Juan, ga v tej bedi po hudem boju z denarjem podkupi, da pričuje proti svoji sodelavki Mariji Zarnikovi. Toda kazen božja ga zadene: umrjeta mu oba otroka: in on se sam izroči sodišču. Misel igre je jako markantno izražena, Vsaka krivica zahteva kazen. V tej drami je narisal pisatelj vso delavsko bedo, vse gorje, ki tlači delavskega trpina. Nekako temno je v celi igri, gledavec čuti sam, kako trpi proletarec, vidi pred seboj žive stroje, ki so se slednjič vendarle uprli krivici, ki se jim je godila; a zopet vidi, kako po krivdi enega samega propade pravična stvar. Med to temno in žalostno dejanje delavskega stanu je pomešana rodbinska beda in domače gorje, tudi v najožjem krogu rodbinskih vezi se nam kaže tema: ženska je tista moč, ki dovede Turazerja do nesrečnega koraka, ki je njemu in njegovim sobratom propast. Ne pomaga jim potem nič vse jadikovanje, ves jok; storjena krivica zahteva maščevanje. In ne samo oni so tu nesrečni, ki so se sami udeleževali borb za življenje, ki so se sami pehali za skorjico kruha, a še drobtinice niso dobili, tudi nedolžni otročiči trpé in njihova beda še bolj otemnjuje to sliko. Nedolžni otroci se pokoré, in ne vedó zakaj. Gledavec si nekako oddahne, ko čuje malega Jernejčka, ki leži bolan in govori otročje naivno o veverici in o svojih igračah. A takoj nato se začuje tenak glas: „Oče, kruha, kruha!“ Ironija zveni iz prizora, ko zapeljuje Klepel Turazerja h krivici, kazoč mu na svojega otroka. Turazer se je pregrešil nad svojim otrokom, a bil je tudi z otrokom kaznovan.

Jernej Turazer je živo zajet iz življenja. Langmann je Hauptmannov učenec in s to igro je pokazal realistično, kaj je socialna moč. Langmann je postavil s Turazerjem spomenik novodobnemu delavstvu in njegovi bedi.

12. decembra se je ob 150. rojstnem dnevu Linhartovem igrala njegova „Županova Micika“. Ker govorimo na drugem mestu o tej igri, povemo tukaj le, da bi se nam bolj prikupila Linhartova izvirna igra, kot pa modernizirana in popravljena. K tej slavnostni predstavi je spisal g. Govekar predin poigro; popolnoma šablonsko nastopajo v nji Zois, Vodnik in Linhart. Kakor so pa šablonske osebe, takšna je tudi pred- in poigra. Precejšnja rutina in lahek efekt, vsebine malo. „Županovo Miciko“ so ponavljali 7. februarja popoldne.

21. februarja se je igrala Tolstega „Moč teme“. Igra nam je znana že izza lanske sezone. Letos so uprizorili tudi prvo sliko v 4. dejanju, ki so jo lani izpustili. To igro si je izbrala gospa Avgusta Cerar-Danilova kot častni večer za 20letnico svojega delovanja pri slovenski Taliji. Sliko te odlične naše igravke prinašamo v listu

Ga. Danilova je nastopila prvič 24. jan. 1886. kot gospodična Gusti Gostičeva v starem gledišču v vlogi Ane v „Požigalčevi hčeri“. Prvotno je bila naivka in sentimentalka, a kakor vsak slovenski igravec, ki mora biti nekak „univerzalni ženij“, je morala ona že kot mlado dekle nastopiti v damskih karakternih vlogah. V teku časa se je pa razvila in danes je najboljša Ksantipa in seriozni karakter slovenske drame. Od humoristike do tragične junakinje, vso to trnjevo pot je prehodila vztrajno in neutrudno, zato se ji je izkazalo slovensko občinstvo tudi hvaležno in ji poklonilo nebroj šopkov in daril. Da igravec, ki igra vsako leto štirideset vlog, ne more biti povsod dober, je jasno. A kjer je bila ga. Danilova v svojem elementu, tam je pokazala vso silo svojega talenta. Njene najboljše vloge so: Helena Alving („So že zopet tu“), Katja („Trhli dom“), Elizabeta („Marija Stuart“), Janeta („Rdeči talar“) in Anisja („Moč teme“) Slovensko gledišče je lahko ponosno nanjo, kajti dvajset let biti „slovenski igravec“, to govori več kot cele knjige.

Adolf Robida.

LJUBJANKA V MOSKVI.

Slovenska opera.

16. novembra je bila premiera Verdijeve „Aide“, ki jo je uglasbil slavniti Italijan ob otvoritvi sueškega prekopa. Opera se odlikuje po melodioznosti, po krasni instrumentaciji in efektnosti. „Aido“ so ponavljali 16. in 28. novembra; takrat je gostoval v vlogi Radameta g. Camarotta, znan že iz „Svetega Frančiška“ „Glasbene Matice“. Njegov glas je krasno šolan, visoki c je zapel z lahkoto in se sploh odlikuje v višjih legah. Burne ovacije so pričale, da ve ceniti občinstvo tega krasnega tenorista, ki je tudi 30. novembra pel Manrica v Verdijevem „Trubadurju“.

24. in 25. novembra se je ponavljala Čajkovskega „Pikova dama“; žalibog ti predstavi nista bili na vrhuncu premiere in reprize.

8., 10. 16. decembra se je pel Rossinijev „Brivec seviljski“. Joachimo Rossini je bil rojen 29. februarja 1792 in je bil že kot 14leten deček dirigent „Academie dei concordi“. Vse njegove opere, izvemši „Brivca“ in „Tella“, so tako tipične in konvencionalne — krog 30 jih je —, da so skoro druga enaka drugi. „Brivec seviljski“ je opera buffa, enotno delo, ki ne kaže nikjer pomanjkljivosti in nekonsekvence. Trinajst dni je pisal Rossini celo opero, ki je polna naivnosti in pomešana z obilnim realizmom. Instrumentacija je krasna, delo ritmično, modulatorično in harmonično izborno izvedeno, polno življenja in čuvstva. Opera je sicer že stara, saj je bila zložena l. 1816. a še dandanes je ena najboljših komičnih oper. Žal da je libretto zastarel in slab. Če bi družega ne bilo v nji, kot krasna serenada v 1. dejanju, bi ta opera zaslužila svetovno slavo. Peli so prav dobro.

16. jan. so peli tretjič „Zvonove korneviljske“, melodiozno opero Francoza Roberta Planquette. Ta opera je tako melodiozna in lahka, da vpliva kakor Millöcker ali Strauss, vendar je umetniško zaokrožena. Motiv „Zvonov korneviljskih“ je slavnoznan. V operi mora biti Gaspard ne le krasen

I. Betetto,
basist slovenske opere.

pevec, ampak še bolj dramatiški umetnik. G. Lier je res umetniško izršil to vlogo. G. Kočevarjevi bi svetovali manj koketnosti, — v pevskem oziru naše priznanje; žalibog, opera ni dosegla tistega uspeha kot bi ga zaslužila. Najbrže je za ljubljansko občinstvo dejanje preresno.

Tembolj pa je vlekel Ivan Straussov „Cigan baron“. Ta melodiozna opereta, polna valčkov in melodij, je napolnila 14., 18., 26. in 30. decembra do zadnjega prostorčka gledišča. Okus občinstva....

Dne 19. januarja se je pel Weberjev „Čarostrelec“. O operi izpregovorimo prihodnjič več, za danes naj omenimo pohvalno le g. Betetta, ki je pel „Gašperja“, to najtežjo partijo cele opere, tako krasno, da bi tega nikdar ne prisodili 20letnemu mladeniču. Njegov mladostni glas sicer ni še posebno šolan, a smelo trdimo, da slovenska opera še ni imela basista, ki bi imel tako močan, tako obsežen, tako čist in simpatičen glas kakor g. Betetto. Dobil je ta večer tudi venec, šopke in druga darila, saj je Slovenec, in naša najsrčnejša želja je, da ostane g. Betetto pri slovenskem odru in da si „Dramatično društvo“ ohrani tako nadebudnega umetnika. — d — d —

☺

Bossijeva „Visoka pesem“. „Glasb. Matica“ je prošli mesec priredila sijajen koncert. Peli so Bossijevo „Visoko pesem“, ki je zložena na besede sveto-

Grof I. I. Tolstoj,
ruski učni minister.

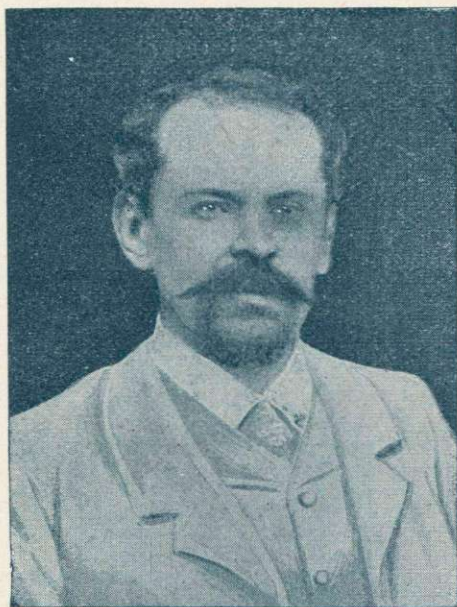
pisemske knjige. Kantata „Visoka pesem“ je v kontrapunktičnem oziru velikansko, moderno delo, ki pri- naša z vsakim trenutkom nove harmonije v izvirnih postopih, polnih alteriranih glasov. A. Bossi je izvolil dva motiva, krščanski in hebrejski motiv, in ta dva obdeluje mojstrsko. Vztrajno oklepanje motivov daje kantati značaj enovitosti. Instrumentalni skrivnostni uvod se istotako mnogolično ponavlja in zlasti vpo- rablja v žalobnih motivih. Solista imata jako lepe uloge; nedosegljivo je izraženo hrepenenje neveste po ženinu v II. delu. Krasen je recitativ ženina za- četkom III. dela. Zbori so večinoma fugirani in igrajo v kantati veliko vlogo, in ker je jedro „Glasbene Matice“ v zborih, je bila kantata zanjo kot nalašč. Nevesto je pela gospa Kury s polnim, mehkim, simpatičnim glasom, ženina pa baritonist slovenske

opere g. Ourednik. Posebno se je odlikoval vrli zbor „Glasbene Matice“ pod vodstvom g. Hubada. Zbori „Visoke pesmi“ so bili najtežji, kar jih je doslej proizvajala „Glasbena Matica“.

G. S. Petrov,
vodja krščansko-demokratske zveze v Rusiji.

Novi slovenski strokovni listi. Z novim letom je začel izhajati „Slovenski obrtnik“, glasilo „Deželne zveze kranjskih obrtnih zadrug“ (cena za celo leto 6 K). Delavci so začeli izdajati svoj list „Naša moč“ (cena na leto 3 K). Oba lista jako dobro zastopata stanovske interese obrtnika in delavca. V

Knez Trubeckoj.
bivši rektor moskovskega vseučilišča,

listku „Naše moči“ izhajajo prevodi iz poezij Ade Negri. Dr. Krek je izbral najlepše in jih podaje v lepem, krepkem prevodu.

Razstavljene slike. Od rajnega Al. Šubica so bili prošli teden razstavljeni trije ženski portreti,

A. Fallières,

novi francoski ministrski predsednik.

polni zdravega, krepkega realizma. G. P. Žmitek je razstavil moderno izdelan portret dr. H. Kartina, jako živ in delikaten, a precej nervozno izdelan.

Hilscherjeva stoletnica, Dne 22. januarja je preteklo sto let po rojstvu Jos. Emanuela Hilscherja. Bil je narednik pri vojaki v Ljubljani in je znan kot pesnik in prevajavec Byrona na nemški jezik.

Ruski slikar A. S. Borisov.

Posebno pozornost je zbudil to zimo v Pragi, v Monakovem in na Dunaju genialni ruski slikar Aleksander Borisov s prav posebno razstavo. V največjem mrazu in trudu je prepotoval severne pokrajine, in sam pravi v svojem poročilu na Rusko zemljepisno društvo, da je nekatere skice risal pri 23 stopinjah mraza, tri do štiri celo pri 30 stopinjah R. Seveda je moral risati z debelo rokavico na roki z vso silo. Aleksander Sergejevič Borisov je bil rojen l. 1866. kot sin preprostega kmeta daleč na severu v vologdovski guberniji. Minister Witte ga je priporočil carju, in ta mu je dal sredstev, da je potoval na Novo Zemljo, kamor le redkokdaj stopi noga tujca, kamoli umetnika. Njegove slike so krasne in umetniške. Razstavil je 227 studij in slik, ki naredé mogočen vtisk. Že etnografski značaj teh podob ima velik pomen, a Borisov je hotel ustvariti dela, ki bodo tudi umetniško največje veljave. To se mu je posrečilo, in njegova razstava je zbudila povsod opravičeno priznanje.

V RESTAVRACIJI HOTELA „UNION“ V LJUBLJANI.

STRUNE IN STRELE.

Kritikom se včasih kaj ponesreči, ako hočejo biti preveč previdni. Izšla je nedavno knjiga, o kateri gospodje kritiki niso vedeli dolgo časa kaj reči. Ker ni izšla izmed njih samih, niso imeli vzroka je hvaliti. Založnik jim ni doposlal naročene ocene, ampak je imel o gospodih kritikih tako visoke misli, da je pričakoval od njih lastne ocene. Gospodje kritiki so zato hladnokrvno odložili knjigo in rekli: „Oceno priobčimo prihodnjič.“

Potekel je mesec. Gospodje kritiki so mislili, da so s tem knjigo spravili iz sveta. Čez en mesec so se pa spomnili, da vendar kaže o knjigi kaj izpregovoriti, kajti njihov molk bi slednjič škodoval le njim samim in njih literarnemu ugledu. Spoznali so v svoje začudenje, da so na svetu stvari, ki ne rabijo njihove reklame. Rekli so torej: „Moramo vendar prinesiti oceno.“

A kaj se je zgodilo? Tisoč petsto medvedov! Tačas je občinstvo pokupilo že vso zalogo — in gospodje kritiki niso imeli več kaj kritizirati...

* * *

Anton Aškerc piše v „Slovanu“ o evangeliju: „Zmerom in zmerom se sklicevati na evangelj, je naivno! Med dōbo, v kateri je nastal evangelj in pa med današnjim časom leži 2000 let kulturnega razvoja. Kar je bilo še dobro za primitivne razmere barskega orienta, to ne more več biti mero-dajno za nas, ki živimo pod drugačnim podnebjem, ki smo drugačne rase“ itd.

Začudili smo se, ko smo čitali, da je Aškerc zapisal tako misel ob svoji petdesetletnici, h kateri mu seveda čestitamo tudi

mi. Čas hiti in misli se izpreminjajo, so pa načela, ki ostanejo večna, vkljub vsakemu vremenu. Aškerc nam opeva svobodno misel po svoji fačoni kot vekoviti princip, ki se mu mora klanjati vse brez pogoja, od starih Egipčanov do sedanjih buddhistov, luteranov in „slovenskih heretikov“. Nepremakljivo stoji na tem stališču, ko vse mimo njega beži dalje. Kakor izklesan kip se ne premakne, ko se presnavlja in napreduje literarno življenje z razvojem družbe. A če pogleda nazaj, če se ozre po širokem svetu, bo videl, kako nestalne in omahljive so tvorbe te svobodne misli, ki nima obstanka in sreče. Od ruskih step do oceanskih valov pa se ozirajo še vedno oči trpečega ljudstva na evangeljske resnice. V nestalnih splošnih idejah mrzlih doktrinarjev ni gorkote ne življenja, ki je potrebna ljudskemu srcu in pravi poeziji. Duh zagrizene negacije hitro pokončuje svoje lastne otroke — ali ni Aškerc tega videl v četrstoletni dōbi svojega književnega delovanja? Evangeljske resnice so pa neprenehoma vir najvišjim mislim in najlepšim tvorbam človeškega duha in srca.

* * *

Gospod profesor dr. Fran Ilešič je v „Hrvatskem Kolu“ tudi „Dom in Svetu“ posvetil nekaj vrstic. Priznava mu, da ima „lepu zadačo i važno mjesto“, da se je „lepo razvio te se već visoko popeo“, ter nadaljuje: „Dom in Svet“ je obiteljski list. Imponujućoj, a zajedno i uništujućoj sili bure i oluje zatvaramo vrata naših kuća; no kad ne bismo htjeli otvoriti prozore i pustiti svježega zraka, što ga je rodio vihar, — stvorilo bi se u njima leglo bolesti“.

Bili so časi, ko so nas imeli za razdirajoči element, ki kali mir in slogo. Kako so se časi izpremenili! Gosp. dr. Ilešič vidi v „Dom in Svetu“ lepo, mirno hišo, v kateri je zbrana domača obitelj v lepi slogi in bratovski ljubezni, zunaj pa divjajo viharji sovraštva. In on misli, da ti viharji čistijo zrak, med tem, ko mi čepimo pri zaprtih oknih v zaduhli izbi. G. dr. Ilešič pa ni bil še nikoli v naši hiši, sicer bi bil videl, da je vrlo zračna in svetla in da so njeni prebivavci utrjeni proti „vihri i oluji“. „Leglo bolesti“, gospod profesor, pa lahko najdete drugod! Pri nas je vse zdravo!

* * *

Oj slovanska vzajemnost!

Ko so venčali Petra Karadjordjevića v Belgradu z zlato krono, kupljeno v republi-

kanskem Parizu, so se navduševali jugoslovanski umetniki in pisatelji za skupno delo, katerega veliki, epohalni spomenik bodi „Jugoslovanski almanah“. In sedeli smo tudi mi, slovenski pisatelji in uredniki, nekaj večerov pri eni mizi in smo kovali jugoslovansko kulturno zajednico. V treh oddelkih smo poslali svoje spise v Belgrad, kajti bilo bi zoper vse principe, ako se ne bi bili Slovenci takoj prvi večer sprli in razdelili vsaj v tri stranke, ki ne morejo stopiti pod eno streho. Čakali smo dolgo, dolgo tega tako nadebudno napovedanega almanaha. Tudi tedaj, ko je kralj Petar kupoval topove, smo še upali, da izide naš almanah. In zdaj? Žalostna nam majka! Nastala je carinska borba zaradi izvoza prešičev — in ta je pogoltnila naš lepi almanah. Kar so snovali idealisti, so požrle svinje, kakor že večkrat...

